

จากทฤษฎี สู่ ปฏิบัติ

สำหรับนักบริหารเมือง

อริยา อรุณินท์

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

หนังสือรวบรวมบทความเกี่ยวกับการบริหารจัดการเมือง “จากทฤษฎี...สู่การปฏิบัติ : การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (สำหรับผู้บริหารเมือง)” ที่ท่านถืออยู่นี้ ผู้เขียนมีความคาดหวังว่าจะสามารถจุดประเด็นการมองเมืองมองสังคมใหม่ๆ ให้กับผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารเมืองพร้อมตัวอย่างที่เกิดขึ้นไม่ว่าในประเทศหรือต่างประเทศ ผู้เขียนเจตนานำเสนอวิธีการมองปัญหา การวิเคราะห์ การเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว และท้ายสุดการแก้ปัญหา นั้นย่อมมีความหลากหลายขึ้นกับบริบทต่างๆ ของเมืองซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จให้แก่ท่านผู้อ่านแต่อย่างใด

รูปแบบของบทความแต่ละบทในหนังสือ “จากทฤษฎี...สู่การปฏิบัติ : การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (สำหรับผู้บริหารเมือง)” นี้เป็นการวิพากษ์แบบตีเพื่อก่อ วิเคราะห์แล้วชี้ให้เห็นประเด็น และบันทึกเรื่องราวของเมืองที่เกิดขึ้น ผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนในช่วงเวลาราว ๑๕ ปีมานี้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญด้านการพัฒนาเมืองอย่างมีนัยยะในบริบทการเมือง การปกครองภายในประเทศ และเมืองอื่นๆ ในต่างประเทศ

หากหนังสือนี้สามารถจุดประกายในเรื่องการบริหารเมืองได้บ้าง น่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นแล้ว แต่หากหนังสือนี้สามารถสร้าง “นักบริหารเมือง” ที่มีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างบ้านเมืองของเราให้ก้าวอย่างยั่งยืนได้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อพลเมืองทุกๆ ท่านอย่างสูงสุด

อริยา อรุณินท์

คำนิยาม

การวิจัยสังคม เกี่ยวเนื่องกับหลากหลายบริบท หลากสาขาวิทยาการ นักวิจัยทางสังคมจึงมีภูมิหลังมาจากหลากหลายศาสตร์ บ้างเป็นนักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา นักรัฐศาสตร์ นักปกครอง นักสิ่งแวดล้อม นักวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม นักกฎหมาย นักนิเทศศาสตร์-สื่อสารมวลชน แพทย์ชุมชน เกษัชกร นักผังเมือง เป็นต้น รองศาสตราจารย์ ดร. อริยา อรุณินท์ เคยเป็นรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม ซึ่งมาจากภาควิชา ภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นบุคคลที่ให้ความสนใจในศาสตร์เกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการเมือง (Urban Management) อันเกี่ยวข้องกับการวิจัยทางสังคมเช่นกัน

ในโอกาสที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฉลองครบรอบปีที่ ๓๕ ไปเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ดิจนในฐานะผู้อำนวยการ มีความยินดี ที่สถาบันฯ จัดพิมพ์หนังสือรวบรวมบทความเกี่ยวกับการบริหารจัดการเมือง “จากทฤษฎี... สู่อการปฏิบัติ : การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (สำหรับผู้บริหารเมือง)” ซึ่งทางผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะรวบรวมกรณีศึกษา อัตตาธิบายปรากฏการณ์ ของการบริหารเมืองเชิงกายภาพ จากสายตาของภูมิสถาปนิก/นักผังเมือง นำเสนอบทวิพากษ์ และแนวทางการบริหารจัดการเมืองอย่างยั่งยืน จากการวิจัยสังคมเมืองในวาระต่างๆกัน เพื่อเป็นตัวอย่างหนึ่งของงานวิจัย ทางสังคม ที่ไม่ได้มีแต่เพียงแนวทฤษฎีแต่พร้อมที่จะนำสู่ การปฏิบัติ และเป็นส่วนหนึ่งของเฟืองเล็กๆของสังคมที่ต้องขับเคลื่อนเป็นพลวัตรต่อไป

ผศ.ภญ.ดร นียดา เกียรติยิ่งอังศุลี

ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กล่าวนำ

การจัดการ/การบริหาร/การพัฒนาเมืองมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ เนื่องจากเป็นการผสมผสานงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในส่วนที่ศึกษาพฤติกรรม ความต้องการ ความประสงค์และความพึงพอใจ ของประชาชน มีส่วนผสมของวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ด้านนโยบายสาธารณะ การกำหนดนโยบาย การบริหารและจัดการ สิ่งแวดล้อมเมือง และมีส่วนหนึ่งเป็นงานวิจัยต่อยอดด้านภูมิสถาปัตยกรรม และผังเมือง

“กรณีศึกษา” เป็นแนวทางการศึกษาประเด็นปัญหาที่เป็นสากล แต่สามารถใช้ได้ในปีบริบทของสังคมไทย ทำให้ผู้ศึกษาสามารถทำความเข้าใจ ในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีที่สุด โดยเฉพาะการบริหารเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมและสาธารณประโยชน์ โดยจะเห็นได้จากเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมของเมืองต่างๆ อันล้วนส่งผลต่อส่วนรวมและต่อพลเมืองของเมืองนั้นๆ ในวงกว้าง การศึกษาเรื่องของเมือง ควรลงลึกตั้งแต่สาเหตุ สภาพปัญหา ผลกระทบ กระบวนการ การกำหนดนโยบาย ผลดี-ผลเสียของนโยบายที่ผ่านมา ในระดับต่างๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่เวลาอำนวย จนถึงการประเมิน จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเมื่อได้รับทราบบทสรุปและนำเสนอแนวคิดเพิ่มเติม แล้วนำบทสรุปมีศักยภาพนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน่วยงาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีประสิทธิภาพขึ้น เป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมเมืองที่ดี ไม่ก่อปัญหาทางด้านสังคม และสอดคล้องกับการจัดงบประมาณ

สารบัญ

คำนำ	1
คำนิยม	2
กล่าวนำ	3
การพัฒนาเมืองกับการผังเมือง	7
การจัดการบริหารโครงการระดับเมือง	13
แนวทางการจัดการกับที่ดินรกร้างของเมือง	29
กรณีความขัดแย้งในเรื่องการบริหารจัดการที่ดิน	43
การบริหารโครงการเมกะโปรเจกต์นั้นเพื่อใคร?	57
"วิถีสู่ธรรมชาติ : การออกแบบและวางผังเชิงนิเวศ	
โครงการพัฒนาพื้นที่วนอุทยานโอลิมปิก กรุงเทพฯ	81
แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ	99
การจัดกิจกรรมสาธารณะบนถนนสาธารณะ :	
บทวิพากษ์ถนนคนเดินและนโยบายการใช้พื้นที่ถนน	
กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร	107
เทศกาล งานเมือง : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่	143
ภูมิทัศน์เพื่อการเรียนรู้ตามอัยาศัยตลอดชีวิต	181

การพัฒนาเมืองกับการผังเมือง

กรณีศึกษาโครงการสนามบินสุวรรณภูมิ ผังเมืองเชียงใหม่ และโครงการรัฐสภา ทำให้การพัฒนาเมืองและการผังเมือง กลายเป็นเรื่องที่ต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ ด้านการผังเมืองเข้ามาร่วม นอกจากนี้ยังต้องการบูรณาการวิชาการ ด้านต่าง ๆ ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและ การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ผู้เขียนได้เคยนำเสนอความคิดเห็นต่อร่าง พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕xx (แทนพระราชบัญญัติผังเมือง ๒๕๑๘) ต่อคณะทำงาน ด้านการยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และธรรมาภิบาล สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ครั้งนั้นมีประเด็นที่เสนอแนะไว้เพื่อนำสู่การพัฒนาเมือง ที่สำคัญคือ

ประเด็นที่ ๑ ขอบเขตของการผังเมืองในร่างพระราชบัญญัตินี้กว้างมาก แต่กลับรวมศูนย์ และเบ็ดเสร็จ - เดิมพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้นบัญญัติให้การผังเมือง หมายรวมเฉพาะ ผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะ แต่ในร่างพร.บ.ใหม่นั้นหมายรวมกว้างออกไปตั้งแต่ ผังประเทศ ผังภาค ผังจังหวัด ผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะเบื้องต้น และผังเมืองเฉพาะ ทำให้เป็นการเบ็ดเสร็จ โดยรวบรวมงานการผังเมืองมาที่หน่วยงานผู้ถือ กฎหมาย ในที่นี้คือกรมโยธาธิการและผังเมือง (เจ้าพนักงานการผัง) แต่ผู้เดียว แทนการให้หน่วยงานที่หลากหลายร่วมดำเนินการ เป็นการสร้างดุลย์อำนาจและการตรวจสอบในหน่วยงานระดับต่างๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมโยธาธิการและผังเมือง องค์กรท้องถิ่น หรือรูปแบบองค์กรพัฒนาเมือง เช่นในต่างประเทศ (Urban Redevelopment Authority อาทิ ในประเทศสิงคโปร์)

ข้อเสนอแนะ

ควรจะมีการออกพระราชบัญญัติแต่ละเรื่องแยกเด็ดขาดจากกัน ให้มีเจตนารมณ์ ที่สอดคล้องกับแต่ละฝั่ง คล้ายพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดิน อาทิเช่น พระราชบัญญัติผังประเทศ, พระราชบัญญัติผังภาค, ฯลฯ และระบุหลักการและเหตุผล ปัญหา และแนวทางที่ควรจะเป็นในแต่ละพระราชบัญญัติขึ้นมา โดยไม่จำเป็นว่า จะต้องผูกโยงกับกรมโยธาธิการ และผังเมืองหน่วยงานเดียว พระราชบัญญัติผังเมืองเฉพาะ อาจประกอบด้วย ผังเมืองเฉพาะเบื้องต้น และผังเมืองเฉพาะ มีการตั้งหน่วยงานผู้ถือกฎหมาย ขึ้นมาใหม่ เพื่อดำเนินการให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและโปร่งใส มีการรับฟังความคิดเห็นอย่างมีระบบ มีสถานที่ติดตั้งโมเดล (หุ่นจำลอง) เมือง เพื่อให้ประชาชนรับทราบข่าวเกี่ยวกับโครงการในพื้นที่ของตน ซึ่งกรมโยธาธิการและผังเมืองไม่สามารถดำเนินการเรื่องนี้ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีภารกิจอื่นอยู่ด้วย

ประเด็นที่ ๒ ธรรมนูญบาลในโครงสร้างคณะกรรมการระดับต่างๆ ในพระราชบัญญัติเดิมมีเพียงคณะกรรมการผังเมือง และคณะกรรมการผังเมืองจังหวัด ซึ่งก็มีข้อสงสัยเรื่องเกี่ยวกับความโปร่งใสและธรรมนูญบาล เช่น องค์ประกอบของ "ผู้แทนสถาบันองค์กรอิสระและบุคคลอื่น" อาจมีกรรมการที่มาจากบริษัทผู้ได้รับประโยชน์ จากการได้รับข่าวสารด้านผังเมืองก่อนผู้อื่น เช่น ผู้รับเหมาก่อสร้าง บริษัทที่ปรึกษา Developer กลุ่มธุรกิจ นายทุน เป็นต้น การตรวจสอบจากประชาชน เป็นไปได้ยาก มิติที่มาจากคณะกรรมการฯ ไม่ได้รับการเผยแพร่สู่ประชาชน อย่างเพียงพอ แต่อาจกลับไปสู่ กลุ่มคนวงในที่สามารถได้รับประโยชน์ ในกิจการการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ การเก็งกำไรที่ดิน ฯลฯ กรรมการที่มาจากหน่วยงานราชการ ระดับปลัดกระทรวงต่างๆ สำนักงานประมาณ เลขาธิการพัฒนาฯ มักส่งตัวแทนที่อาจไม่เข้าใจ

เรื่องผังเมืองมากพอ ส่งผลให้การกำหนดนโยบาย ด้านการผังเมืองมีปัญหา ในร่างพระราชบัญญัติใหม่ มีการกำหนดให้มี "คณะกรรมการนโยบายผังเมือง แห่งชาติ" เพิ่มขึ้นมา ซึ่งมีองค์ประกอบที่ดีแต่ไม่มีการกำหนด เรื่องความโปร่งใส และ conflict of interest ที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

ควรมี "การสรรหา" อย่างมีระบบในแต่ละขั้นตอน เช่นเดียวกับองค์กร อิสระอื่นๆในประเทศ หากพบเรื่องประโยชน์ทับซ้อน ให้สามารถถอดถอนได้ และมีการกำหนดโทษ การให้อำนาจรัฐมนตรีแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิไม่ควร นำมาใช้ในที่นี้ เนื่องจากอาจมีอิทธิพล และการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องได้

ประเด็นที่ ๓ แนวคิดเกี่ยวกับการผังเมือง ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการพัฒนา หรือ "การสร้าง" เสมอไป แต่เกี่ยวข้องกับ "การอนุรักษ์" ด้วย ทำให้จำเป็นต้อง คำนึงถึงสัดส่วนคณะกรรมการในระดับต่างๆ และแนวนโยบายให้เหมาะสม เพื่อเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลากหลายมิติ ที่รวมทั้งมิติด้านกายภาพ/ โครงสร้างพื้นฐาน มิติด้านภูมิสังคม/วัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ผลจากกรณีการขยายถนนในเมืองเชียงใหม่ นั้น เป็นตัวอย่างที่ดีที่ ทำให้เห็นการกำหนดแนวทางการผังเมืองที่ดูมิติด้านการพัฒนาอย่างเดียว แต่ขาดการมองมิติวัฒนธรรม และภูมิสังคม ทำให้เกิดความขัดแย้งในวงกว้าง และทำให้องค์กรด้านการผังเมืองขาดความน่าเชื่อถือ อีกกรณีเช่น กรณีอุตสาหกรรมในพื้นที่บางสะพาน เป็นการเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เกินไปแต่ละเลยเรื่องสิ่งแวดล้อม ประเด็นเหล่านี้เป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากหากทรัพยากรทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปแล้ว จะไม่สามารถนำกลับคืนมาได้ หรือหากนำกลับมาได้แต่ก็ต้องลงทุนมหาศาล

ข้อเสนอแนะ

ควรตระหนักว่าการผังเมืองเป็นเรื่องทางวิชาการและเทคนิค ไม่ใช่การต่อรอง ทางอำนาจ ต้องเลือกใช้บุคคลกรที่ทรงคุณวุฒิตามสายงานที่เหมาะสม

อีกทั้งการรับฟังความเห็นจากผู้มีผลกระทบเป็นเรื่องสำคัญ ควรเปิดโอกาสให้มีการรับฟังความคิดเห็นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ ๔ ศักย์ของกฎหมายไม่สอดคล้องกับระดับของผังเมือง ในร่างพระราชบัญญัติใหม่นี้ กำหนดศักย์ของขั้นตอนการจัดทำผังดังนี้

ผังประเทศ - กรมโยธาธิการและผังเมืองจัดทำผังตราเป็นพระราชกฤษฎีกา หากมีการแก้ไขใช้ประกาศกระทรวงมหาดไทย

ผังภาค - กรมโยธาธิการและผังเมืองจัดทำผังตราเป็นพระราชกฤษฎีกา หากมีการแก้ไขใช้ประกาศกระทรวงมหาดไทย

ผังจังหวัด - กรมโยธาธิการและผังเมืองจัดทำผังออกเป็นกฎกระทรวง หากมีการแก้ไขใช้ประกาศกระทรวงมหาดไทย

ผังเมืองรวม - กรมโยธาธิการและผังเมือง และ/หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำผังออกเป็นกฎกระทรวง/ข้อบัญญัติท้องถิ่น (แล้วแต่กรณี) การปรับปรุงใช้กฎกระทรวง/ข้อบัญญัติท้องถิ่น (แล้วแต่กรณี)

ผังเมืองเฉพาะเบื้องต้น - กรมโยธาธิการและผังเมือง และ/หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นออกเป็นกฎกระทรวง ยื่นขออนุญาตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองเฉพาะเบื้องต้น ต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น

ผังเมืองเฉพาะ - กรมโยธาธิการและผังเมือง และ/หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นตราเป็นพระราชบัญญัติ และตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดเขตที่ดินที่ทำการสำรวจ (หรือใช้กฎหมายควบคุมอาคารไปก่อน) การปรับปรุงใช้กฎกระทรวง จะเห็นได้จากผังเมืองเฉพาะที่ยังปฏิบัติได้ยาก เช่นเดียวกับ พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ และมีศักย์ของกฎหมายสูงสุด

ข้อเสนอแนะ

เสนอให้นำผังเมืองเฉพาะประกาศเป็น พระราชบัญญัติแยกต่างหาก ทำคล้ายพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินโดยเน้นการมีส่วนร่วม และให้มีดำเนินการที่สอดคล้องกับบริบทต่างๆ มีแผนการดำเนินการเป็นหลายระยะ (phase, stage) มีการคาดการณ์ โดยนักวิชาการและมีส่วนร่วม เนื่องจากเนื้อหาของผังเมืองเฉพาะมีหลายมิติ การประกาศเป็นพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดิน ไม่สามารถครอบคลุมเนื้อหาที่เป็น ๓ มิติได้ ในต่างประเทศใช้ทุนจำลอง ติดตั้งให้ประชาชนเข้าชมและศึกษาอย่างถาวร และหากมีการแก้ไขสามารถทำได้โดยรับฟังความคิดเห็น ประกวดแบบ หรือมีหน่วยงาน เช่น องค์กรพัฒนาเมือง มากำกับดูแล

สอดคล้องกับแนวทางที่ศาสตราจารย์ กิตติคุณ เดชา บุญค้ำ เคยเสนอไว้ว่า แนวทางที่น่าจะเหมาะสมที่สุดคือการสร้างพลังร่วม (Synergy) ขึ้นมาใหม่ โดยรวมหน่วยงานด้านกรวางแผนและนโยบายทั้งกายภาพและที่ไม่ใช่กายภาพ มาอยู่รวมในระดับสูงเท่ากับกระทรวงปฏิบัติ อาจเรียกว่า “สำนักงานคณะกรรมการตั้งถิ่นฐานและการแผนภาคและเมือง” และมาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรีโดยตรง ซึ่งจะทำให้แผนกายภาพบูรณาการตอบรับกับแผนเศรษฐกิจ-สังคมและสอดคล้องกันไปได้เป็นอย่างดีในอนาคต

บทสรุป

การพัฒนาและบริหารนั้นเป็นกิจกรรมแห่งการต่อรองความคิดเห็น ซึ่งมีความแตกต่างขึ้นอยู่กับบทบาทที่องค์กรหรือบุคคลนั้นเป็นอยู่ การมีความหลากหลายในความคิดเห็นย่อมนำมาสู่การถกเถียงอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นประโยชน์ การนำสู่การปฏิบัติได้ในอนาคต การพัฒนาและบริหารเมืองจึงไม่ควรอยู่ที่สาขาวิชาชีพ หรือองค์กรหนึ่งเดียว แต่ควรที่จะส่งเสริมให้มีการมีส่วนร่วมอย่างโปร่งใสให้มากที่สุด

การจัดการบริหารโครงการระดับเมือง

โครงการระดับเมืองในที่นี้ หมายถึง โครงการที่ริเริ่มดำเนินการ และบริหารโครงการขั้นต้นโดยภาครัฐ มีขนาดพื้นที่ใหญ่ และความซับซ้อนทางเทคนิคสูง มักเป็นโครงการจัดการพื้นที่ในเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อชุมชนหรือสังคมในวงกว้าง โดยขอなたตัวอย่างกรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศมารวบรวมเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน โดยส่วนใหญ่แล้วแนวทางมาตรการจัดการโครงการเหล่านี้ยังไม่เกิดขึ้นในประเทศไทยอย่างเป็นระบบมากนัก ได้แก่

1. Reclamation
2. Land Re-adjustment / Land Re-location
3. New Town
4. Public-Private-Partnership (PPP)
5. Community Participation (CP) / Public Hearing
6. Software in Hardware : the Public Activities in Urban Public Space
7. District Activities Assignment
8. Waste / Pollution Management
9. Tourism in Planning ; Walking Tour Route Planning
10. Edu-tainment/Education/Outdoor museum
11. Visual Impact Assessment / Virtual Project Simulation
12. Dual / Multi Use Land Management
13. Revitalization / Renovation
14. Art pieces in the City / City as an Outdoor art museum
15. Government Sector Role / Image and Strategy

Reclamation

ได้แก่ การทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่ไม่สามารถทำประโยชน์ได้ เช่น การถมทะเล, การระเบิดภูเขา, การฟื้นฟูชุมชนเหมือง และปรับพื้นที่โรงงานกรณีศึกษาที่เห็นได้ชัดเจนในโครงการประเภทนี้คือในประเทศเนเธอร์แลนด์ และญี่ปุ่น โดยในประเทศเนเธอร์แลนด์เกิดขึ้นมานานแล้ว (ราว ๗๐ ปี) เป็นโครงการ Reclaim พื้นที่จากพื้นที่ทะเลเดิม มีลักษณะโครงการดั้งเดิมเป็นการทำเขื่อน และสูบน้ำออกจากพื้นที่ เป็นเวลานาน จนได้ผืนแผ่นดินใหม่เนื่องจากเนเธอร์แลนด์มีพื้นที่ขนาดเล็ก และไม่มีแหล่งทรัพยากรหิน ดิน และป่าไม้มากพอสำหรับการถมทะเลเช่นญี่ปุ่น ส่วนประเทศญี่ปุ่นมีการ Reclaim แผ่นดินหลายประเภท เช่น การถมทะเลโดยหินจากการระเบิดภูเขา, การทำเขื่อนกั้นน้ำทะเลเพื่อให้เกิดการตกตะกอนกลายเป็นแผ่นดิน, การระเบิดภูเขาเพื่อให้เกิดพื้นที่ราบสำหรับการก่อสร้างต่างๆ โดยหินจากการระเบิดสามารถนำไปถมทะเลเพื่อสร้างพื้นที่ใหม่อีกผืนหนึ่ง ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง พื้นที่แผ่นดินที่ราบส่วนใหญ่ถูกใช้สอยจับจองเต็มที โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณย่านธุรกิจของเมืองใหญ่ การขยายตัวของเมืองจึงเกิดขึ้น โยโกฮามาเป็นเมืองบริวารหนึ่งของนครโตเกียวเมื่อหลายปีก่อน แต่การขยายตัวครั้งนี้ได้เตรียมโครงการขยายตัวในระยะยาว พร้อมกับโครงการ Reclaim Land พื้นที่จากการ Reclaim นี้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ย่านธุรกิจของเมือง

Land Re-adjustment

ได้แก่ การจัดรูปที่ดิน มีหลักการที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมกันของชุมชนตามหลักการประชาธิปไตย การจัดการทางกฎหมาย และการให้คำแนะนำเชิงเทคนิคจากรัฐ และ/หรือบริษัทมหาชน

New Town

แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงเรื่อยมา และผนวกกับแนวทางการจัดการอื่นๆ เช่น การจัดรูปที่ดิน (Land Re-adjustment), การย้ายที่ดิน (Land Re-location) เพื่อแก้ปัญหาการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองเดิม โดยเมืองใหม่เหล่านั้นมีการกำหนดแผนแนวทางและทิศทางการเติบโตไว้อย่างชัดเจนเป็นมาตรการที่สำคัญของการวางผังเมือง เมืองใหม่จะมีการกำหนดการใช้พื้นที่และสาธารณูปโภค สาธารณูปการไว้อย่างชัดเจน และส่วนมากจะสามารถพึ่งพาตัวเองได้

Public-Private-Partnership (PPP)

ได้แก่ การประสานร่วมมือกันของภาครัฐ และเอกชน ในโครงการขนาดใหญ่ เพื่ออาศัยข้อดีและความคล่องตัว ในแต่ละงานของทั้ง ๒ ฝ่าย

ทำให้การดำเนินโครงการสามารถดำเนินการลุล่วงไปได้ด้วยดี ส่วนดีของราชการคือการประสานงานและเงินทุนระยะยาว ในขณะที่เดียวกันเอกชนมีการจัดการที่ได้กำไร เพื่อพัฒนาโครงการให้ก้าวหน้า

Public Hearing

ประชาพิจารณ์ในโครงการขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้อง กับเมือง และสังคม เพื่อให้ ประชาชนรับทราบถึงโครงการและได้เตรียมการสำหรับโครงการที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้ทางรัฐอาจได้รับการโต้แย้งหรือแนวทางใหม่ๆ จากประชาชนอีกด้วย

หากเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานครจะพัฒนา..

ปัจจุบันรูปแบบของการพัฒนาเมืองของกรุงเทพมหานคร หากสังเกตจะพบว่า ถูกใช้สอยพื้นที่เพื่อโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการของเมือง โครงการด้านการจราจรและขนส่ง ซึ่งล้วนก่อให้เกิดพื้นที่ที่ถูกกละเลยในที่นี้หมายถึงเศษของแปลงที่ดินที่มีขนาดเล็ก แคบ ยาว อันเกิดจากระยะถอยร่นตามกฎหมาย (set back) เขตทาง (right of way - R.O.W) ของถนน คู คลอง ลำรางสาธารณะ ทางรถไฟ เป็นต้น หรืออาจเกิดจากการสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ เพื่อวัตถุประสงค์หนึ่ง แต่หากใช้มาตรการทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่เหมาะสมสามารถใช้ประโยชน์กับพื้นที่นั้นได้ในอีกระดับหนึ่ง (Multilayer space-use) ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาวางแผน การใช้พื้นที่ที่ซับซ้อน เป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาโครงการในยุคใหม่ที่ นับวันจะมีปัญหาการเติบโตของเมือง มีปัจจัยทางกายภาพ การจัดการ และสังคมที่เข้ามา เกี่ยวข้องในพื้นที่มากขึ้น

กรณีกรุงปารีส

การงานวิจัย "แนวคิดในการพัฒนา โครงข่ายที่ว่างของเมือง และพื้นที่ที่ถูกกละเลงอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีศึกษาในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส" จะเห็นได้ว่าพื้นที่ในกรุงปารีสมีการเติบโตพัฒนาจากริมแม่น้ำแซน (Seine) พื้นที่ส่วนใหญ่มีการควบคุมการเจริญเติบโต และมีแบบแผน เป็นระยะๆ มาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๕๓ เรียกว่า "Moderniza-

tion of Paris by Baron Haussman" (ค.ศ. ๑๘๖๑-๑๘๗๑) แผนการพัฒนาของฮอสส์มาน (Haussman) เป็นการจัดพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาความแออัดปราศจากสุขอนามัย โดยขยายถนนให้กว้างขวางสง่างาม เรียกว่า Boulevard จัดระเบียบของอาคารโดยใช้แกนและแนวกริด ปรับปรุง ระบบน้ำดี การระบายน้ำเสีย และการจัดสร้างสวนสาธารณะเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง ผ่านมาถึงช่วงที่ประธานาธิบดีฟรังซัวร์ มิตเตอร์รอนด์ (Francois Mitterrand - ค.ศ.๑๙๘๑) ขึ้นบริหารประเทศ พัฒนาจนเป็นปารีสในปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่ ของกรุงปารีสถูกใช้สอยอย่างเต็มที่เกือบทุกตารางเมตร ถูกวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีระบบ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในด้านต่างๆ ประธานาธิบดีมิตเตอร์รอนด์ เป็นผู้ริเริ่มการปฏิสังขรณ์เมืองครั้งใหญ่อีกครั้ง เขากำหนดแผนงานที่ยิ่งใหญ่ เรียกว่า Francois Mitterrand's Grand Travaux (Great Work Scheme) มีการริเริ่มการจัดระบบพิพิธภัณฑ์ของเมือง เริ่มที่ลูฟท์ (Louvre) พิพิธภัณฑ์ออร์เซ (Musee d'Orsay) และอนุสรณ์สูอนาคต เช่น Opera de la Bastille, เมืองวิทยาศาสตร์ (The Cite des Sciences - Parc de la Villette), เมือง La Defense / Grande Arche, หอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

การแบ่งโซน และระบบสวนสาธารณะ (park system)

พื้นที่ของกรุงปารีสถูกแบ่งเป็น ๒๐ โซน โครงข่ายของพื้นที่สาธารณะถูกจัดวางกระจายเป็นจุดๆ มีรัศมีการให้บริการครอบคลุม การเข้าถึงในระดับชุมชนโดยรอบ (โซน) อีกทั้งมีพื้นที่วางแหวนของถนน ทางด่วน และแถบของพื้นที่สีเขียวโอบล้อมบอเขตเมืองเชื่อมด้านตะวันออกและตะวันตกสุดที่เป็นที่ตั้งของสวนสาธารณะขนาดใหญ่ ตำแหน่งของพิพิธภัณฑ์ อาคารสำคัญ และอนุสาวรีย์ต่างๆถูกกำหนดให้สัมพันธ์

กับระบบเครือข่ายสวนสาธารณะ และนับเป็นพื้นที่โล่งว่างสาธารณะ (public space) ที่ให้คุณค่าแก่ชุมชนเมืองในแง่สังคม ศิลป วัฒนธรรม การได้มาซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นการยาก แต่แนวทางการจัดการของกรุงปารีส สามารถนำเอารูปแบบการพัฒนาและบริหารเมืองมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่เด่นมากได้แก่ ซัค (ZAC) ขอบเขตพื้นที่ของซัคจะถูกกำหนด โดยกรรมการของเมือง มีระเบียบและกฎหมายพิเศษกำกับกับการพัฒนา การบริหารงานของซัค มีทั้งแบบบริษัทกึ่งราชการและเอกชนเต็มตัว ซึ่งทำสัญญากับภาครัฐ วัตถุประสงค์หลักของซัคถึงแม้จะมุ่งเน้น ด้านการพัฒนาที่พักอาศัยและเขตหาประโยชน์ แต่ซัคแต่ละประเภท ก็มักนำเสนอแนวคิดด้านระบบสาธารณูปการที่เหมาะสมอย่างครบถ้วน เช่นการจัดสรรพื้นที่สวนสาธารณะและสันทนาการ โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ ให้ประโยชน์ในแง่สังคมระยะยาวต่อชุมชนนั้น และตัวเมืองโดยรวมด้วย ตัวอย่างซัคที่มีการพัฒนาพื้นที่ที่น่าสนใจได้แก่ ซัคบริเวณริมน้ำแซน ซึ่งพื้นที่เดิมเป็นพื้นที่โกดังเก็บไวน์เพื่อขนส่ง ซึ่งเดิมตั้งอยู่ชานเมือง แต่เมื่อพื้นที่เนื้อเมืองขยายกว้างออกไป จึงได้พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย ที่เป็นศูนย์ที่สำคัญแห่งใหม่ของเมือง มีการจัดสร้างสวนสาธารณะ หอสมุดแห่งชาติ สถานีและ สายรถไฟฟ้าเส้นใหม่ขึ้นในพื้นที่ ทำให้พื้นที่เมืองส่วนนี้เปลี่ยนการใช้สอย เป็นในรูปแบบที่มีคุณค่า ต่อเมืองมากขึ้นส่งเสริมระบบเครือข่ายของ พื้นที่สวนสาธารณะจนสมบูรณ์

พื้นที่ริมน้ำแซน (Seine Riverfront)

จากอดีต แม่น้ำแซนเป็นแม่น้ำสายหลัก ที่ตั้งของส่วนใจกลางกรุงปารีส บริเวณโบสถ์นอตเดอ์ดัม (Notre-Dame) และเกาะ Ile de la Cite มีกิจกรรม สองฝั่งแม่น้ำด้านเหนือและใต้ที่มีชีวิตชีวามาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นการ ลันทนาการ การค้า พิพิธภัณฑสถาน การจราจรขนส่งทางน้ำ-ทางบก รวมถึง การก่อสร้างถนนสองฝั่งแม่น้ำในยุคหลัง ตำแหน่งของสะพานเก่า (Pont) และท่าหน้า (Quai) กระจายอยู่ตลอดลำน้ำ ส่วนที่ผ่านกรุงปารีส เป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้บรรยากาศของแม่น้ำแซนไม่มีวันตาย แม้จะมีถนนขนานขวางกั้น การเข้าถึงจากเมืองทั้งสองฝั่งสู่แม่น้ำ และจากเหตุผลทางวิศวกรรมที่จำเป็นต้องมีการยกระดับขอบตลิ่งของแม่น้ำแซนขึ้นมาเพื่อป้องกันน้ำท่วม ทำให้การออกแบบพื้นที่ส่วนท่าหน้าต่างๆ มีลักษณะที่น่าสนใจหลากหลาย พื้นที่เขตทางของแม่น้ำแซนถูกใช้อย่างอเนกประสงค์ เป็นทั้งถนน ทางรถไฟใต้ดิน แนวระบบสาธารณูปโภค แต่การออกแบบได้นำแนวคิดต่างๆ มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่และลดปัญหา ทัศนอุจาด/มลทัศน (Visual Pollution) เช่น ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เส้นทางท่องเที่ยวโดยการเดิน (Walking Tour) เส้นทางจักรยาน (Bike way) การลดหลั่นของลานกิจกรรมริมน้ำ ในแต่ละระดับ การปลูกต้นไม้ และการนำเสนอกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน

วนแอตแลนติก (Jardin Atlantique)

ตั้งอยู่บนสถานีรถไฟแกร์มงปาร์นาสส์ (Gare Monparnasse) (โซน ๑๔-๑๕) ซึ่งเป็นสถานีรถไฟหลักสำคัญทางด้านใต้ของกรุงปารีส พื้นที่รอบๆ เป็นย่านพาณิชยกรรมหนาแน่น มีพื้นที่สีเขียวอยู่ตามเครือข่ายพื้นที่สีเขียวของเมือง แต่นับวันเมืองมีการขยายตัวมากขึ้น การขาดแคลนพื้นที่สีเขียวในบริเวณนี้ได้รับการแก้ปัญหาโดยการร่วมกันของภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership-PPP) กำหนดให้การใช้พื้นที่เหนือสถานีเป็นสวนสาธารณะ ลอยฟ้าขนาดใหญ่ (พื้นที่ ๒๒,๐๐๐ ตารางเมตร หรือประมาณ ๑๓ ไร่ ๓ งาน) มีกิจกรรมทั้ง Active และ passive อันได้แก่สวนสนามกีฬา สโมสรกีฬา ส่วนพักผ่อนหย่อนใจ ที่มีบรรยากาศธรรมชาติ ด้วยแนวคิดที่พยายามหาสิ่งทดแทนความขาดแคลนของชุมชนบริเวณนั้น เช่น การทำทุ่งหญ้า น้ำตกจำลอง รูปทรงของคลื่นและรูปทรงธรรมชาติ, พิพิธภัณฑ์ที่บริหารโดยเทศบาลกรุงปารีส แนวคิดเหล่านี้ชัดเจนความต้องการของประชาชนในบริเวณนี้ ซึ่งขาดแคลนและห่างไกลธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันสามารถใช้ประโยชน์ของพื้นที่สถานีรถไฟอย่างอเนกประสงค์ ในอีกระดับ เช่นการช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้เครือข่ายพื้นที่สีเขียวมีความสมบูรณ์เหมาะสมกับความหนาแน่นของจำนวนประชากรและการใช้ที่ดินมากขึ้น

โครงการ Viaduc des Arts / La Promenade Plantee

พื้นที่นี้เดิมเป็นทางส่งน้ำ (Viaduct) โบราณ มีลักษณะเป็นซุ้มกำแพงสูง กินพื้นที่เป็นแนวยาวกว่า ๘๐๐ เมตร เป็นโครงสร้างขนาดใหญ่ ยาวที่ถูกกละเลย ตั้งอยู่ในโซน ๑๒ ของกรุงปารีส ปัจจุบันพื้นที่นี้ ถูกวางแผนพัฒนาการใช้พื้นที่ ใน ๒ ระดับ ระดับบนสันของแนวเส้นทางส่งน้ำถูกพัฒนาเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ ลักษณะสวนสาธารณะแนวยาว (linear Park) เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับชุมชน ส่วนระดับพื้นที่ใต้แนวซุ้มกำแพง ถูกพัฒนาเป็นร้านค้าระดับหรู โชว์รูมเฟอร์นิเจอร์ และออกแบบตกแต่งภายใน ให้สวยงามมีชีวิตชีวา และนำผลประโยชน์เป็นรายได้สู่ย่านนี้ ส่วน La Promenade Plantee เป็นส่วนต่อขยายของโครงการ Viaduc des Arts แต่เป็นการก่อสร้างรูปแบบซุ้มกำแพงขึ้นมาใหม่ต่อไปอีกประมาณ ๑ กิโลเมตร โดยยึดแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาเช่นเดียวกับโครงการเดิมคือ พื้นที่บริเวณถนน Boulevard D' Richard Lenoir ถึงบริเวณ Place de la Bastille

กึ่งกลางของถนนริชาร์ดเลอเนอร์ (Boulevard D'Richard Lenoir) ส่วนที่ติดกับบาสต์ลี (Place de la Bastille) นี้ เดิมเป็นคลองระบายน้ำและคลองขนส่ง (คลองแซงต์มาร์แตง - Saint Martin) เพื่อเชื่อมออกสู่แม่น้ำแซน มีการประกวดแบบพัฒนาใช้พื้นที่คลองนี้ เพื่อเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ โดยยังคงประโยชน์ของการใช้สอย และกิจกรรมขนส่งของคลองเดิมอยู่ รูปแบบการพัฒนาพื้นที่นี้มีลักษณะเป็นโครงสร้างคลุมคลองเดิมมีการเปิดให้อากาศและแสงถ่ายเทเป็นจุดๆ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ จัดกิจกรรมตลาดนัดเป็นภูมิทัศน์ถนน (Streetscape) ที่ส่งเสริมความสวยงามของถนนและย่านนี้

โครงการพัฒนาบริเวณสถานี (Terminal Facilities) - สถานี Pont de Neuilly และสถานี Esplanade de la Defense

ทั้งสองสถานีตั้งอยู่บนเส้นทางรถไฟใต้ดินสายตะวันออก-ตะวันตก จาก Chateau de Vincennes ไปยัง Esplanade de La Defense มีการใช้พื้นที่เหนือสถานีเป็นลาน (Plaza) เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ มีสระน้ำพุและมีการปลูกพืชพรรณสวยงาม เป็นส่วนเชื่อมต่อกับสถานีรถประจำทางและส่งเสริมความโอ่โถงสว่างงามแก่แนวแกนของหนึ่งในอนุสรณ์สู่อากาศของประธานาธิบดี มิทเตอร์รองด์ คือ จากซุ้มประตูชัย (Arc de Triomphe) ไปยังอาคาร La Grande Arche ในส่วนบริเวณลาเดอฟอง (La Defense) แนวทางพัฒนาพื้นที่นี้ยังส่งเสริมให้เป็นศูนย์ (Node) ของกิจกรรมเมืองทางด้านการสัญจร มีที่จอดรถ แบบจอดแล้วจร (Park 'n' Ride) สอดคล้องกับบริเวณย่านธุรกิจการค้า และพาณิชยกรรมตลอดแนวแกนสองฝั่งแกนนี้อีกด้วย

โครงการสวนสาธารณะเบอร์ซี และอังเดรซีตรอง (Le Parc de Bercy / Parc Andre Citroen)

สวนสาธารณะทั้ง ๒ แห่ง มีลักษณะที่คล้ายกันในหลายประเด็น กล่าวคือ เกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน เมื่อประมาณปี ค.ศ. ๑๙๙๒-๙๓ จากการประกวดแบบมีพื้นที่ ๑๓๐,๐๐๐ และ ๑๕๐,๐๐๐ ตารางเมตร (ประมาณ ๘๑ ไร่ ๑ งาน และ ๘๗ ไร่ครึ่งตามลำดับ) โครงการตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ถูกกละเลย อันเนื่องจากการเติบโตและขยายตัวของเมือง โดยพื้นที่ตั้งของสวนสาธารณะเบอร์ซีเดิมเป็นที่ตั้งของโกดังเก็บไวน์ ส่วนสวนสาธารณะอังเดรซีตรองเป็นโรงงานผลิตรถยนต์ซีตรอง ทั้งสองแห่งตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำแซนในเขตใกล้ขอบเขตเมืองทางด้านตะวันออกและตะวันตก (โซน ๑๒ และ โซน ๑๕ ตามลำดับ) นโยบายหลักของกรุงปารีส คือต้องการพัฒนาพื้นที่ที่ถูกกละเลย ไม่ได้ถูกใช้สอยเหล่านี้ให้เป็นพื้นที่พักอาศัยหนาแน่น เพื่อสร้างชีวิตชีวาให้กับกรุงปารีสอีกครั้ง กิจกรรมภายในสวนสาธารณะจึงถูกเสนอโดยเน้นกิจกรรมทางสังคม การมีกิจกรรมร่วมกันของผู้คนในย่านนั้น เป็นพื้นที่สีเขียวเปิดโล่ง ท่ามกลางความหนาแน่นของอาคาร นำชีวิตสู่พื้นที่ที่เสื่อมอับตายแล้วกลับคืนมา (Revitalization) รูปแบบของสวนสาธารณะเป็นรูปแบบที่ทันสมัยเสริมแนวความคิดในการออกแบบที่น่าสนใจ แต่ประเด็นสำคัญการเสนอใช้พื้นที่เหล่านี้มีความเป็นไปได้ทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ และสอดคล้องกับความต้องการทางสังคมในการได้มาซึ่งพื้นที่สวนสาธารณะและพื้นที่เปิดโล่งในขณะเดียวกันที่ได้ผลประโยชน์จากพื้นที่พักอาศัยโดยรอบ เป็นแนวคิดในการพัฒนาที่พึ่งพาสอดคล้องกันเป็นอย่างดี

บทสรุป

จากกรณีศึกษานี้ หากนักออกแบบกายภาพของโครงการต่างๆ นำแนวคิดและรูปแบบของการพัฒนาเมืองของนครปารีสมาศึกษาและปรับใช้อย่าง

เหมาะสมกับการพัฒนาพื้นที่ที่ถูกปล่อยของกรุงเทพมหานคร เช่นพื้นที่ทางยกระดับ ทางรถไฟ ล้ำคลองแม่น้ำ สถานีขนส่ง ฯลฯ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาโครงการด้านต่าง ๆ ควบคู่กันไป โดยยึดหลักการใช้สอยพื้นที่หลากหลายระดับ (Multilayer space-use) ก็น่าจะทำให้กิจกรรมเมืองที่หนาแน่นนั้นถูกจัดระเบียบ สร้างสภาพแวดล้อมอันน่าอภิรมย์ขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต และความงามของเมือง และเป็นการใช้สอยพื้นที่อย่างคุ้มค่าสอดคล้องกับสภาพการทางเศรษฐกิจ เป็นมุมมองสู่เมืองรูปแบบใหม่ในอนาคต

บรรณานุกรม

1. Vague Oceane : Jardin Atlantique, dalle Montparnasse. Techniques & Architecture. France, September 1995, No. 422 p.51
2. Paris Projet : Espaces Publics, Paris Projet Numero 30-31. France
3. Marielle Hucliez, Jardins et Parcs Contemporains - France., Telleri, Paris, France
4. Parcs & Promenades de Paris - Les editions du Demi-cercle. Pavillon de L'Arsenal
5. Development and Town Planning - French Know-how. Ministry of Public Works, Transport and Housing
6. Paris Pages. Web-pages URL : <http://www.paris.org/>

แนวทางการจัดการกับที่ดินรกร้างของเมือง

บทความนี้เจตนาเน้นเรื่อง กระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในการใช้ที่ดินลักษณะต่างๆ ทั้งจากฝั่งรัฐและประชาชน การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้เป็นประเด็นที่นักการเมืองหรือรัฐในฐานะผู้กำหนดแนวนโยบายและนักวางแผนต่างๆจะต้องคำนึงถึง เพื่อที่จะได้คำตอบสุดท้ายที่ดีที่สุดในแต่ละสภาพการณ์ ปกติแล้วแนวทางการใช้ที่ดินนั้นมีความหลากหลายและมีแนวโน้มที่จะขัดแย้งอยู่ บางครั้งโน้มเอียงไปทางเพื่อเศรษฐกิจ ซึ่งอาจขัดแย้งกับแนวทางเพื่อสิ่งแวดล้อม แนวทางเพื่อพื้นที่สีเขียว หรือแนวทางเพื่อสังคม เป็นต้น

ความซับซ้อนของปัจจัยที่มีต่อนโยบายการพัฒนาพื้นที่ในเมืองนั้น สอดแทรกอยู่ในกระบวนการการตัดสินใจ หลายครั้งผลจากการตัดสินใจนั้นไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจไม่ได้มาจากทุกภาคส่วน และบางครั้งการมีส่วนร่วมกลับเป็นช่องทางในการต่อรองและนำเสนอแนวทางของกลุ่มผลประโยชน์เพียงกลุ่มเดียว และเมื่อกระบวนการตัดสินใจจบสิ้นลง และมีการนำเสนอเป็นแผนหรือนโยบายใดๆ หลายครั้งนำมาซึ่งการไม่ยอมรับ เกิดความขัดแย้งจากผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม แต่ได้รับผลกระทบ ทำให้นโยบายหรือแผนนั้นไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติ และส่งผลให้เกิดสูญญากาศในการใช้ที่ดิน เกิดเป็นที่ดินรกร้าง

ในกรณีของกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะที่ดินของรัฐนั้น มีทั้งที่เป็นที่รกร้างหรือไม่ก็ใช้ไม่สมประโยชน์ตามที่วางแผนไว้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่แปลงนั้น พวกเขาไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ผู้เขียนได้ศึกษาแปลงที่ดิน ๖ แปลงจาก ๓ หน่วยงานคือการรถไฟแห่งประเทศไทย การทางพิเศษ และที่ราชพัสดุ (กรมธนารักษ์)

ซึ่งตั้งอยู่ในเขตจตุจักรและเขตราษฎร์เทวี หน่วยงานที่มีส่วนร่วม นอกจากเจ้าของที่ดินแล้วยังมีหน่วยงานอื่นๆของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าประชาชน บริษัทห้างร้านที่อยู่ในพื้นที่ก็มีส่วนเกี่ยวข้อง บทความนี้จะได้นำเสนอแนวทางที่แตกต่างกันจากหลายฝ่าย เพื่อที่จะหาทางออกสู่แนวทางที่เห็นร่วมกันได้มากที่สุด ซึ่งมีไข่มุมจาก กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงอย่างเดียว

คำจำกัดความของที่ดินรกร้าง

มีการให้คำจำกัดความ และบัญญัติศัพท์ในการเรียกที่ดินรกร้างไว้ อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในต่างประเทศประเด็นเรื่องที่ดินรกร้าง หรือใช้ไม่สมประโยชน์ นั้นเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่เนืองๆ ผู้เขียนจึงได้รวบรวมศัพท์ต่างๆที่ใช้เรียกที่ดินรกร้างนั้นมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ เช่น under-utilized land, urban void, urban waste land, abandoned property, remnant parcel, derelict zone, dead space หรือคำเฉพาะที่บัญญัติใหม่ เช่น TOAD, in rem foreclosure property, terra incognita, lost space เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นศัพท์ที่ชี้ให้เห็นด้านลบ ของการใช้ที่ดินที่ไม่สมประโยชน์ อันนำมาซึ่งปัญหาอื่นๆอีก เช่น ความไม่สวยงามของเมือง มลพิษทางสายตา การที่บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นแหล่งเสื่อมโทรมแหล่งซ่องสุมอาชญากรรมต่างๆ ส่งผลต่อ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หรือแม้กระทั่งมีปัญหาด้านการปนเปื้อนของสารพิษ เช่นในที่ดินโรงงานอุตสาหกรรมเดิม ประเภท brownfield เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาฟื้นฟูเมือง และเป็นตัวบ่งชี้ความเสื่อมโทรมของเมืองที่สำคัญ (Accordino & Johnson

2000)

ต่อไปนี้เป็นกรแบ่งประเภทของที่ดินรกร้างออกเป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้

ก. **vacant land** - เป็นศัพท์ที่นิยมมากที่สุด เป็นการระบุว่าที่ดินนี้ไม่มีการใช้สอย ซึ่งเกี่ยวพันถึงเรื่องสิทธิตามกฎหมาย การใช้สอย การยึดครอง และการฟื้นฟูทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

๑. ที่ดินที่ไม่เคยมีกรรมสิทธิ์ถือครองตามกฎหมาย (Land office, Maryland)

๒. ในประเทศแคนาดา กล่าวถึงการยึดครองพื้นที่ (Occupancy) ว่าหมายถึงที่ดินที่ไม่มีอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรือกิจกรรมอื่นใด ยกเว้นการเกษตร ป่า หรือการสงวนรักษาไว้เพื่อการใดการหนึ่ง เป็นที่ดินที่ไม่มีสิ่งก่อสร้างถาวรตั้งอยู่ และ/หรือ ไม่มีการพัฒนา

๓. Pagano & Bowman (2000) ให้คำนิยามไว้ในแบบสอบถามเรื่อง vacant land ใน ๗๐ เมือง ของพวกเขาว่าหมายถึงที่ดินทั้งของรัฐและเอกชนที่ไม่ได้ใช้หรือทิ้งไว้ให้รกร้าง หากเคยมีอาคารอยู่ก็ไม่ได้ใช้แล้ว หรือไม่อยู่ในสภาพที่ใช้สอยได้

๔. ใน พรบ.การป้องกันสิ่งแวดล้อมและการป้องกันและควบคุมมลพิษของสหราชอาณาจักร ปี คศ. ๑๙๙๐ นั้นได้ให้คำจำกัดความของ vacant land และ brownfield derelict land ซึ่งสามารถฟื้นฟูได้ตามพระราชบัญญัตินี้ว่า vacant land คือที่ดินที่เคยมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่ได้มีการใช้สอยลดลงเป็นเวลานานอย่างมีนัยยะ หรือที่ดินซึ่งสามารถนำมาใช้สอยได้ หากพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพ

ข. **Voids** ศัพท์คำนี้ กล่าวถึงในหลายๆที่ เช่น

๑. โครงการ Parole - A Project of gruppo a12 กล่าวไว้ว่าหมายถึงพื้นที่ว่างในเมืองที่มีคุณภาพต่ำ บางครั้งอาจเรียกว่า urban ruins บางพื้นที่มีประวัติความเป็นมาของการพัฒนาเมืองสิ่งแวดล้อม

ทางธรรมชาติ อาจเกิดจากการไม่ได้วางแผนของเมือง

๒. บทความของ Bo Gronlund เรื่อง Filling the voids of urbanity ได้เน้นย้ำความหมายของ void ในบริบทของเมืองว่ามีลักษณะของความขาด (lacking) ได้แก่ ขาดการใช้สอย ขาดผู้คน ขาดความงาม ขาดความแตกต่าง

๓. Gronlund ยังได้อธิบายที่มาของ void ว่านอกจากการขยายตัวของเมืองแล้วยังเกิดจากผลกระทบทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม อีกด้วย

๔. Perera (1994) กล่าวถึงศักยภาพในการพัฒนาของพื้นที่ void ว่าสามารถเป็นที่พักพิงของธุรกิจแรงงานนอกระบบ (informal sector) ได้ นอกจากนั้นเขายังได้อธิบายความหมายของ void ว่าหมายถึงที่ดินที่ไม่มีการใช้สอย ใช้สอยไม่เต็มที่ หรือทิ้งร้างในพื้นที่เมือง

ค. **Lost/dead space** เป็นส่วนหนึ่งของที่ดินที่ไม่มีสิ่งก่อสร้าง และถูกทิ้งไว้ เป็นที่ที่ไม่มีใครจับจอง (no-man's land) ถูกทอดทิ้ง (Trancik 1986)

ง. **Terra Incognita** Bowman & Pagano (2004) ตั้งชื่อหนังสือเกี่ยวกับที่ดินรกร้าง ว่า "Terra Incognita : Vacant Land and Urban Strategies" ผู้เขียนทั้งสองได้ให้ความหมายว่า terra หมายถึง "แผ่นดิน" และ incognita หมายถึง "ปกปิด ไม่รู้จัก" หนังสือเล่มนี้ได้พูดถึงที่ดินรกร้างโดยสืบค้นความหมายต่างๆ และแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับที่ดินรกร้าง ทั้งทางด้านบวกและลบ

จ. **In rem (foreclosure) property / In rem status** เป็นสถานะหนึ่งของที่ดินที่ไม่ได้เสียภาษี ในสหรัฐอเมริกาเนื่องจากปัญหาด้านการลงทุน ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๗๐ ทำให้ที่ดินจำนวนมากถูกโอนเข้ามาเป็นของเมือง เนื่องจากไม่มีเสียภาษี

จ. **Abandoned/Absentee property** เป็นอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกทิ้งร้าง ทั้งนี้หมายรวมทั้งที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ในเมือง Albany รัฐ New York นั้นมีนโยบายเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกทิ้งร้างนี้โดยเฉพาะ

ข. **Derelict land** หน่วยงานทางด้านสิ่งแวดล้อมของสหราชอาณาจักร ใช้ที่ดินประเภทนี้เป็นดัชนีชี้วัดทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีความหมายถึงที่ดินที่ถูกทอดทิ้งเพราะเสียหายจากอุตสาหกรรมหรือการพัฒนาทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ได้มีการบำบัดเสียก่อน มักเป็นที่ดินที่เคยเกี่ยวข้องกับการทำเหมืองและทางรถไฟ ในช่วงปี ๑๙๘๘-๑๙๙๓ นั้นที่ดินประเภทนี้ ถูกนำมาบำบัดและนำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อเป็นพื้นที่นันทนาการและกีฬา (๓๗%) ตามมาด้วยเพื่อการอุตสาหกรรม, การค้า, และเกษตรกรรม

ค. **TOADs มาจาก Temporarily Obsolete Abandoned Derelict Site** ได้ถูกบัญญัติขึ้นมาโดย Greenburg at el (1990, 1996, 2000) ครอบคลุมความหมายของที่ดินเก่าที่ถูกทอดทิ้งชั่วคราว หรือจากการเสียหายจากอุตสาหกรรม

ง. **Brownfield** เป็นศัพท์ที่ใช้เรียกการใช้สอยที่ดินแบบหนึ่ง เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เคยทำให้เกิดการปนเปื้อน ทำให้ที่ดินถูกทิ้งไว้เพื่อรอวันที่นำกลับมาฟื้นฟูหรือใช้ใหม่ได้เพื่อกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างใดอย่างหนึ่งในประเทศไทย เคยมีการให้คำจำกัดความของที่ดินรกร้าง เช่น ในรายงานของบริษัทที่ปรึกษาจาก M.I.T. (1994) ได้ยกตัวอย่างที่ดินรกร้างที่สามารถนำมาปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สีเขียวได้ ขึ้นอยู่กับสภาพ ที่ตั้ง และความเหมาะสมกับการใช้สอยต่างๆ ในรายงานชิ้นนี้ได้นำเสนอประเภทของที่ดินรกร้างที่สามารถปรับเปลี่ยนเป็นสวนสาธารณะได้ดังนี้

- * กลุ่มบ้านหรือโรงงานที่ไม่ได้ใช้
- * ที่ทิ้งขยะหรือบริเวณโกดังเก็บของ

- * ช่องว่างระหว่างพื้นที่อุตสาหกรรมหรือที่พัฒนาใหม่ที่ไม่เหมาะกับการทำเป็นที่พักอาศัย
- * ที่ดินที่ถูกทอดทิ้ง
- * สระน้ำ ที่รับน้ำ
- * พื้นดินริมคลองหรือแม่น้ำ
- * ที่ดินข้างทางรถไฟ ถนน หรือทางด่วน

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ กรุงเทพมหานครได้ว่าจ้างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นที่ปรึกษาจัดทำแผนพื้นที่สีเขียว ในการศึกษานี้ปรากฏอีกครั้งว่าเป็นความพยายามที่จะนำพื้นที่กร้างใน กรุงเทพมหานคร ทั้งของรัฐและเอกชนมาจัดทำเป็นพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ แผนนี้มีเป้าหมายที่จะเพิ่มพื้นที่สวนสาธารณะเป็น ๔,๘๖๘ ตารางเมตร/หัวภายใน ๒๕ ปี พื้นที่ที่มีศักยภาพในแผนนี้ ได้แก่ พื้นที่ใต้ทางด่วน พื้นที่ว่างตลอดแนวเส้นทางสัญจร และพื้นที่สีเขียวที่ไม่ได้พัฒนาวัตถุประสงค์ของแผนพื้นที่สีเขียวนี้ เพื่อให้มีแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่โล่งในกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างบูรณาการ ทั้งระยะกลางและระยะยาว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสภาพสังคม และเพื่อประโยชน์ในการจัดสรรงบประมาณและบริหารข้อมูล

แผนดังกล่าวนี้ยังนำเสนอมาตรการต่างๆ ที่จะส่งเสริมทุกภาคส่วนในการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นและพัฒนาพื้นที่กร้างให้เป็นพื้นที่สีเขียว

ในกรณีพื้นที่กร้างของรัฐในกรุงเทพนั้นยังมีปัญหาเรื่องนโยบายอยู่ บางพื้นที่มีปัญหาเรื่องประชาชนร้องเรียนและไม่เห็นด้วยกับแนวทางการใช้พื้นที่ บางพื้นที่มีโครงการหนึ่งแต่ติดปัญหาไม่สามารถพัฒนาให้เป็นไปตามแผนได้ กระบวนการตัดสินใจมักเกิดขึ้นในเฉพาะกลุ่มผู้กำหนดนโยบาย โดยไม่มีการมีส่วนร่วมจากประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในท้ายที่สุดพื้นที่เหล่านี้ก็ถูกทิ้งให้กร้างต่อไป เป็นที่น่าสนใจว่าวิธีใด

น่าจะนำไปสู่แผนการพัฒนาพื้นที่เหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพได้

จากการที่ได้เข้าไปศึกษาพื้นที่ที่รกร้างของรัฐในกรุงเทพมหานครนั้นพบว่าหลายพื้นที่ถูกทิ้งให้รกร้างหรือถูกใช้สอยเพื่อคนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งพื้นที่เหล่านั้นมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาให้สมประโยชน์และสร้างกิจกรรมเพื่อสาธารณะได้

ทิศทางการใช้พื้นที่อันหลากหลาย มักเป็นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเจ้าของที่ดิน ขณะที่ทิศทางการพัฒนาของกรุงเทพมหานครมุ่งเน้นทิศทางทางด้านสังคมและพื้นที่สีเขียว แผนการพัฒนาพื้นที่รกร้างของเมืองฟิลาเดลเฟีย (พ.ศ. ๑๙๙๕) ได้แจกแจงทิศทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อปรับปรุงแวดล้อมของชุมชนไว้ดังต่อไปนี้

- * รักษาสภาพพื้นที่ ส่งเสริมให้มีกายภาพที่ดี
- * กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ของชุมชน
- * ให้มีแผนพัฒนาระยะต่างๆ หากยังไม่มีศักยภาพในระยะอันใกล้ แผนนั้นจะต้องไม่ใช้งบบำรุงรักษาที่สูง ขณะที่รอเวลาที่พร้อมจะพัฒนา
- * เพิ่มพื้นที่ว่างของชุมชน
- * เน้นความสำคัญของภูมิทัศน์ถนน เพื่อเป็นองค์ประกอบของการออกแบบละแวกบ้าน
- * ปรับกฎเกณฑ์ กฎหมายเกี่ยวกับโซนให้ทันสมัย สอดคล้องกับหลักการออกแบบละแวกบ้านนั้น
- * นำธรรมชาติกลับมาสู่ชุมชน
- * เปลี่ยนทัศนคติและความคาดหวังเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่รกร้างใหม่ ทั้งในภาครัฐและชุมชนเอง
- * สร้างให้เกิดเครื่องมือที่ทำให้การบริหารจัดการ และดูแลพื้นที่รกร้าง

Graham (Mossop & Walton, 2001 :78-87) ได้ยกตัวอย่าง การปรับปรุงพื้นที่รกร้าง ในบทความ "Soft Architecture and Invisible Mending on Walla Mulla Parks" ในนครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย ว่า ทางยกระดับ South Sidney ทำให้เกิดที่ดินชั้นเล็กชั้นน้อยเป็นที่ที่พวกไร่บ้าน ดมกวา และเสพยาใช้อยู่อาศัย กลายเป็นชอกหลืบที่ไม่มีใครสนใจ จนกระทั่งเกิดการแข่งขันพัฒนาพื้นที่ในโครงการ Street Action และ Graham ได้สรรสร้างงานศิลป์แห่งชีวิตคนเมืองขึ้นในพื้นที่นี้

Marston ได้อธิบายถึงงานของ Wallace, Robert & Todd ในพื้นที่ "Overtown Pedestrian Mall" (Cerver, 1997 : 164-173) ว่ามีโครงการ Overtown Pedestrian Mall ในพื้นที่ Overtown ย่านคนแอฟริกัน อเมริกันในเมืองไมอามีซึ่งถูกทางด่วน ๒ เส้นหลักและทางรถไฟตัดผ่าน แบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วน โครงการนี้เป็นโครงการถนนช้อปปิ้ง ที่เป็นแผนฟื้นฟูเมือง โดยใช้วัฒนธรรมและหลักเศรษฐศาสตร์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนภาคเอกชน และทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ในประวัติความเป็นมาเก่าแก่ของย่าน โครงการนี้ได้รับความร่วมมือ เป็นอย่างดีจากรัฐ เมือง ชุมชน มีทั้งภูมิสถาปนิก วิศวกรโยธา และศิลปินร่วมมือช่วยเหลือ ในที่สุดพื้นที่ที่เสื่อมโทรม ได้ถูกพัฒนาแปลงสภาพเป็นพื้นที่เมืองที่มีเสน่ห์ยิ่ง

นอกจากนี้ยังมีโครงการในนครปารีส เช่น โครงการ Viaduc des Arts / La Promenade Plantee ที่ได้กล่าวมาแล้วในบทก่อนหน้า

ผู้เขียนจึงขอสรุปประเด็นทิศทางการพัฒนาพื้นที่ดินรกร้างดังนี้

- * เพื่อความสวยงาม
- * เพื่อประโยชน์ด้านการเดินทางสัญจร
- * เพื่อกิจกรรมสันทนาการ
- * เพื่อการค้า

- * เพื่อประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม
- * เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม

จากการสำรวจข้อมูล พบว่ามีผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจในการจัดการพื้นที่รกร้าง โดยเฉพาะของรัฐ คือ 4 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

1. ผู้ตัดสินใจ/ผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่ผู้บริหารในหน่วยงานที่เป็นเจ้าของที่ดิน
2. ผู้ที่อยู่ในหน่วยงานที่เป็นเจ้าของที่ดิน
3. หน่วยงานปฏิบัติ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ กทม.
4. ผู้ที่มีส่วนร่วมอื่น ได้แก่ หน่วยงานอื่นๆ ในภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั้งที่มีผลกระทบและไม่มี

บทบาทของแต่ละกลุ่มนั้นมีผลในกระบวนการตัดสินใจ แต่ละกลุ่มมีทิศทางที่ต่างกันและขัดแย้งกัน เช่น กลุ่มที่ ๑ ที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย ในฐานะเจ้าของที่ดินนั้นมักมีทิศทางในการพัฒนาเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้กับหน่วยงาน ส่วนกลุ่มที่ ๓ คือ กทม.ต้องการพัฒนาพื้นที่เป็นพื้นที่สวนสาธารณะ ในขณะที่กลุ่มที่ ๒ และกลุ่มที่ ๔ มักมองประโยชน์ที่ตนจะได้รับ เช่น หากเป็นผู้ประกอบการจะมีความคิดเห็นแตกต่างจากชาวบ้าน เป็นต้น

ความขัดแย้งในการจัดการที่ดินรกร้าง

จากกรณีศึกษาหน่วยงานเจ้าของที่ดิน ๓ หน่วยงานหลักๆ ของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ที่ราชพัสดุกรมธนารักษ์ การรถไฟแห่งประเทศไทย และการทางพิเศษแห่งประเทศไทย พบว่ากระบวนการตัดสินใจในเรื่องการพัฒนาพื้นที่รกร้างนั้นยังไม่เปิดให้มีส่วนร่วมเท่าที่ควร เมื่อมีแผนพัฒนา มักเน้นประโยชน์ขององค์กรเจ้าของที่ดินเป็นหลัก หลายโครงการมีการนำเสนอโครงการอย่างสวยงาม แต่ไม่สามารถ

นำไปปฏิบัติได้ เช่น โครงการศูนย์คมนาคมย่านพหลโยธิน (ที่ดินการรถไฟแห่งประเทศไทย) และโครงการบางกอกเทอร์มินัล บริเวณหมอชิตเก่า (ที่ดินราชพัสดุ) นโยบายโดยเฉพาะแผนการพัฒนาพื้นที่ จัดทำโดยบริษัทที่ปรึกษา โดยดำเนินการตามวาระเฉพาะในแต่ละช่วง ของผู้บริหาร ข้อเสนอจากการศึกษาพบว่า

- * หน่วยงานเช่น กทม. มีความคิดเห็นแตกต่างกัน แบ่งเป็น กลุ่มผู้บริหารและสภา กทม. และเจ้าหน้าที่เขต
- * เนื่องจากสภาพรายได้หลักตามภารกิจของเจ้าของที่ดิน ทั้ง ๓ หน่วยงาน ที่เป็นกรณีศึกษานั้น การทางพิเศษแห่งประเทศไทย เน้นในเรื่องเศรษฐกิจน้อยกว่าหน่วยงานอื่น โดยเฉพาะการรถไฟแห่งประเทศไทยนั้นเน้นการหารายได้จากแปลงที่ดินอย่างชัดเจน
- * ในกลุ่มประชาชนเอง ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อาจเกิดจากอาชีพ ที่แตกต่างกัน ทำให้ที่พักอาศัย เช่น ย่านการค้า ย่านพักอาศัย ย่านหน่วยงานราชการ อาจมีผลต่อทิศทางการพัฒนา
- * นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่รอบๆ ที่ดินรกร้างนั้น มีผลต่อแนวทางเลือก เช่น พื้นที่พหลโยธิน มีสวนสาธารณะถึง ๓ สวน ในขณะที่ดินบริเวณราชเทวีนั้น ขาดแคลนพื้นที่สวนสาธารณะ

สถานการณ์เกี่ยวกับที่ดินรกร้างทุกวันนี้เริ่มรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ มีโครงการมากมายที่ถูกนำเสนอมา แต่ในทางปฏิบัติกลับยังไม่มีการพัฒนาพื้นที่เหล่านั้น ดูเหมือนว่ากระบวนการตัดสินใจในระบบปิดที่ขาดการมีส่วนร่วมจะเป็นปัจจัยหลัก

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากบทบาทที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มของผู้ถือผลประโยชน์ร่วมนั้น ทำให้ทิศทางการพัฒนาแปรไปตามบทบาทของแต่ละกลุ่ม การมีส่วนร่วม

โดยเฉพาะในนโยบายสาธารณะลักษณะนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีช่องทางที่ให้ทุกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในช่วงแรกได้ยิ่งดี เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง ในภายหลังซึ่งแก้ไขได้ยาก

ทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ดินรกร้างนี้ เช่นเดียวกับทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ ทิศทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีการพูดถึงกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในแบบจำลอง "เก้าอี้สามขา" (A Three-legged Stool) ของ Kaiser, Godschalk, Chapn Jr (1995) ได้อุปมาอุปไมยว่าจำเป็นจะต้องบูรณาการคุณค่าของทั้งสามทิศทางนั้น เช่นเดียวกับเก้าอี้ที่มีสามขาเพื่อให้เก้าอี้ที่นั่งอยู่ได้อย่างมั่นคง ในกระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งผู้เขียนได้ตระหนักถึงการให้น้ำหนักของคุณค่าของเก้าอี้สามขานั้น แต่ในกรณีนี้ อาจมีการทำให้ บางขาใหญ่ และมีน้ำหนักมาก และบางขามีน้ำหนักน้อยกว่า แต่ทั้งนี้สามารถยืนอยู่ได้คล้ายสามขา (tripod) ที่ยังขาตั้งอยู่จนสามารถสมดุลได้แม้แต่ละขามีขนาดไม่เท่ากัน

รายงานการศึกษาวิเคราะห์แนวทางที่สามารถเป็นไปได้ของการพัฒนาพื้นที่ดินรกร้าง โดยเฉพาะที่ดินของรัฐ แต่ทั้งนี้การรับฟังความคิดเห็นจากหลายๆ กลุ่มคนมีความจำเป็น เพื่อถ่วงถ่วงให้ทิศทางการพัฒนานั้นให้ประโยชน์ต่อคนหมู่มาก ในกระบวนการตัดสินใจควรทำในระบบที่เปิด มีการโปร่งใสของข้อมูลและข่าวสาร ผู้ที่อยู่ในขบวนการตัดสินใจ ควรมาจากหลากหลายองค์กร โดยเน้นให้มีการโต้แย้งในเบื้องต้นและลงเอยที่คำตอบที่เป็นเอกฉันท์ที่สุด

บรรณานุกรม

- Accordino, John and Johnson, Gary T. 2000. "Addressing the Vacant and Abandoned Property Problem." *Journal of Urban Affairs*, Vol. 22, Issue 3.
- Aruninta, A. 2004. *Controversies In Public Land Management Decision - Makings: Case Study of Land Utilization In Bangkok, Thailand. City Futures: An International Conference on Globalizm and Urban Change.* (July 8-10, 2004).
- Bowman, Ann O'M. and Michael A. Pagano. 2004 "Terra Incognita : Vacant Land and Urban Strategies." Georgetown University Press. Washington D.C.
- Cerver, Francisco Asensio. *Redesigning City Squares and Plaza*, Arco Editorial, S.A., 1997
- Greenberg, M., and D. Schneider. 1996. *Environmentally Devastated Neighborhoods: Perceptions, Policies and Realities*. New Brunswick, NJ: Rutgers Univ. Press
- Greenberg, M., F.Popper, and B. West. 1990. *The TOADS : A New American Urban Epidemic*. *Urbann Affairs Quarterly* 25 (3): 435-54
- Greenberg, Michael., Lowrie, Karen., Solitare, Laura and Duncan, Latoya. 2000. "Brownfields, TOADs, and The Struggle for Neighborhood Redevelopment: a Case Study of the State of New Jersey." *Urban Affairs Review*. Vol.35, No.5., May 2000. 717-733
- Kasetsatre University. 2002. "BMA Green Space Master Plan Report". Policy and Planning, BMA.
- Kromer, John. 2002. "Vacant-Property Policy and Practice: Baltimore and Philadelphia." Washington, D.C.: Brookings Institution.

- M.I.T. Consultants Team, 1994. Strategic Planning for Metropolitan Bangkok. Interim Report Phase IV.
- Mossop and Walton, 2001, City Spaces - Art & Design ; Edited by Elizabeth Mossop and Paul Walton, Craftsman House, Australia.
- Pagano, Michael A. and Bowman, Ann O'M. 2000. "Vacant Land in Cities: An Urban Resource." The Brookings Institution Survey Series. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Perera, R. L.A.S. (1994). Accomodating Informal Sector Enterprises in the Urban Built-Environment. AIT. Bangkok
- Trancik, Roger, 1986, Finding lost space: theories of urban design. New York : Van Nostrand Reinhold.
- Web site - http://hjem.get2net.dk/gronlund/Aarhus_void94.html [Filling the void of urbanity - Bo Bronlund, March, 2002]
- Web site - http://parole.aporee.org/work/print.php?words_id=410 [Parole - a project of gruppo a12, udo noll & peter scupelli , March,2002]
- Website - <http://www.albanyny.org> [City of Albany, New York – Feb 2005]
- Website - <http://www.environment-agency.gov.uk/> [The Environment Agency – Feb 2005]
- Website - <http://www.irishstatutebook.ie> [The Derelict Site Act 1990 section 3 – Feb 2005]
- Website - <http://www.mdarchives.state.md.us/msa/stagser/s1259/113/html/modpats2.html> [Land patents, Land Office, Maryland State Archives - Feb 2005]
- Website - <http://www.tbs-sct.gc.ca> [Treasury Board of Canada - Feb 2005]

การทางขาดทุนเพราะ
การจัดการภายในแต่
ไม่ช้า ดองขมขนิ ถ้า
"ทำดี ไม่โกงกิน"

เราต้องการ
อากาศหายใจ
..ไม่ใช่มลพิษ..

กิน/ต้องไม่ใช้ก็
แล้วหาผลประโยชน์
แต่เป็นบท!
ส่วยงามร่ำรับ

เราคัดค้าน
การทางขึ้นแต่ใช้เอา
ชน ช่วยชีวิตของ
เรา!

เราอยากต่อสู้
ชนสัจใจ ขาดจิ้น
พื้นเจเน็นเป็นของเรา

การทางเป็นหนี้ติด
ใต้ตีใครผิดพลาด
เก็บรายได้ไม่เคยขาด
ไม่สามารถจัดการเอง

กรณีความขัดแย้งในเรื่องการบริหารจัดการที่ดิน

การโต้เถียงขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อนโยบายสาธารณะมีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความต้องการที่ต่างกัน เช่น ในเรื่องการใช้ที่ดิน และกฎหมายผังเมืองนั้น ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เสมอ บางครั้งเกิดจาก กระบวนการตัดสินใจในระบบปิด (Black box) หรือเกิดจากการมีส่วนร่วม ไม่ครอบคลุมกลุ่มต่างๆ หรืออาจเกิดจากปัจจัยอื่นๆ เช่น การเมือง ผลประโยชน์ หรือ ความต้องการให้นโยบายผ่านไปอย่างรวดเร็ว เป็นต้น บทความต่อไปนี้เป็นกรณีศึกษาในประเทศไทยในเรื่องต่อไปนี้

- * กระบวนการตัดสินใจในนโยบายเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ
- * นโยบายเฉพาะกิจ "ad hoc" ที่ขาดการมีส่วนร่วม
- * ศักยภาพของที่ดินของรัฐ
- * การมีส่วนร่วม และทัศนคติเกี่ยวกับทิศทางการใช้ที่ดินของรัฐ

ที่ดินรกร้างหรือที่ดินที่ใช้ไม่สมประโยชน์ของรัฐนั้นสามารถแปลงเป็นที่ดิน สาธารณะที่มีค่ายังเป็นสิ่งที่ให้โอกาสอันเท่าเทียมกัน ในด้านการบริการ สาธารณะกระจายไปในย่านต่างๆอย่างทั่วถึง ผู้เขียนได้นำเสนอแบบสอบถาม ที่ แสดงให้เห็นตัวอย่างของทิศทางการใช้ที่ดินรูปแบบต่างๆ แล้วให้กลุ่มตัวอย่าง เลือกแนวทางที่พึงพอใจ โดยแต่ละตัวเลือกนั้น มีเหตุผลที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาเมืองทางด้านใดด้านหนึ่ง อันได้แก่ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม และสอดคล้องปัจจัยด้านต่างๆ เช่น ด้านประชากร ความต้องการของชาวบ้านและหน่วยงาน ความเชื่อมโยงกับนโยบาย ตั้งแต่ระดับชาติลงสู่ระดับท้องถิ่น ผลจากการสำรวจ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของทิศทางการใช้ที่ดิน ที่สัมพันธ์กับบทบาทของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างมีนัยยะที่น่าสนใจ วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้มีเป้าหมายที่จะประเมินกระบวนการตัดสินใจ

และเสนอรูปแบบแนวทางการบริหารจัดการที่ดินในเมือง
อย่างมีระบบและเป็นองค์รวม สำหรับหน่วยงานเจ้าของที่ดินต่างๆ
และกรุงเทพมหานครในการนำมาสู่การปฏิบัติ และเป็นแนวทางในการออก
นโยบายที่สอดคล้องเหมาะสมกับทุกภาคส่วนที่ก่อให้เกิดฉันทามติ
และเกิดปัญหาข้อขัดแย้งให้ถกเถียงน้อยที่สุด

การศึกษาครั้งนี้ใช้หลักเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ที่หลากหลาย ได้แก่ ชาวบ้าน สำนักงานเขต ผู้บริหารกรุงเทพมหานคร
หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน และเจ้าของที่ดินของรัฐ ๓ ราย
คือกรมธนารักษ์ การรถไฟแห่งประเทศไทย และการทางพิเศษ
แห่งประเทศไทย

ในที่สุดการศึกษานี้พยายามที่จะปรับกระบวนการตัดสินใจในเรื่องนโยบาย
การใช้ที่ดินอย่างมีระบบ เพื่อลดการขัดแย้ง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์นโยบาย
และท้ายที่สุดได้นำเสนอเครื่องมือในการวัดความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถาม
แบบเชิงปริมาณให้เห็นได้ชัดเจนจากกรณีศึกษาจริง

ที่มาของปัญหา

นโยบายการบริหารจัดการที่ดินที่รกร้างและใช้ไม่สมประโยชน์นั้น
เป็นประเด็นที่ถกเถียงกัน ไม่เฉพาะเพียงในหมู่นักออกแบบ
วางแผนกายภาพของเมือง แม้แต่ในระดับผู้ออกนโยบาย นักการเมือง
และประชาชนทั่วไปเช่นกัน โดยทั่วไปเราตระหนักดีว่าพื้นที่ดินรกร้างนี้
เป็นปัญหา และผลด้านลบของการขยายตัวของเมืองอย่างไร้ระเบียบ
ในต่างประเทศ เช่น ด้านอเมริกาเหนือและยุโรป รัฐบาลจะให้ความสนใจ
เป็นพิเศษ ในการที่จะพัฒนาพื้นที่เหล่านี้ เพื่อประโยชน์ด้านคุณภาพชีวิตที่ดี
ของชุมชนอย่างยั่งยืน (De Sousa C.A. 2002)

ความหมายของที่ดินรกร้างมีหลากหลายดังที่ได้กล่าวไปแล้วตอนต้น

ไม่ว่าจะเป็น urban voids, vacant land, in rem properties, abandoned property และ lost space ซึ่งส่วนใหญ่มันได้ชี้ให้เห็นปัญหาของที่ดินในแง่ความสวยงามของเมือง ทศนิยมภาพที่ต่อคุณภาพ ความไม่เป็นระเบียบ บางครั้งก็ให้เกิดปัญหาร้ายแรงเช่นในกรณีที่ดิน brownfield ประเภทโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนั้นยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการฟื้นฟูพื้นที่ใจกลางเมือง เป็นสัญญาณเตือนที่เห็นได้ชัดเจนของความเสื่อมโทรมของเมืองชั้นใน (Accordion & Johnson, 2000) แต่ในขณะเดียวกันในด้านบวกพื้นที่เหล่านี้มีศักยภาพที่จะถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่ทำเลทองของโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเพื่อเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อมก็ตาม

จากการที่ได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าปรากฏการณ์การนำพื้นที่รกร้างมาปรับปรุงนั้น เป็น 'ความหวัง' ซึ่งเป็นด้านบวก มากกว่า 'ความหมองมัว' ซึ่งเป็นด้านลบ และกลายเป็นประเด็นสำคัญในเรื่องนโยบายการพัฒนาเมืองไปแล้ว (Greenberg, Lowrie, Solitare and Duncan, 2000) ซึ่งเปิดโอกาสให้พัฒนาพื้นที่ใหม่ๆ เช่น โครงการเคหะการ พาณิชยกรรม หรือสาธารณูปการของเมือง (Leigh, N.G., 2003) Pagano & Bowman (2000) ระบุไว้ในงานวิจัยเกี่ยวกับที่ดินรกร้างของเขาว่าการนำกลับมาใช้ใหม่ของที่รกร้างนั้น ชี้ให้เห็นโอกาสทางธุรกิจหรือการเจริญทางเศรษฐกิจและเป็นการเยียวยาปัญหาต่างๆ ของพื้นที่เมืองได้เป็นอย่างดี Brophy & Vey (2002) ก็เห็นด้วยว่าไม่เพียงแต่เป็นโอกาสที่ดีในการฟื้นฟูเมืองในแง่เศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นสร้างโอกาสที่จะสร้างพื้นที่สีเขียวในเมือง เช่นเดียวกับ Wood B. (1998) ซึ่งเคยให้ความเห็นในกรณีศึกษาของประเทศเนเธอร์แลนด์ว่าการนำที่ดินรกร้าง กลับมาใช้เป็นแนวความคิดใหม่ในแวดวงสถาปัตยกรรมและผังเมือง แม้ว่าโอกาสของเมืองในการพัฒนาการออกแบบ

การดำเนินการให้ที่ดินรกร้างแปลงที่น่าสนใจที่ตอบสนองต่อปัญหา
ค่อนข้างมีตม่น เป็นประเด็นวิกฤตของด้านเศรษฐกิจ (Kromer J. 2002)
Kromer ยังเน้นด้วยว่า ในกรณี Baltimore และ Philadelphia
นั้นที่ดินรกร้างเป็นบททดสอบของเรื่องการเมือง กระบวนการ
ทางด้านนโยบาย และความสามารถด้านการบริหารของเมือง
ปัจจัยที่ซับซ้อนในการใช้ที่ดินนั้นเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจหลายระดับ
ซึ่งมักไม่มีเป้าหมายในแต่ละระดับที่ชัดเจนนัก ในบางโครงการมีการตัดสินใจ
เปลี่ยนกลับไปกลับมาโดยไม่มีเหตุอันควร การมีส่วนร่วม
ของผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นบ้างบางโอกาส ในท้ายที่สุดก็เกิดเป็นนโยบาย
การใช้ที่ดินที่ไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความวุ่นวายสับสน ขัดแย้งกัน
ไม่ว่าระหว่างเจ้าของที่ดิน นักพัฒนา หรือกับประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่
และนำมาซึ่งการที่โครงการไม่สามารถดำเนินไปได้ และที่ดินกลับสู่
สภาพรกร้างต่อไป

พบว่านโยบายเกี่ยวกับที่ดินรกร้างของรัฐในกรุงเทพมหานครนั้น ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร หลายแปลงกว่าจะได้สร้างจริง ใช้เวลาเป็นกว่าสิบปี หลายแปลงมีปัญหาข้อขัดแย้งรุนแรง ประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือหน่วยงานอื่นมักไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งมักเกิดขึ้นในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง ที่เป็นเจ้าของที่ดิน กรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ จึงพยายามที่จะศึกษาตัวประกอบ ของกระบวนการตัดสินใจ นอกจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจหลัก เพื่อทำความเข้าใจในบทบาทของแต่ละตัวประกอบนั้น และใช้เป็นแนวทาง ในการตัดสินใจออกนโยบายเกี่ยวกับที่ดินรกร้างของรัฐต่อไป

ความต้องการและบทบาทที่หลากหลาย

หากจะเปรียบเทียบหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ๆ จะพบว่ากรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ซึ่งดูแลที่ราชพัสดุ และการรถไฟแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่มีที่ดินอยู่เป็นจำนวนมาก ลำดับต้นๆ ทั้งสองหน่วยงานมีเป้าหมายของนโยบายการใช้ที่ดิน และบทบาทที่ต่างกัน ซึ่งล้วนแต่เป็นประโยชน์เพื่อหน่วยงานของตนเป็นหลัก การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดินจึงมักทำอยู่แต่ในหน่วยงาน ทำให้ยากที่จะอธิบายให้ภายนอกเข้าใจได้ ในขณะที่เดียวกันการรถไฟแห่งประเทศไทย ยังมีผู้ได้รับผลกระทบจำนวนมาก แต่ทั้งสองหน่วยงาน ยังไม่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มากพอ ตัวอย่างเช่น โครงการเมกะโปรเจกต์ ศูนย์การจราจรบนที่ดินหมอชิตของกรมธนารักษ์ และที่ดินในพื้นที่ การรถไฟแห่งประเทศไทยย่านพหลโยธิน ซึ่งมีการนำเสนอโครงการอย่างสวยงาม เป็นเล่มรายงาน ที่จัดทำโดยบริษัทที่ปรึกษาหน้าเป็นร้อยๆหน้า แต่ทั้งสองโครงการนั้น ติดปัญหาต่างๆมากมาย และในที่สุดก็ยังไม่ได้ก่อสร้างจริง

ปัจจัยต่างๆที่ทำให้โครงการเหล่านี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เช่น ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดการมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนไม่ยอมรับ ไม่ได้มีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆอย่างเป็นระบบมากพอ หรือปัญหาคอร์รัปชันในกรณีที่ดินหมอซิดที่ปรากฏอยู่บนหน้าหนังสือพิมพ์ เมื่อราวเกือบสิบปีมาแล้ว ทำให้ที่ดินแปลงนี้ถูกใช้อย่างไม่สมประโยชน์ ปัจจุบันถูกใช้เป็นที่จอดรถชั่วคราว เพื่อต่อเชื่อมกับรถไฟลอยฟ้าเพียงเท่านั้น ที่ดินย่านพหลโยธินของการรถไฟมีปัญหาเรื่องความเป็นไปได้ของโครงการที่ใช้งบประมาณสูง กอปรกับปัญหาที่ขาดความประสานงาน ด้านนโยบายกับหน่วยงานอื่น ทำให้ปัจจุบันนี้โครงการก็ยังไม่ได้เริ่มต้น ที่ดินแปลงนี้จึงเป็นเป้าหมายของโครงการ "เฉพาะกิจ" หลายต่อหลายครั้ง เช่น โครงการก่อสร้างรัฐสภาแห่งใหม่ ครั้งหนึ่งก็เคยศึกษาว่าจะมาอยู่บนที่ดินนี้มาก่อน

โครงการพัฒนาพื้นที่ในเมืองขนาดใหญ่นี้ หน่วยงานของรัฐต่างๆ หน่วยงานเอกชน และชาวบ้านมักมีความสนใจที่แตกต่างและขัดแย้งกัน (Lungo M. 2002) ซึ่ง Lungo ได้ยกตัวอย่างกรณีที่เลวร้ายที่สุดคือโครงการก่อสร้างสนามบินใน Mexico City ที่ Texcoco มีปัญหาขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างเป้าหมายของหน่วยงานรัฐและสิทธิประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน เหตุการณ์ก่อความไม่สงบร้ายแรง ถึงขั้นมีการจับตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐไปเพื่อต่อรอง จนในที่สุด ก็ได้ยกเลิกโครงการนี้ไป กระบวนการตัดสินใจที่ผิดครั้งนั้น ก่อให้เกิดความเสียหายมูลค่ามหาศาลทางการเมืองและเศรษฐกิจ

แท้ที่จริงแล้วเราสามารถทำความเข้าใจได้ว่าความต้องการของเราขึ้นอยู่กับความคาดหวังของแต่ละคนที่ขึ้นอยู่กับบทบาทที่คนนั้นสวมอยู่ รวมทั้งประสบการณ์ที่ได้รับมาในอดีต ความขัดแย้งในเรื่องการใช้ที่ดินนี้ขึ้นอยู่กับหน้าที่ พื้นที่ผลประโยชน์ที่มีความคาดหวัง มูลค่า

หน้าตาของโครงการ ตัวอย่างเช่นโครงการปรับปรุงขยายสนามกีฬาพื้นที่ Soldier Field ที่นคร Chicago โครงการนี้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในประเด็นด้านเศรษฐกิจและความงาม หนังสือพิมพ์รายวัน Dailysouthtown ฉบับวันอาทิตย์ที่ ๒๘ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๓ ได้ยกเอาความเห็นของ Ryan B. (co-director ของ City Design Center ของ University of Illinois at Chicago) ขึ้นมาว่า "ผู้เชี่ยวชาญแยกออกเป็นฝ่ายๆแล้ว มันยากที่จะยอมกัน" เพราะ Michael V. ผู้มีความรู้สึกที่ว่าอาคารสเตเดียมนั้นใหญ่โตจนน่าเกลียด แต่ DeCelles P. (ผู้จัดการของบริษัทสถาปนิก HOK Sport Architecture) และ Garofalo D. (AIA Fellow) ชอบมันมาก นอกจากนี้ Dailysouthtown ยังยกเอาเหตุผลของ Garofalo D. ว่า "คนเราไม่ชอบที่จะเปลี่ยนแปลง" โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจาก SFO เจ้าของสนาม Chicago Bear ว่า "มูลค่าความเสียหายของการไม่ทำอะไรเลย คือการเสียโอกาสที่จะได้บูรณะสนามกีฬา Soldier Field รวมทั้งพื้นที่รอบๆในเมืองก็เสียโอกาสเพราะโครงการนี้ไ้ขยับจากที่อื่น ซึ่งก็รวมถึงเงินสนับสนุนจากหน่วยงานระดับรัฐ ที่มี Chicago Bears และ NFL นอกจากนี้ยังเสียโอกาสที่จะได้รับการอัดฉีดเงินจำนวน \$200 ล้านเหรียญเข้ามาในเศรษฐกิจของเมือง Chicago

อีกกรณีหนึ่ง เป็นกรณีที่ดินรกร้างในเมือง Philadelphia รายงานของ Philadelphia City Planning Commission (1995) ได้ระบุปัญหาต่างๆไว้ว่า มีปัญหาข้อขัดแย้งของบทบาทภายในหน่วยงานของเมือง ในด้านการเวนคืน บ่อยครั้งมีปัญหานโยบายขัดกันระหว่างกองและสำนักต่างๆ ทำให้พลาดโอกาสที่จะพัฒนาพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านงบประมาณกับเป้าหมายการพัฒนาด้านพหุวัฒนธรรมของชุมชนเอง ในรายงานนี้ได้ทำการสำรวจความต้องการของชุมชน ผลออกมาว่าคนต้องการพื้นที่เพื่อการพักผ่อนของชุมชนมากที่สุด

จึงควรมีการบูรณาการระหว่างการเตรียมพื้นที่สำหรับสวนพักผ่อน และการพัฒนาเชิงพาณิชย์ Fairmont Venture Inc (1999) ได้จัดเตรียมรายงานการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ของโครงการนี้ พบว่าเรื่องผลประโยชน์และมูลค่าในรูปเม็ดเงินนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถวัดได้ อย่างไรก็ตามทางบริษัทที่ปรึกษา ยังเสนอให้มีการประเมินปัจจัยเชิงคุณภาพอื่นๆ ที่สัมผัสไม่ได้ด้วย เช่น คุณภาพชีวิต การบริการสาธารณะ ความร่วมมือกับรัฐ และในด้านผลกระทบทางสังคม เป็นต้น นับเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทใหม่ของรัฐซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนอันมีนัยยะในระบบการบริหารจัดการที่ดินต่อไป

Andranovich, Burbank, and Heying (2001) อธิบายตัวอย่างของการเมืองที่เกี่ยวกับ 'Mega-event' ในการพัฒนาเมืองไว้ว่า ในการพัฒนาศูนย์ประชุมนั้นเคยมีการนำเข้าสู่การประชุมสาธารณะ เพื่อใคร่ครวญหาคำตอบและทำประชาคมตีหาแนวทางแก้ไข แต่ก็ยังมีเมืองบางเมือง หรือรัฐบางรัฐที่เปลี่ยนกระบวนการตัดสินใจนี้ โดยการตัดสินใจฝ่ายเดียว ไม่นำสู่ที่ประชุมสาธารณะ ปราศจากการรับรู้ของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเหตุผลที่ว่าศูนย์ประชุมนั้นเกี่ยวข้องกับคนบางกลุ่ม ซึ่งเป็นชนชั้นสูงหรือชนชั้นกลางเท่านั้น ชาวบ้านทั่วไปอาจอยากได้สวนสาธารณะ หรือสถานีตำรวจ ซึ่งเป็นทางด้านสังคมมากกว่าศูนย์ประชุม ซึ่งเป็นด้านพานิชยกรรม คล้ายกับที่ Basolo V. (2000) ก็เคยได้ทำแบบสอบถาม ๒๒๑ ชุด ได้ข้อสรุปมาว่าผู้บริหารเมืองนั้น มีแนวโน้มที่จะใช้งบประมาณไปในเชิงประโยชน์ทางพานิชยกรรมมากกว่า โครงการบ้านคนรายได้น้อย Kevin M & Leonard P, 2001 ได้วิเคราะห์ถึงผลจากยุทธศาสตร์ฟื้นฟูเมือง (Urban Renewal) แบบ 'Gentrification' (กระบวนการที่ชุมชนในใกล้เคียงเปลี่ยนไป โดยการแทนที่ชุมชนที่พักอาศัยรายได้น้อยด้วยชุมชนที่รายได้สูง) ว่ามักมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาวบ้านรายได้น้อย กับกลุ่มที่เข้ามาใหม่ที่มีรายได้สูงกว่า โดยเป็นที่รับรู้กันในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แต่จะมากจะน้อยก็ขึ้นอยู่กับบทบาทและความสมัครใจของแต่ละฝ่าย Kennedy & Leonard (2001) ได้ชี้ให้เห็นว่า พลวัตของการเมืองใน Gentrification นั้น ครอบคลุม 4 ประเด็นซึ่งล้วนแต่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งทั้งสิ้น เริ่มจากประเด็นจำกัดความที่ต่างกัน กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่ต่างกัน การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจศาสตร์กับสภาพแวดล้อมทางสังคม และความขัดแย้งในวิธีการ Gentrification เองที่เกิดจากภาครัฐ

และวิธีการประมาณในระยะยาว

Burgess & Bier (1998) ก็เคยได้ถกในประเด็น เรื่องความขัดแย้ง ในเรื่องนโยบายสาธารณะอื่นๆ ว่าการขัดแย้ง อาจเกิดขึ้นระหว่างองค์กร ในแต่ละระดับ เช่น ระดับประเทศ (รัฐ) กับระดับท้องถิ่น ซึ่งมักพบว่านโยบาย ระดับท้องถิ่นนั้น มักไม่ได้รับการพิจารณา หรือแม้กระทั่งความขัดแย้ง ระหว่างหน่วยงาน ในระดับเดียวกัน เช่น กรมทางหลวง กับ กรมอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น วิธีการที่จะแก้ปัญหาที่จะต้องอาศัยเครื่องมือ ในการวิเคราะห์ ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าใช้ตัวเลขเชิงเศรษฐกิจ หรือแบบประมาณมาเป็นตัวตัดสินเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะพิจารณา ประกอบกันกับด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมด้วย

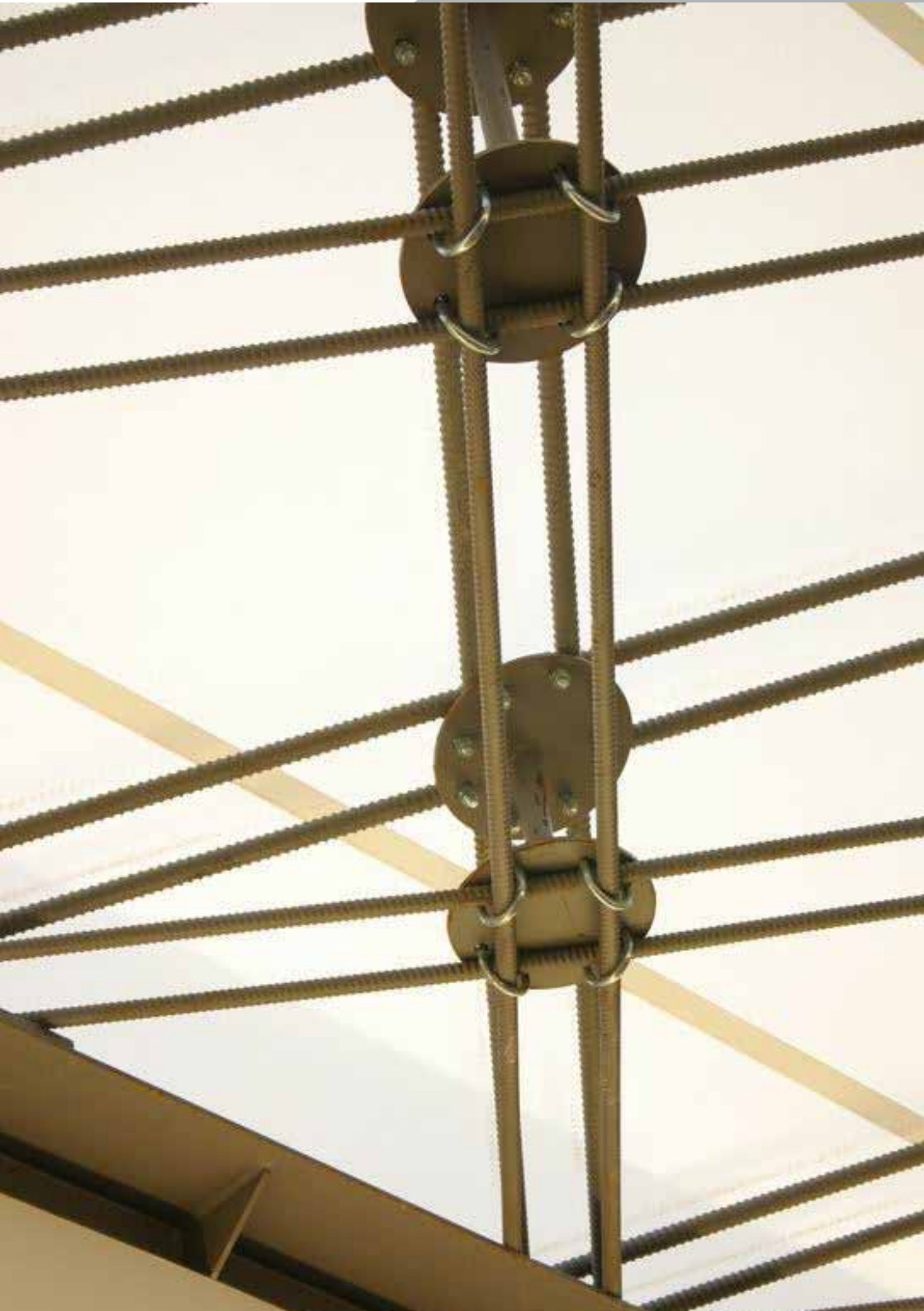
Wood B. (1998) กล่าวถึงการศึกษาเปรียบเทียบชนชาติ ที่แตกต่างกันในกรณีศึกษาที่ตินกรร้างในยุโรป ว่าแม้ว่าลักษณะ ความหลากหลายทางชนชาติในประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นลักษณะที่เด่นชัด แต่จากการศึกษาพบว่ากลับมีความเป็น "สังคมเอกฉันท์" (consensus society) หน่วยงานใช้ความพยายามในการประสานความร่วมมือ และหาทางออกร่วมกัน แตกต่างจากประเทศอื่นๆ ในยุโรป ชาวดัตช์ที่เชื่อในบทบาททางสังคมในการพัฒนาเพื่อนำสู่สภาพแวดล้อม ทางกายภาพที่เหมาะสมกับทุกคน Wood ยังสรุปว่าประเทศในยุโรปอื่นๆ เช่น สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส อิตาลี โดยเฉพาะสหราชอาณาจักร ที่แม้จะมีหน่วยงานที่ร่วมงานกันระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ในการพัฒนาเมือง ชื่อ UDCs - Urban Development Corporations ก็ตามแต่ในขณะเดียวกันกลับรีบเร่งและเน้นที่ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเกินไป จนบางทีขัดแย้งกับชุมชนที่เน้นประโยชน์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอแนะที่ควรจะเป็นคือต้องยอมรับการมีส่วนร่วมให้มากกว่านี้ แม้ว่าจะทำได้ยากก็ตาม

บรรณานุกรม

- Accordino, John and Johnson, Gary T. 2000. "Addressing the Vacant and Abandoned Property Problem." *Journal of Urban Affairs*, Vol. 22, Issue 3.
- Altshuler, Alan and Luberoff, David. 2003. "The Changing Politics of Urban Mega-Projects." *Land Lines Newsletter*. October 2003, Vol. 15, No. 4., Lincoln Institute of Land Policy.
- Andranovich, Greg., Burbank, Matthew J., and Heying, Charles H. 2001. "Olympic Cities: Lessons Learned from Mega-Event Politics." *Journal of Urban Affairs*, Vol. 23, Number 2, 113-131
- Basolo, Victoria. 2000. "City Spending on Economic Development Versus Affordable Housing: Does Inter-City Competition or Local Politics Drive Decisions?" *Journal of Urban Affairs*, Vol. 22, Number 3. 317-332.
- Bowman, Ann O'M. and Michael A. Pagano. 1996 "Imagining Cityscapes: The Politics of Urban Development." *Land Lines Newsletter*: March 1996, Volume 8, Number 2
- Brophy, Paul C. and Vey', Jennifer S. 2002. "Seizing City Assets: Ten Steps to Urban Land Reform." Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Burgess, Patricia and Bier, Thomas. 1998. "Public Policy and 'Rural Sprawl': Lessons from Northeast Ohio." Lincoln Institute of Land Policy.
- John Dobberstein, Mark J. Konkol, and Dan Lavoie. 2003. "Experts are Split on Stadium's Makeover." *Dailysouthtown Newspaper*, Sunday, September 28, 2003
- De Sousa, Christopher A. 2002. "Turning Brownfields into Green Space in the City of Toronto." *Landscape and Urban Planning* 62 (2003). 181-198
- Dobberstein, John., Konkol, Mark J., and Lavoie, Dan. 2003. "Experts are split on stadium's makeover." *Dailysouthtown Newspaper*, Sunday, September 28, 2003
- Dowall, David E. 1999. "Globalization, Structural Change and Urban Land

- Management." Land Lines Newsletter. January 1999, Vol. 11, No. 1., Lincoln Institute of Land Policy.
- Fairmount Ventures, Inc. 1999. "Vacant Land Management in Philadelphia Neighborhoods: Cost Benefit Analysis." April 1999 The Pennsylvania Horticultural Society Philadelphia Green.
- Fausold, Charles J. and Robert J. Lilieholm. 1996. "The Economic Value of Open Space." Land Lines Newsletter. September 1996, Vol. 8, No. 5., Lincoln Institute of Land Policy.
- Greenberg, Michael., Lowrie, Karen., Solitare, Laura and Duncan, Latoya. 2000. "Brownfields, TOADs, and The Struggle for Neighborhood Redevelopment: a Case Study of the State of New Jersey." Urban Affairs Review. Vol.35, No.5., May 2000. 717-733
- Harrison, E. Frank. 1995. "The managerial decision-making process." Boston : Houghton Mifflin, c1995 4th ed
- Goldstein, James., Jensen, Michael., and Reiskin, Edward. 2001. "Urban Vacant Land Redevelopment: Challenges and Progress." Lincoln Institute of Land Policy.
- Keating, Larry and Sjoquist, David. 2004. "Bottom Fishing: Emergent Policy Regarding Tax Delinquent Properties." Housing Facts & Findings. Vol. 3. Issue 1. also Online- <http://fanniemaefoundation.org>
- Kennedy, Maureen and Leonard, Paul. 2001. "Dealing with Neighborhood Change: A Primer on Gentrification and Policy Choices." Discussion Paper. April 2001. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Kromer, John. 2002. "Vacant-Property Policy and Practice: Baltimore and Philadelphia." Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Lampe, David and Kaplan, Marshall. 1999. "Resolving Land-Use Conflicts Through Mediation: Challenges and Opportunities." Lincoln Institute of Land Policy Working paper.

- Leigh, Nancy Green. 2003. "The State Role in Urban Land Redevelopment." Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Lungo, Mario. 2002. "Large Urban Projects: A Challenge for Latin American Cities." Land Lines Newsletter. October 2002. Lincoln Institute of Land Policy.
- Murray, Michael. 1986. Decisions : A Comparative Critique, A Longman Inc., NY.
- Pagano, Michael A. and Bowman, Ann O'M. 2000. "Vacant Land in Cities: An Urban Resource." The Brookings Institution Survey Series. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Trancik, Roger, 1986, Finding lost space: theories of urban design. New York : Van Nostrand Reinhold.
- Philadelphia City Planning Commission. 1995. "Vacant Land in Philadelphia." A Report on Vacant Land Management and Neighborhood Restructuring (June, 1995)
- Wood, Barry. 1998. "Vacant Land in Europe." Lincoln Institute of Land Policy.
- Yamane, Taro. 1973. "Statistics : an introduction analysis." Singapore : Times Printers, c1973. 3rd ed
- Zeleny, Milan. 1982. Multiple Criteria Decision-making. McGraw-Hill, Inc.
- Online [July 2002] "A Report on Vacant Land Management and Neighborhood Restructuring by Philadelphia City Planning Commission (Vacant Land in Philadelphia, June 1995)" <http://www.philaplanning.org/plans/vls.pdf>
- Online [January 2001] The National News Bureaus /PRD online - http://www.thaimain.org/cgi-bin/newsdesk_local.cgi?a=311&t=index_eng_local.html
- Website. Sanfrancisco Online. [Nov 2003] <http://www.sfo.com/~csupes/NFL/misc/index.htm?../ChicagoBears/>

การบริหารโครงการเมกะโปรเจกต์นั้นเพื่อใคร?

"เมกะโปรเจกต์" คือโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ใช้เม็ดเงินลงทุนสูง ดำเนินการโดยรัฐ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน อาจมีการดำเนินการวางแผนโดยผู้เชี่ยวชาญจากในหรือต่างประเทศ การลงทุนโดยวิธีที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากผู้ดำเนินการเป็นรัฐ และผู้รับประโยชน์คือราษฎร ปัจจุบันเมกะโปรเจกต์ จึงไม่สามารถแยกออกจาก "นโยบายสาธารณะ" ได้เลย หลายๆ ครั้งถูกนำมาเป็นนโยบายหาเสียงในระบบการเมือง นำหน้านโยบายและแผนหลักใดๆของประเทศ... ผลประโยชน์มากมายมหาศาล จะถูกนำสู่ภาคประชาชน อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือจะกระจายสู่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าจับตามอง ในฐานะส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรม การออกแบบวางแผนและการก่อสร้าง สิ่งแวดล้อมกายภาพนั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่าสถาปนิกเป็นราษฎรภาคส่วนหนึ่งที่คงจะไม่ได้อยู่เพียงปลายท่อของโครงการ หรือมีหน้าที่เพียงบริโภคสิ่งที่เกิดขึ้นตามแต่รัฐจะเป็นผู้กำหนดให้ แต่สถาปนิกนั้นคือส่วนสำคัญขององค์การพหุ ในอันจะทำให้เม็ดเงินลงทุนนั้นถูกใช้อย่างเป็นประโยชน์สูงสุด เหมาะสมกับธรรมชาติ แห่งโครงการภายใต้ ปัจจัยอันซับซ้อน จากสหสาขาวิชาการที่เกี่ยวข้อง สู่ความยั่งยืน และพอเพียงตามองค์ความรู้ อันเป็นศาสตร์ที่สะสมสาระมาเนิ่นนาน หรือแม้แต่เป็นบรรทัดฐานชั้นนำสังคม (หรือไม่?) ...

ตัวอย่าง "เมกะโปรเจกต์" ที่จะนำมาวิเคราะห์ในบทความนี้ เพื่อมุ่งหวังเป็นข้อเตือนใจ ได้แก่ กรณีศึกษาโครงการที่มีข้อขัดแย้ง ข้อวิพากษ์ และปัญหาความไม่โปร่งใส เช่น โครงการท่าอากาศยาน การจัดงานมหกรรมพืชสวนโลก ถนนลัดอ่าวไทย และโครงการอนุสรณ์สถานสีนาคเป็นต้น

สถาปนิก เป็นวิชาชีพหนึ่งในสหสาขาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพของเมืองและประเทศ คงจะปฏิเสธไม่ได้ที่จะไม่เกี่ยวข้องกับเมกะโปรเจกต์ ไม่ว่าจะทางใดก็ทางหนึ่ง เมกะโปรเจกต์ (Megaproject) คือ โครงการขนาดใหญ่ ที่ดำเนินการโดยรัฐ ใช้งบประมาณสูงเป็นหลักพันล้าน อาจมีการร่วมมือกับเอกชน (Public - Private Partnership) หรือระหว่างรัฐ (G to G, Government to Government) ในรูปแบบต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้ากับบริการหรือผลิตผลทางการเกษตร หรือ บาร์เตอร์เทรด (Barter trade) การให้สัมปทาน การให้เอกชนสร้างและโอนเป็นของรัฐภายหลัง (BOT-Build-Operate-Transfer) เช่น โครงการก่อสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบจราจร ระบบขนส่งมวลชน การบริหารจัดการน้ำ ระบบบริหารการขนส่ง/ลอจิสติก (logistic) โครงการบ้านสำหรับคนรายได้ต่ำ (เช่น โครงการบ้านเอื้ออาทร บ้านมั่นคง) โครงการเมืองใหม่ สยามบิณฑ์ เป็นต้น

ตัวอย่างโครงการเมกะโปรเจกต์ของกรุงเทพมหานคร อาทิ การกำหนดโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทำอากาศยานสุวรรณภูมิ/โครงการมหานครสุวรรณภูมิ โครงการระบบขนส่งมวลชนประเภทรถไฟฟ้าใต้ดิน ๗-๑๐ เส้นทาง โครงการพัฒนาถนนราชดำเนินเป็น 'ผอง อะลิเช' โครงการศูนย์กลางการจราจรและขนส่ง (Transportation Hub) ย่านพหลโยธินและย่านมักกะสัน เป็นต้น

ส่วนตัวอย่างโครงการเมกะโปรเจกต์อื่นที่เห็นได้อย่างชัดเจน คงจะเป็นจังหวัดเชียงใหม่ ที่หลายองค์กรมีข้อวิตกกังวลว่าอาจทำลายสภาพแวดล้อม และนิเวศวัฒนธรรมของจังหวัด และบางฝ่ายมองว่าเป็นการพยายามสลายความเป็นเมือง 'วนานคร' (สิริมงคล, ๒๕๔๙) ได้แก่

๑. โครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี (สวนสัตว์กลางคืน)
มูลค่าการลงทุนประมาณ ๑,๑๕๕.๙ ล้านบาท
๒. โครงการอุทยานช้าง ในเนื้อที่ ๖,๐๐๐ ไร่ ติดกับไนท์ซาฟารี ๖๐๐
ล้านบาท
๓. โครงการพืชสวนโลก ภายใต้การดูแลของกระทรวงเกษตร
และสหกรณ์ งบประมาณ ๕๐๐ ล้านบาท
๔. โครงการสปา ระดับโลก ใกล้เคียงโครงการพืชสวนโลก
(ไม่ทราบงบประมาณ)
๕. โครงการอควอเรียม ภายในสวนสัตว์เชียงใหม่ ๓๐๐ ล้านบาท
๖. โครงการพัฒนาลานครุฑาศรีวิชัย บริเวณเชิงดอยสุเทพ
เป็นคอมเพล็กซ์รับสถานีรถไฟฟ้า
๗. โครงการซีมปาร์ค หรือ สวนสนุก และ เครื่องเล่นระดับโลก
(ไม่ทราบงบประมาณ)
๘. โครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนแบบโมโนเรล (รถไฟฟ้าเดี่ยว)
เชื่อมระหว่างเชิงดอยสุเทพ เข้าสู่เมืองเชียงใหม่ ๒๐๐ ล้านบาท
๙. โครงการก่อสร้างศูนย์ประชุมและงานจัดแสดงสินค้านานาชาติ
๑,๔๕๐ ล้านบาท
๑๐. โครงการศูนย์กลางไม้ตัดต่อไม้ประดับพืชเกษตร ๓๐๐ ล้านบาท
๑๑. โครงการถนนวงแหวนด้านตะวันตกทางดง - มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๓๒๒ ล้านบาท
๑๒. โครงการถนนเลี่ยงเส้นทางหลักเชียงใหม่ - แมร์ิม ๔ ช่องจราจร
จากกองพันสัตว์ต่าง โค้งผ่านป่าสมบูรณ์ของดอยสุเทพ -
ฟาร์มงูแมร์ิม ๓๔๐ ล้านบาท
๑๓. โครงการห้องพักรีสอร์ท - ร้านอาหารภายในสวนสัตว์ ๗๑๕
ล้านบาท

๑๔. โครงการกระเช้าลอยฟ้า เชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ รอบดอยสุเทพ ระยะทาง ๑๕ กิโลเมตร ๘ สถานี ได้แก่ ไนท์ซาฟารี - อุทยานช้าง - น้ำตกห้วยแก้ว - สวนสัตว์เชียงใหม่ - ซิมปาร์ค - สปา - พืชสวนโลก - ลานครุบา โดยจะเป็นเคเบิลคาร์ที่วิ่งสวนกันไปมางบประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาท หรือแม้แต่ โครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าข้ามห้วยเจ้าหลวงคำแดงที่เชียงใหม่ โครงการทุบหรือผ่ายผุอาคาร และอีกหลายฝ่ายเพื่อการท่องเที่ยว ทางน้ำ

ความหมายของเมกะโปรเจกต์

เมกะโปรเจกต์ เป็นการทับศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยน่าจะมีกำเนิดมาจากสหรัฐอเมริกา ในราวช่วงปี คศ. ๑๙๗๐-๑๙๘๐ ขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ ๒๐ ที่เน้นการลงทุนที่มีมูลค่าสูงของรัฐ Altshuler และ Luberoff (2003) ได้กำหนดมูลค่าอย่างต่ำของโครงการไว้คร่าวๆ ว่า โครงการเมกะโปรเจกต์ นี้ น่าจะไม่น้อยกว่า ๒๕๐ ล้านเหรียญสหรัฐ ทั้งนี้ตัวเลขดังกล่าวเป็นเพียงตัวเลขโดยประมาณ และอาจแปรเปลี่ยนตามเงินเฟ้อ หรือตรรกะนี้ทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ในแต่ละภูมิภาค โครงการเมกะโปรเจกต์ ในประเทศไทยน่าจะอยู่ที่ ๑,๐๐๐ ล้านบาท อย่างไรก็ตามหลายๆโครงการที่ถูกระบุไว้ข้างต้น อาจมีมูลค่าน้อยกว่านั้น อย่างน้อยน่าจะอยู่ที่ ๒๐๐ ล้านบาทขึ้นไป

รากศัพท์ เมกะ (mega) ซึ่งให้เห็นถึง 'ขนาด' ที่ใหญ่มาก (very large-scale) ซึ่งเป็นการเรียกรวมโครงการของรัฐก่อนหน้าที่จะมีการบัญญัติศัพท์ เมกะโปรเจกต์ ขึ้นมา ในยุคแรกๆของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น เมกะโปรเจกต์ มักจะเกี่ยวข้องกับโครงการทางด้านพลังงาน และพัฒนาเป็นเมกะโปรเจกต์เมือง (Urban mega-projects) ในยุคต่อมา

จะเห็นมูลค่าโครงการที่สูงนั้นน่าจะแปรตาม 'ขนาด' ของโครงการที่ใหญ่ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง

ความสัมพันธ์ของรัฐและราษฎรในเมกะโปรเจกต์

ในประเทศไทยเหตุบังเอิญหนึ่งคือผู้นำทางการเมือง มักสืบทอดมาจากผู้นำทางธุรกิจ แม้นแต่ในยุคเผด็จการทางทหาร สายสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจและการเมืองก็มีให้เห็นอย่างชัดเจน หรือในยุคที่เป็นประชาธิปไตยผ่านระบบรัฐสภาและการเลือกตั้ง เงินเป็นส่วนสำคัญที่เป็นตัวแทนแทนที่จะเป็นเสียงของประชาชน (Phongpaichit and Baker, 2004) หลายข้อสงสัยเกิดขึ้นเมื่อมีการลงทุนในการเลือกตั้งแล้ว การเป็นตัวแทนของประชาชนในระบบรัฐสภานั้นมี 'ความแท้จริง' เพียงใด แนวความคิดของประชาธิปไตยตามที่ทินพันธ์ (2516) สรุปไว้ที่น่าจะหมายถึงว่า เสียง 'ส่วนมาก' ที่ได้รับจากการเลือกตั้งไม่ได้หมายถึงฉันทามติที่รัฐจะทำได้โดยไม่ต้องสนใจเสียง 'ส่วนน้อย' ทินพันธ์ นาคะตะ (2517, 9-12) กล่าวว่า:

หลักเกณฑ์สำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตย มี ๔ ข้อ ข้อที่สำคัญคือการยึดถือหลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก และเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย เนื่องจากในสังคมหนึ่ง ๆ นั้นมีสมาชิกจำนวนมากย่อมเป็นธรรมดาที่ทุกคนจะมีความเห็นพ้องหรือมีเจตนาธรรมณ์อย่างเดียวกันไม่ได้ทั้งหมด การใช้อำนาจปกครองของประชาชนจะเป็นไปได้จะต้องใช้หลักการของเสียงข้างมาก และการเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติเป็นกรรมวิธีทางปฏิบัติของหลักเกณฑ์นี้ แต่เพราะเราไม่มีทางที่จะแน่ใจได้ว่าคนกลุ่มใหญ่จะใช้พิจารณาของเขาไปในทางที่ถูกต้องทุกๆ คราว คนกลุ่มใหญ่ก็อาจถูกอิทธิพลของอารมณ์ได้ในบางโอกาสหรือเกิดความเมามันในอำนาจ ซึ่งเป็นไปได้อย่างมากและเคยปรากฏมา

หลายครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการป้องกันมิให้มีการกดขี่ข่มเหงคนกลุ่มน้อยเกิดขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดระบบเผด็จการของคนส่วนใหญ่

จะเห็นได้ว่าการเกิดเผด็จการแฝงมาในระบอบประชาธิปไตยได้เช่นกัน ยิ่งหากอิทธิพลทางธุรกิจและการเมืองได้ 'กด' เสี่ยงและความเห็นของคนส่วนน้อยที่มีอำนาจในการต่อรองต่ำกว่าลง ทั้งที่รัฐควรตระหนักถึงความสัมพันธ์อันยั่งยืนของเสียงจากประชาชน เพราะเสียงทุก ๆ เสียงที่ส่งผ่านไปนั้นคือ 'สัญญาญเตือน' ที่มีประสิทธิภาพกว่าเครื่องมือใดๆ

ผลกระทบของเมกะโปรเจกต์ ต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ

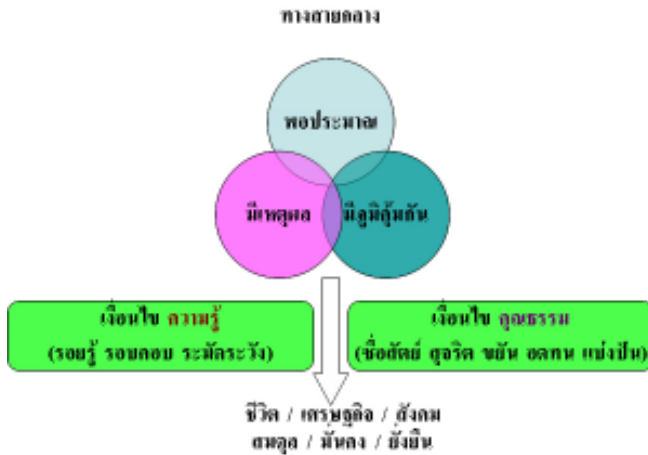
การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในโครงการขนาดใหญ่ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ กฎหมายสิ่งแวดล้อม กำหนดให้โครงการที่มีขนาดใหญ่และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต้องทำรายงานศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment - EIA) พร้อมนำเสนอแนวทางเลือกและวิธีแก้ไขที่ประเมินแล้วว่าดีที่สุด แต่ในความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่หลายโครงการมีการลัดขั้นตอนหรือทำการศึกษาโดยมีเป้าหมายว่าจะทำโครงการนี้ให้ได้ในที่สุด ทำให้ ผลการศึกษา นั้น แสดงข้อเท็จจริงเพียงบางส่วน แล้วรีบนำไปสู่แนวทางเลือกที่ตั้งธงไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว

เมกะโปรเจกต์ vs แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง?

หลายคนตั้งคำถามว่า เมกะโปรเจกต์ จะสามารถสนองแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่? ดูเหมือน 'ความพอเพียง' นั้นจะเป็นการจำกัดซึ่งไม่สอดคล้องกับงบประมาณมหาศาลที่ทุ่มไปกับเมกะโปรเจกต์เลยใช่หรือไม่?

ก่อนที่จะไปหาคำตอบนั้น คงจะต้องทำความเข้าใจกับ 'แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง' ก่อน เศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส และแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลัง ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึง การดำรงและปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ในการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 1 : แสดงแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภาพตัดแปลงโดย : อริยา อรุณินทร์ (คัดจากนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ ฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี, เมืองทองธานี)

รูปที่ 2 : ภาพการ์ตูนเปรียบเทียบแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงกับเมกะโปรเจคท์

ประเด็นสำคัญที่เมกะโปรเจกต์น่าจะสนองแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่ นั่นคือ การมีอยู่ของความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง กับทั้งความสำนึกในคุณธรรม ที่เมกะโปรเจกต์พึงมีเพื่อนำสู่ความสมดุลย์ และพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้านอย่างดี

จะหันต่อคำถามที่ว่าเมกะโปรเจกต์จะสนองแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่ นั้น คงจะขึ้นอยู่กับรูปแบบการนำเสนอ และศึกษาโครงการเมกะโปรเจกต์ ว่าได้ใช้ความรอบคอบ ความรอบรู้ มีคุณธรรมสุจริต และสร้างความสมดุลย์หรือยังนั่นเอง

การขัดแย้ง ไม่ลงตัว ของกลุ่มผลประโยชน์

ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วมีรูปแบบความขัดแย้งกตัตันจากโครงการเมกะโปรเจกต์ที่มาจากกลุ่มที่มีบทบาทต่าง ๆ กัน (Aruninta, 2004) เช่น ในกรณีพัฒนาสนามบิน นักพัฒนา นักธุรกิจ ผู้ประกอบการมักขัดแย้งกับชาวบ้าน, นักสิ่งแวดล้อม กับ นักพัฒนา, ผู้มีรายได้น้อยที่ถูกไล่ที่กับเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น ในกรณีการก่อสร้างสนามบินเดนเวอร์ในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ (Altshuler และ Luberoff, 2003) เกิดการพัฒนารูปแบบของโครงการเมกะโปรเจกต์ในทางบวก เริ่มตั้งแต่ราวปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ในช่วงที่เกิดกระแสความเคลื่อนไหวของกลุ่มการมีส่วนร่วมทำให้การขยายตัวของสนามบินเดิมเป็นไปได้ยากเนื่องจากปัญหาผลกระทบของสนามบินส่วนต่อขยายที่มีต่อประชาชนโดยรอบสนามบินถึงแม้ว่าจะเกิดแรงกตัตันจากภาคธุรกิจผลักดันให้มีการขยายตัวของสนามบินต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๘๐ เมื่อธุรกิจและการเดินทางทางอากาศเริ่มถึงจุดวิกฤตและมีความหนาแน่นสูง แนวทางเลือกที่จะสร้างสนามบินใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนน้อยที่สุดจึงถูกยกขึ้นมา การดำเนินการต่าง ๆ ทำไปพร้อม ๆ กับการมีส่วนร่วมประสานประโยชน์ต่อกัน และร่วมกันหา

แนวทางที่ดีที่สุดจึงเกิดขึ้น และทำให้เมกะโปรเจกต์ โครงการนี้ผ่านลุล่วง
ไปด้วยดี

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการเมกะโปรเจกต์สนามบินในประเทศไทย
มีความขัดแย้งจากกลุ่มการเมืองเพิ่มขึ้นมาอีกกรณีหนึ่ง ในขณะที่
เสียงจากประชาชนเป็นเสียงเบาๆ จนดูเหมือนจะไม่แน่ใจในเสียงของตน
ว่าจะมีความสามารถจะเข้าใจโครงการนั้น ถ่องแท้พอหรือไม่
ลักษณะอ่อนน้อมถ่อมตัวแบบไทยๆ หลายครั้งทำให้เสียงของพวกเขา
กลับเบาลงไปอีก หลายครั้งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของโครงการก็ถูกปิดกั้น
ความขัดแย้ง ไม่ลงตัว จึงปรากฏขึ้น และ 'เกือบจะซ้ำ'
เกินไปในหลายครั้งหลายครา การตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาโครงการ
เมกะโปรเจกต์ จึงเป็นศาสตร์ของการต่อรอง ดึงมวลชน โฆษณาชวนเชื่อ
รวมขอม 'ลือบปี' ลัดชั้นตอน และ 'ฮั้ว' อย่างเต็มความสามารถ

ทางโค้ง รอยต่อ ทางแยก หรือจุดจบของเมกะโปรเจกต์ ในบริบทของไทย

กรณีศึกษาของโครงการเมกะโปรเจกต์ในประเทศไทย ที่ผู้เขียน
อยากหยิบยกมาเป็นตัวอย่าง เพื่อประโยชน์เป็นข้อเตือนใจ
ในการดำเนินการใดๆทางวิชาการ หรือบริการทางวิชาชีพ
ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบก่อสร้างโครงการระดับเมกะโปรเจกต์ต่างๆนั้น
อย่างน้อยให้คำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวมที่จะได้รับจากโครงการ
การเร่งรีบดำเนินการ การไม่เป็นกลางและไม่โปร่งใส การไม่คำนึงถึง
ผลกระทบอย่างรอบด้านนั้น อาจจะทำให้โครงการนั้นจบลงอย่างไม่งดงาม
จนเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความอับยศได้ งบประมาณที่ใช้ไป
ในการศึกษาในเบื้องต้นนั้นแม้เป็นจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับมูลค่า

โครงการทั้งโครงการ แต่หากโครงการนั้นมีเหตุให้ถูกยกเลิกไป
งบประมาณนั้น ถือเป็นการสูญเปล่า เป็น 'ค่าโง่ซ้ำซาก' เป็นตราบาป
ให้บ้านเมืองต่อไป ตัวอย่างโครงการเมกะโปรเจกต์ ได้แก่

โครงการท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิ

โครงการนี้เป็นโครงการที่มีความ 'เป็นที่สุด' (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ๑๒ กย.
๔๙) และ 'จุดเด่น-จุดต่าง' (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ๙ กย.๔๙)

...."เป็นสนามบินที่ไม่ธรรมดา" เพียงแต่ในความไม่ธรรมดา
"มีข้อครหาเชิงลบหลายเรื่อง !!"

ทั้งนี้ ประเด็นที่หลายคนอาจมองว่าเป็น "จุดต่าง" ของ "สนามบินสุวรรณภูมิ"
ทั้งที่มีการตั้งข้อสังเกตว่าไม่เหมาะสม บกพร่อง และที่ถูกล่ามวหา
ว่าไม่โปร่งใสนั้นมีไม่น้อย เช่น... การทรุดตัวของทางขึ้นลงเครื่องบินหรือกรณี
"รันเวย์ร้าว", ข้อสงสัยในคุณภาพของวัสดุผ้าใบหลังคาอาคาร เทอร์มินอล,
ระบบปรับอากาศต้องใช้พลังงานและกระแสไฟฟ้ามาก-ค่าใช้จ่ายสูง-ดูแลยาก,
ระบบเสียงที่ไม่มีวัสดุกรุผนังอื่นนอกจากกระจก อาจจะเป็นปัญหา

นอกจากนี้ยังมีข้อสงสัยเรื่องการจัดซื้อและติดตั้งระบบตรวจวัดระเบิดในสัมภาระ
หรือกรณีเครื่อง "CTX 9000" ที่ครีโโครม ข้อสงสัยสัมปทานการก่อสร้าง
จัดสรรพื้นที่ องค์ประกอบอื่น ๆ สัมปทานบริการต่าง ๆ ภายในสนามบิน
เช่น... รถไฟฟ้าขนส่งจากตัวเมืองสู่สนามบินหรือแอร์พอร์ตเรลลิงค์,
สัมปทานอาคารจอดรถ, การจัดการรถเข็นสัมภาระในสนามบิน,
ร้านค้าภายในสนามบินที่มีบริษัทผู้จำหน่ายสินค้าปลอดภาษีรายใหญ่รายเดียว,
การจัดหาบริษัทจำหน่ายไฟฟ้าสำหรับระบบเครื่องปรับอากาศให้กับเครื่องบิน,
การให้บริการภาคพื้นดิน

ขณะเดียวกันยังมีกรณีแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ปัญหาการควบคุมการใช้ที่ดิน

รอบสนามบิน โดยเฉพาะกรณีการจะตั้งเป็นเขตปกครองพิเศษ "มหานครสุวรรณภูมิ", ปัญหา "ราคาที่ดินลวง", ปัญหาด้าน "มลพิษทางเสียง" จากเครื่องบินที่กระทบต่อประชาชน ต่อการพัฒนาที่ดินเป็นแหล่งพักอาศัย โดยรอบ, ปัญหา "อาคารสูง" ใกล้สนามบินที่เกินมาตรฐานเขตปลอดภัย การเดินอากาศ ที่ยังเคลียร์ไม่จบ และล่าสุดก็เป็นข่าวใหญ่

รวมไปจนถึงปัญหามากที่หากินตามหนองน้ำรอบสนามบินอาจเป็นปัญหา ต่อการขึ้นลงของเครื่องบิน, ปัญหาความสมดุลของระบบนิเวศ แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ประเภท หนู งู สัตว์เลื้อยคลานอื่น ๆ, ปัญหาผลกระทบต่อ บึงน้ำ โดยรอบสนามบิน โดยเฉพาะกับ "แหล่งเลี้ยงปลาสด" ย่านบางบ่อ, ปัญหา "น้ำท่วม" พื้นที่โดยรอบสนามบิน และใกล้เคียง เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นแนวระบายน้ำด้านตะวันออก ของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ปัญหามากมายที่เกิดขึ้นนั้น อาทิ ปัญหาคอร์รัปชันและความไม่โปร่งใส ในเรื่องจัดสัมปทานธุรกิจที่เกี่ยวข้อง, ปัญหาทางเทคนิคทางด้านวิศวกรรม เนื่องจากการเร่งรีบก่อสร้างจนไม่ได้ศึกษาแนวทางเลือก, ปัญหาผลกระทบ ทางระบบนิเวศ และชุมชน, ปัญหาราคาที่ดินลวงจากความไม่แน่นอน ของแผนพัฒนา ปัญหามลภาวะต่างๆ รวมทั้งวิธีแก้ปัญหาหรือการชดเชย ให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาที่ดียวาง ระบบระบายน้ำด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร และท้ายที่สุด นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งเชิงนโยบายของแผนการตั้งมหานครสุวรรณภูมิ รศ.อนุกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา กล่าวในการเสวนา "ท่าอากาศยาน สุวรรณภูมิในมุมมองวิศวกรไทย" (๗ กันยายน ๒๕๔๙) ว่า "กรณีการพัฒนา พื้นที่โดยรอบท่าอากาศยานสุวรรณภูมิที่รัฐบาลทำขึ้นนั้นควรครอบคลุม

ถึงระบบสาธารณูปโภค ชั้นพื้นฐานต่างๆ เช่น ระบบคมนาคม การระบายน้ำ และการสำรองพื้นที่เพื่อการขยายตัวในอนาคต รวมถึงวางเป้าหมายของการเป็นเมืองท่าอากาศยานให้ชัดเจนว่าจะเป็นแหล่งลงทุน และทำกิจกรรมระหว่างประเทศ อุตสาหกรรมและการขนส่ง การท่องเที่ยว และสหนาการ ชุมชนและที่อยู่อาศัยอย่างไร" ซึ่งประเด็นนี้ถูกละเลย แต่กลับเน้นการประชาสัมพันธ์และ 'โฆษณา' ความเป็นที่สูงสุดในด้านต่างๆของสนามบินให้เกิดความภูมิใจ แต่ขณะที่ชุมชนรอบสนามบิน ยังไม่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง

โครงการถนนลัดอ่าวไทย (โครงการมอเตอร์เวย์เส้นทางลัดสู่ภาคใต้ สมุทรสาคร - แหลมผักเบี้ย - ชะอำ) - โครงการนี้มีช่วงระยะเวลาอันสั้น และจบตัวลงอย่างรวดเร็ว โครงการนี้เป็นโครงการของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม จากการนำเสนอผลการศึกษาของสำนักงานนโยบาย และแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) โดยนายคำรบลักข์ สุรัสวดี เส้นทางนี้มีระยะทางทั้งสิ้นประมาณ ๔๗ กม. งบประมาณที่คาดว่าจะมีการใช้ในโครงการดังกล่าวประมาณ ๕.๘ หมื่นล้านบาท โดยแบ่งเป็นงบประมาณการก่อสร้างส่วนสะพานข้ามทะเล ประมาณ 3.4 หมื่นล้านบาท และการก่อสร้างถนนยกระดับประมาณ ๒.๔ หมื่นล้านบาท โครงการนี้มีปัญหาด้านผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ชายฝั่งทะเลเป็นอันมาก อีกทั้งมีประเด็นการยอมรับ และไม่ยอมรับของชุมชนที่ขัดแย้งกัน เนื่องมาจากชุมชน ที่มีวิถีชีวิตดั้งเดิมริมชายฝั่ง จะได้รับผลกระทบทางลบ จากการพัฒนา แต่ชุมชนในเมืองต้น และปลายโครงการคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์ จากการเป็นพัฒนาทางเศรษฐกิจ โครงการดังกล่าว มีการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาอันสั้น ก่อนที่ได้มีการตัดสินใจอนุมัติให้ดำเนินการก่อสร้าง และให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทำการออกแบบรายละเอียดโครงการมูลค่า ๓๘๐ ล้านบาท โดยได้เซ็นสัญญาเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๗ กำหนดเสร็จภายใน ๘ เดือน ขณะที่ยังไม่ได้รับผลการพิจารณา เรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และยังไม่ผ่านการพิจารณา จากคณะกรรมการผู้ชำนาญการ(คชก.) แม้จะส่งมาให้พิจารณา ๒ ครั้ง โดยครั้งล่าสุดส่งมาให้เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๘ แต่ก็ถูก คชก. ส่งให้ไปทำอีไอเอเพิ่มเติมในหลายเรื่อง (หนังสือพิมพ์มติชน ๒๙ มีค. ๔๘)

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๔๕ เห็นชอบให้สำนักงานนโยบาย และแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) ว่าจ้างสถาบันการศึกษาของรัฐดำเนินการศึกษาโครงการศึกษาความเหมาะสม ทางด้านเศรษฐกิจ วิศวกรรมและสิ่งแวดล้อมพื้นที่โดยรอบโครงการ เส้นทางลัดสู่ภาคใต้ (สมุทรสาคร-แหลมผักเบี้ย-ชะอำ) ซึ่ง สนข.ได้ว่าจ้างสถาบันการศึกษาประกอบด้วย

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

เป็นที่ปรึกษาดำเนินการศึกษาโครงการ ดังกล่าว

จากการศึกษาความเหมาะสมของโครงการพบว่าเส้นทางลัดสู่ภาคใต้ จะเป็นโครงการที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การลดต้นทุนการผลิต การขยายตัวและกระจายตัวของประชากร สามารถสร้างถิ่นฐานกระจายไกลออกไป โดยอาศัยระบบถนนดังกล่าว จะทำให้เกิดชุมชนใหม่ขึ้น ทำให้เมืองขยายตัวมากขึ้นโดยเฉพาะ

การขยายตัวของเมืองเพชรบุรี ชะอำ และหัวหิน จะกลายเป็นเมืองบริวารของกรุงเทพมหานครในอนาคต

ในคราวประชุมคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (คจร.) ครั้งที่ ๒/๒๕๔๖ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ได้มีมติเห็นชอบให้มีการก่อสร้างโครงการเส้นทางลัดสู่ภาคใต้ (แหลมผักเบี้ย - สมุทรสาคร - ชะอำ) โดยรัฐบาลจะให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ โดยให้ที่ปรึกษาที่ดำเนินการศึกษาโครงการศึกษาความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจวิศวกรรม สิ่งแวดล้อม พื้นที่โดยรอบโครงการก่อสร้างทางลัดสู่ภาคใต้ (สมุทรสาคร - แหลมผักเบี้ย - ชะอำ) เพื่อเตรียมการก่อนการดำเนินการโครงการเส้นทางลัดต่อไป (LPB Project, 2004)

ในที่สุดโครงการดังกล่าวนี้ก็จบสิ้นลงอย่างเงิบๆ ราวกลางปี ๒๕๔๘ ทั้งๆที่ระหว่างวันที่ ๒๑-๒๕ ม.ค. ๒๕๔๘ กรมทางหลวงนำคณะศึกษาและออกแบบรวมทั้งที่ปรึกษาโครงการ และสื่อมวลชนไปดูสะพาน King Fahad Causeway ที่ประเทศบาห์เรน ซึ่งเป็นสะพานเชื่อมระหว่างบาห์เรนกับซาอุดีอาระเบีย ซึ่งจะถือเป็นต้นแบบโครงการของแหลมผักเบี้ย และเดินหน้าตั้งแทนประมูล โดยไม่รอผลการพิจารณาอีไอเอ

๓ ก.ค. ๔๘ หลังจากกรม.กำชับให้แต่ละกระทรวงทบวงกรมเบิกจ่ายงบหากโครงการใดยังไม่เริ่มหรือไม่สามารถดำเนินการได้ทันปีงบประมาณนี้ ก็ให้คืนงบหรือโยกให้หน่วยอื่น โครงการแหลมผักเบี้ยก็เป็นหนึ่งในนั้น ล่าสุดพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี เปิดเผยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกังวลต่อผลกระทบจากโครงการดังกล่าว ซึ่งรัฐบาลได้นำพระราชดำริมาพิจารณาทบทวนอย่างรอบคอบแล้ว

และมีความเห็นให้ยุติโครงการแหลมผักเบี้ย ซึ่งจะสร้างถนนผ่าทะเลลงไปโดยสิ้นเชิง

โครงการราชพฤกษ์ มหกรรมพืชสวนโลก - โครงการนี้ เกิดขึ้นในช่วงปี ๒๕๔๖-๔๗ นายเนวิน ชิดชอบ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้กำกับดูแลโครงการซึ่งเดิมใช้ชื่อว่า งานมหกรรมพืชสวนโลก ต่อมาจึงตั้งชื่อขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสที่พระองค์ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปี ๒๕๔๙ และฉลองพระชนมายุ ๘๐ พรรษาว่า งานราชพฤกษ์ ๒๕๔๙ กำหนดจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ - ๓๑ มกราคม ๒๕๕๐ นี้ ณ ศูนย์วิจัยเกษตรหลวง ต.แม่เหียะ จ.เชียงใหม่ บนพื้นที่ ๔๗๐ ไร่ โดยกล่าวกันว่าเป็นงานที่รวมสุดยอด 'ความมหัศจรรย์แห่งพรรณไม้' ในพื้นที่เขตร้อนชื้นที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีความหลากหลายมากที่สุดของพรรณไม้กว่า ๒,๒๐๐ ชนิด มากกว่า ๒.๕ ล้านต้น และยังเป็น การประกาศศักยภาพการผลิตพืชผลทางการเกษตรของไทย ด้านพรรณไม้ดอกไม้ประดับ ไม้สมุนไพร พืชสวนครัว ไม้แปลกหายาก และ พืชผลทางการเกษตรสู่เวทีตลาดการค้าโลก ภายใต้ Theme ของงาน "เพื่อนำความรักสู่มนุษยชาติ" (To Express the Love for Humanity) งานมหกรรมนี้ได้ยื่นเสนอขอการรับรองจากสำนักงานมหกรรมโลก(Bureau of International Exposition - BIE) อยู่หลายครั้ง จนในที่สุดได้รับการรับรองในการจัดงานในระดับ A1 อย่างเป็นทางการจาก สำนักงานมหกรรมโลก สมาคมพืชสวนระหว่างประเทศ (Association of Horticulture Producers - AIPH) และ ภายใต้การสนับสนุนจาก สมาพันธ์ดอกไม้โลก (World Flower Council - WFC) และสมาคมพืชสวน

นานาชาติ (International Society for Horticultural Science - ISHS) อย่างไรก็ตามงานมหกรรมระดับโลกครั้งนี้ ก็มีกรณีคัดค้านและกล่าวถึงความไม่เหมาะสมในหลายๆด้าน โดยเฉพาะการจัดจ้างบริษัทที่ปรึกษา ซึ่งมีผลประโยชน์ที่สัมพันธ์กับการเมือง ศาตราจารย์ระพีสาคริก ได้กล่าวถึงโครงการนี้ไว้ถึงความไม่ชอบมาพากล อันอาจนำสู่ความหายนะว่า...

"ของมันทำเข้าไปแล้ว ก็ควรร่วมมือให้ตลอด เพื่อเห็นแก่ส่วนรวม"
แต่ผู้เขียนก็ยืนยันในสัจธรรมว่า "เพราะผมเห็นแก่ส่วนรวม
จึงไม่ยอมร่วมมือ กับสิ่งที่อาจจะไม่โปร่งใส"

เพราะฉะนั้น จึงขออนุญาตชี้แจงว่า เรื่องงานพีชสวนโลก
ผู้เขียนไม่ได้เป็นคนไปเอามา และขณะนี้ก็ยังไม่ใช่ เป็นคนยื่นหยัด
เป็นหลักให้แก่การจัดงานด้วย

ผมต้องขอภัยที่นำเรื่องนี้มาพูดโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ถ้าพิจารณาถึงความจริงให้รอบด้าน ทำให้อดสงสัยไม่ได้ว่า
งานครั้งนี้จะเป็นประโยชน์

ต่อประชาชนในระดับพื้นฐานหรือว่า เราจะต้องตกอยู่ใน
ในสภาพสูญเสียบส่วนเล็ก ผลจากการนำงานนี้เข้ามาจัด
ในประเทศไทย เกิดจากความหน้าใหญ่ใจโต ของคนในระดับกลาง
ถึงผู้ที่มีอำนาจในระดับสูง หรือว่าเมื่องานผ่านพ้นไปแล้ว
แต่ละคนคงมีปฏิภาณ ที่จะอ่านได้ถึงต้นลึกหนาบ้างได้ด้วยตนเอง
นโยบายการบริหารของประเทศต่างๆ ในโลก
เขาคำนึงถึงผลประโยชน์ ซึ่งคนระดับพื้นดินพึงได้รับ
ถ้าคนระดับนี้ถูกอำนาจเงิน และวัตถุทำลายไปแล้ว
จะยังคงได้รับประโยชน์แค่ไหน

คำตอบก็คือ หายนะภัยของประเทศชาติ

นอกจากนี้ยังมีเอ็นจีโอทางด้านสิ่งแวดล้อมอีกหลายคนออกมาเคลื่อนไหว
ถึงขั้นตอนการเร่งรีบอนุมัติและจัดงานโดยละเลยเรื่องผลกระทบ เช่น
นายชัยพันธุ์ ประภาสะวัต ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิชุมชน
ได้เตรียมเรื่องนี้ฟ้องศาลปกครอง จากการใช้เนื้อที่ ๔๗๐ ไร่
ที่ใช้ในการจัดงานนี้ ว่าอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ดอยปุย

มีการดัดแปลงเอาอุทยานแห่งชาติไปก่อสร้าง ก่อนผ่านคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ซึ่งถือว่าผิดกฎหมาย อีกทั้งยังตรวจสอบไม่ได้ว่ามีการนำพีซีเอ็มไอเข้ามาด้วยหรือไม่ เพราะอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศไทยได้ (มติชน, ๑๒ กย. ๕๙)

โครงการจัดสร้างอนุสรณ์สถานเหตุการณ์ภัยพิบัติจากคลื่นสึนามิแห่งชาติ -
โครงการเริ่มต้นที่ระบุเป็นชื่อโครงการอย่างเป็นทางการ 'อนุสรณ์สถาน' ก็คงจะเป็นอื่นไปไม่ได้ หากจะดูจากวัตถุประสงค์ของการจัดประกวดแบบนานาชาติ จะพบว่ามีวัตถุประสงค์เชิงสัญลักษณ์ ที่ชัดเจนว่าเน้นการรำลึกถึงและตระหนักถึงความสูญเสียที่เกิดขึ้น จากเหตุการณ์ในวันที่ 26 ธันวาคม ๒๕๔๗ โครงการนี้ได้นายปลอดประสพ สุรัสวดี เป็นประธานร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือ ของสภาสถาปนิก ผู้เขียนเป็นผู้ร่วมร่างข้อกำหนด ของการประกวดแบบนี้มาตั้งแต่ต้น แต่ได้ขอลาออก หลังจากพบความ ไม่ชอบมาพากลตั้งแต่มีการประกาศข้อกำหนดออกมา วัตถุประสงค์ของการจัดประกวดแบบนี้ ก็คงเป็นไปตามที่ผู้เขียนได้ร่วมร่างพร้อมกับส่วนอื่นๆ สารระสำคัญก็เพื่อมุ่งเน้นในแง่ 'ความรู้สึกแห่งการรำลึก' ของทุกๆคน ที่ร่วมและไม่ร่วมในเหตุการณ์

ซึ่งเป็นลักษณะของการประกวดแนวคิดโดยทั่วไป ส่วนข้อกำหนดของการประกวดนั้นควรเป็นการระบุ วัตถุประสงค์ หลัก ๆ และให้ผู้เข้าประกวดที่เป็นประชาชนทั่วไป สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในการนำเสนอแนวคิด เข้าร่วม แต่ข้อกำหนดครั้งนั้นที่ดำเนินการจัดทำโดยสภาสถาปนิก กลับแปลกไปจากการข้อกำหนดการประกวดแนวคิดเบื้องต้นฟังเป็น เหมือนเป็นการกีดกันผู้เข้าประกวดที่ไม่ใช่สถาปนิก (Kongkrut, 2005) ปราบกฏการระบุพื้นที่อาคารต่างๆ ขึ้นมา

ทำให้การประกวดแบบแนวความคิด ต้องถูกกำกับด้วยอาคารต่างๆที่ 'ผู้จัดประกวดต้องการให้มีปรากฏในส่วนองค์ประกอบหลักของโครงการที่มีการระบุ พื้นที่ในส่วนที่เป็นอาคารเพิ่มขึ้นมา หรือแม้กระทั่งระบุขนาดพื้นที่ใช้สอย ว่าประมาณ ๘,๕๐๐ - ๑๐,๐๐๐ ตารางเมตร เพื่อเป็นส่วนใช้สอย 'ที่ต้องการ' ดังต่อไปนี้

โครงการอนุสรณ์สถานสีนามี ผ่านขั้นตอนการประกวดแบบทั้งสองขั้นตอน จนกระทั่งได้แบบอาคารตามข้อกำหนดข้างต้น อันประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างรูปกรวยสูง ๑๐-๒๕ เมตร ๕ อาคารตระหง่านท่ามกลางป่าอุทยานแห่งชาติ เขาหลักล้ารัฐ โดยยังไม่ได้ผ่านขั้นตอนการอนุมัติจากคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติเช่นเดียวกับโครงการอื่นๆในยุคนี การอนุมัติงบประมาณเพื่อเดินหน้าก่อสร้างถูกปรับลดลงอย่างมีนัยยะ จาก ๑,๒๐๐ ล้านบาทเหลือเพียงครึ่งเดียวคือ ๖๐๐ ล้านบาทเมื่อก่อนหมดวาระการทำงานของคณะรัฐมนตรีไม่นาน ชะตากรรมของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลักล้ารัฐ คงจะปลอดภัยจากเงื้อมมือของการพัฒนาของ 'นักก่อสร้าง' ไประยะหนึ่งอย่างน้อยจนกว่าสำนึกของนักก่อสร้างจะจนซึ่งธรรม(ชาติ)

บทสรุป

โครงการเมกะโปรเจกต์เหล่านี้พบว่ามีลักษณะพิเศษบางประการคือมักใช้ระยะเวลาในการศึกษาสั้นโดยหน่วยงานเฉพาะกิจหรือบริษัทที่ปรึกษา ไม่มีแผนแน่ชัด ปรากฏหลายครั้งว่ามีการหลีกเลี่ยงขั้นตอนรับฟังความคิดเห็น จากประชาชน หรือการศึกษาผลกระทบ ตามกฎหมาย ความยั่งยืนของโครงการมักขึ้นอยู่กับเสถียรภาพของพรรคการเมือง ฝ่ายรัฐบาล แต่ภาพของเมกะโปรเจกต์ไม่ได้มีแต่ในภาพลบ เพราะความเป็นโครงการที่ใช้เงินงบประมาณสูงๆนั้น ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นโครงการที่ไม่ยั่งยืนแต่อย่างใด ตราบใดที่โครงการเหล่านั้น

[จากโครงการประกวดแบบอนุสรณ์สถานสีนามิ]

มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้ประเมินผลกระทบต่างๆ อย่างเที่ยงธรรมตามหลักวิชาการในทุกๆศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และประเมินให้ชัดเจนว่าทำยที่สุดแล้วประโยชน์สูงสุดของโครงการนั้นเพื่อใคร?

...วิศวกรมองเห็นแต่เขื่อน เห็นแต่โรงไฟฟ้า **แต่ไม่เห็นคน**
นักเศรษฐศาสตร์มองเห็นแต่เงิน เห็นแต่ จีดีพี **แต่ไม่เห็นคน**
นักบัญชีมองเห็นแต่ตัวเลข เห็นแต่ตาราง **แต่ไม่เห็นคน**
นักกฎหมายมองเห็นแต่ตัวหนังสือ เห็นแต่ตาราง **แต่ไม่เห็นคน**
นักการเมืองมองเห็นแต่ยศ ตำแหน่ง และลาภ อำนาจ **แต่ไม่เห็นคน...**

สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะร่วมของยุค คนยุคนี้มองภาพรวมทางสังคมแบบแยกออกเป็น ส่วน ๆ การรักษาทฤษฎีปกครองระบอบชาติแวดล้อมจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงคน หรือกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการขนาดใหญ่ที่เกิดโดยน้ำมือของประเทศไทยได้ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใดใดก็ตาม [ศาสตราจารย์ ประเวศ วะสี (อั่งอิง กฤษกรรณ , ๒๕๔๗)]

บรรณานุกรม

- Altshuler and Luberoff (2003) Mega-projects : The Changing Politics of Urban Public Investment. The Brookings Institution. Washington D.C.
- Aruninta, A. 2004. Controversies In Public Land Management Decision -Makings: Case Study of Land Utilization In Bangkok, Thailand. City Futures: An International Conference on Globalizm and Urban Change." (July 8-10, 2004), College of Urban Planning and Public Affairs, University of Illinois at Chicago
- Kongrut A., Memorial design `omits public'. Bangkokpost Newspaper Tuesday 20 September 2005
- Phongpaichit and Baker (2004) Thaksin : The Business of Politics in Thailand. Sikworm Books. Chiangmai, Thailand.
- กถุณกรรณ สุวรรณกฤษฎาญ์, 'ไม่มี ถนนตัดอ่าว'
 รายงานการประชุมเวทีสิ่งแวดล้อม '47 online : <http://www.thaingo.org/HeadnewsKan/road110647.htm>
- ทินพัณธ์ นาคะตะ. 2517. "ประชาธิปไตย: ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ." วารสารธรรมศาสตร์ 3:2 (กุมภาพันธ์)
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ ปฏิรูปการเมืองให้"กินได้". หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2549 ปีที่ 29 ฉบับที่ 10411
- ระพี สาคริก พี่สาวโลกอยู่ที่ไหน? จากหนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 08 กันยายน พ.ศ. 2549
- สิริมงคล จันทรขาว เมื่อ "ทักษิณ"...ทำผิด "ทักษา".. ความ "ซัด" จึงบังเกิด. บทความออนไลน์ 14 เม.ย. 49 <http://www.thaingo.org/>

cgi-bin/content/content2/show.pl?0399

บทความเด่น 'พริกปุม' ก่อนเปิดใช้ 'จุดเด่น-จุดต่าง' สนามบิน'สุวรรณภูมิ'

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ 9 กันยายน 2549

บทความวาไรตี้โซน 'ที่สุดแห่งสุวรรณภูมิ' หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ 12

กันยายน 2549

บทความ กก.สิทธิฯชี้ต้านทางลัดผ่าอ่าว ชาวบ้านฟ้องศาลปกครองได้

หนังสือพิมพ์มติชน 29 มีนาคม 2548

หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2549

"หน้อย"เร่งล้างจوار"พืชสวนโลก" แจกปกขาวท่วม.เกษตรระบุสู่อ้าว

เอกสารการเสวนา "ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิในมุมมองวิศวกรไทย" (7

กันยายน 2549) ชมรมผู้รับพระราชทานทุนมูลนิธิอานันทมหิดล

ร่วมกับคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เว็บไซต์ทางการของโครงการราชพฤกษ์ 2549

<http://www.royalfloraexpo.com>

"วิถีสู่ธรรมชาติ : การออกแบบและวางผังเชิงนิเวศ โครงการพัฒนาพื้นที่วนอุทยานโอลิมปิก กรุงเทพฯ"

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย Landscape Urbanism Network in Asia (LUNA) ของผู้เขียน ซึ่งมีเจตนาวิเคราะห์ วิเคราะห์ โครงการพัฒนาพื้นที่ว่างกลางกรุงเทพฯ เพื่อรองรับกีฬาโอลิมปิกฤดูร้อน ที่จัดขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. ๒๐๐๘ ขณะเดียวกันพื้นที่วนอุทยานโอลิมปิกนี้ ได้กลายเป็นห้องปฏิบัติการทางการออกแบบวางผัง อันเป็น benchmark ที่สำคัญของแวดวงวิชาชีพภูมิสถาปัตยกรรม (Menzies, 2007) และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ สถาปัตยกรรม การวางผังเมือง แนวความคิดเชิงนิเวศอันหลากหลายของการออกแบบพัฒนาพื้นที่โครงการ เป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจเป็นแหล่งอ้างอิง และแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต สำหรับนักออกแบบวางผังยุคใหม่ แนวคิดที่สำคัญที่ได้มีการวิเคราะห์ วิเคราะห์ ในบทความนี้ เช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน การสร้างพื้นที่สีเขียวเป็นปอดของเมือง, การลดปรากฏการณ์เกาะความร้อน, การจราจรแบบไร้มลภาวะ, การบำบัดน้ำเสีย/ระบบน้ำ แบบพึ่งพาระบบนิเวศ, ฯลฯ

บทนำ

ความน่าสนใจของกีฬาโอลิมปิกฤดูร้อน ครั้งที่ ๒๙ ซึ่งได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๑ (โดยถือฤกษ์วันที่ ๘ เดือน ๘ ปี (ค.ศ.) ๐๘) ตลอดเวลา ๑๖ วัน และจบลงเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๑ นั้น ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีเปิดและปิดที่อลังการ อันแสดงศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคมของประเทศจีนว่ามีความพร้อมระดับประเทศชั้นนำของโลก หรือไม่ใช่อยู่ที่จำนวนเหรียญทองสูงสุด ๕๑ เหรียญทอง

ที่แสดงถึงความสามารถของนักกีฬาชาวจีนแต่อย่างใด สิ่งที่เป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของมหกรรมกีฬารั้งนี้ น่าจะเป็นการออกแบบวางแผนการพัฒนาพื้นที่ อันเป็นโครงสร้างหลัก "สีเขียว" (Green Infrastructure) ของเมืองปักกิ่ง เพื่อรองรับกิจกรรมกีฬาระดับโลก และพื้นที่นี้เองเป็นตัวกำหนดรูปแบบทิศทางของเมืองปักกิ่ง ในอนาคต ผู้บริหารเมืองปักกิ่งและรัฐบาลจีนหมายมั่นปั้นมืออย่างแรงกล้าที่จะใช้มหกรรมกีฬารั้งนี้ยิ่งใหญ่นี้เป็นเครื่องมือในการแสดงความพร้อม และเป็นเลิศในทุกๆด้านของประเทศจีนในสภาพแวดล้อมของการแข่งขันแบบทุนนิยม ที่จีนเพิ่งจะรวมเป็นส่วนหนึ่งได้ไม่นาน

ต้นทุนของเมืองปักกิ่งนั้นเดิมแก่นจะไม่ได้เริ่มจากศูนย์ แต่ก็ถือว่าไม่มีแต้มต่อทางเศรษฐกิจ เช่น เมืองคู่แข่งอื่นที่เสนอตัวเข้ามาเป็นเจ้าภาพในคราวเดียวกันนี้ อันได้แก่ โตรอนโต แคนาดา, ปารีส ฝรั่งเศส หรือแต้มต่อทางวัฒนธรรมเช่น อิสตันบูล ตุรกี และ โอซากา ญี่ปุ่น จนกระทั่งปักกิ่งได้พิสูจน์ในลำดับต้นว่าปักกิ่งได้คะแนนนำในการคัดเลือกทั้ง ๒ รอบ และเมื่อ กรกฎาคม ๒๕๔๔ พันธกิจอันยิ่งใหญ่ของกรุงปักกิ่งก็เริ่มขึ้น เมื่อได้รับการคัดเลือกเป็นเจ้าภาพจัดมหกรรมกีฬาโอลิมปิก

การพัฒนาพื้นที่เริ่มต้นจากแปลงพื้นที่รกร้างกลางเมืองขนาดใหญ่ ขนาดราว ๖๕๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๔,๒๕๐ ไร่ ที่ถูกเว้นว่างไว้เป็นที่รกร้าง ตั้งอยู่ด้านเหนือ บนแนวแกนกลางประวัติศาสตร์ของเมืองพาดผ่านพระราชวังต้องห้าม ผสมผสานกับอาคารชั่วคราว ราวกับบรอดเวย์การพัฒนาอันยิ่งใหญ่อย่างใดอย่างหนึ่ง...

โอลิมปิกฤดูร้อน

ทิศทางการพัฒนาเมืองเพื่อเป็นเจ้าภาพโอลิมปิกที่ผ่านมามีแนวโน้มที่จะสอดคล้องสัมพันธ์กับกระแสโลกในช่วงเวลานั้นๆ

โดยจะเห็นได้ชัดจากปี ๒๐๐๐ ที่นครซิดนีย์ ซึ่งเริ่มมีการใช้แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบ ได้แก่ แนวความคิดในการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม 'Brownfield' และการดูแลเรื่องการอพยพของกบ 'Golden Bell Frog' ในพื้นที่สวนสาธารณะโอลิมปิก (Laginestra and Hughes, 200x) ที่เรียกรวมกันว่า A Green and Gold Survival Plan ต่อมาในปี ๒๐๐๔ ที่กรุงเอเธนส์ ในฐานะที่เป็นเมืองแรกที่มีการจัดโอลิมปิก และมีโบราณสถานเก่า จึงมีการนำริบทเชิงวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนโอลิมปิก ๒๐๐๘ ที่กรุงปักกิ่งนั้น ได้บูรณาการแนวความคิดหลักทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม และในมิติของวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างยั่งยืน โดยไม่ลืมแนวคิดในด้านเทคโนโลยี ดังปรากฏในวลี "Green Olympic, hi-tech Olympic, and people's Olympic"

สภาพที่ตั้ง

โครงการนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่รกร้างผืนใหญ่ที่ทางการปักกิ่งรักษาไว้เพื่อพัฒนาโครงการใหญ่อันใดอันหนึ่งในอนาคต โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะเป็นเมืองมหานครอันทันสมัย (a modern metropolis) สภาพที่ตั้งเดิมมีส่วนประกอบหลักๆ ประกอบด้วยที่ราบรกร้างพื้นที่ป่าละเมาะ ทะเลสาบเล็กๆ คลอง มีบ้านพักอาศัยและเกษตรกรรม คลังสินค้า โรงงานที่เป็นการใช้สอยแบบชั่วคราวกระจายตัวอย่างเบาบาง ในขณะที่ การเจริญเติบโตและพัฒนาการของเมืองปักกิ่งในช่วงสามทศวรรษมานี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีอาคารเกิดขึ้นใหม่มากมาย ขยายตัวออกในวงกว้างโดยเฉพาะทางด้านเหนือพื้นที่โครงการขึ้นไป ก็เริ่มมีชุมชนพักอาศัยหนาแน่นกระจายตัวอยู่ และเริ่มส่งผลกระทบต่ออากาศในพื้นที่สีเขียว แนวถนนในปักกิ่งมีความเป็นระบบตารางทาบทับ

บนระบบวงแหวน โดยมีวงแหวนซ้อนกันจากวงในออกไปวงนอกทั้งสิ้น 5 เส้น (เส้นที่ 6 กำลังดำเนินการก่อสร้างอยู่) อย่างไรก็ตามแนวแกนประวัติศาสตร์ของเมืองยังคงอยู่ แม้ว่าจะไม่ได้เห็นอย่างชัดเจนเท่าใดนัก

ในปี ค.ศ. ๒๐๐๒ คณะกรรมการผังเมือง เทศบาลนครปักกิ่ง ได้จัดให้มีการประกวดแบบแนวความคิดของพื้นที่สีเขียวของกีฬาโอลิมปิก บริษัท Sasaki Associates, Inc (Prof HU Jie เป็นหนึ่งในภูมิสถาปนิกในสำนักงานนี้) สำนักงานภูมิสถาปนิกจากสหรัฐอเมริกา ชนะการประกวดในครั้งนี้ ต่อมาในปี ค.ศ. ๒๐๐๓ ทางทีม Beijing Tsinghua Urban Planning & Design Institute ได้เข้าร่วมกับบริษัท Sasaki Associates, Inc. ในระหว่างเดือนมกราคม ๒๐๐๔ - ตุลาคม ๒๐๐๕ Prof HU Jie ได้นำทีม Beijing Tsinghua ได้ดำเนินการออกแบบจนแล้วเสร็จผลงานอุทยานโอลิมปิกนี้เป็นพื้นที่สีเขียวสาธารณะที่ใหญ่ที่สุดที่สร้างขึ้นในปักกิ่ง (Hu, Wu, and LU, 2008) พื้นที่รูปค่อนข้างสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ๔,๒๕๐ ไร่ นี้ ถูกแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง โดยมีถนนวงแหวนเส้นที่ ๕ เป็นตัวแบ่งส่วนบนด้านเหนือมีพื้นที่ราว ๑,๘๗๕ ไร่ ส่วนที่สองด้านใต้ถนนวงแหวนมีพื้นที่ราว ๒,๓๗๕ ไร่ ใกล้สวนสาธารณะBiyu สถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนของกรุงปักกิ่งมาแต่เดิม ส่วนด้านใต้ติดกับส่วนกลุ่มสนามกีฬาและสเตเดียม เป็นแกนทอดลงผ่านแนวถนนวงแหวนเส้นที่ ๔ มายังจัตุรัสเทียนอันเหมิน ใจกลางนครปักกิ่ง

แนวความคิดในจัดแบ่งพื้นที่

เนื่องจากในบริบทของเมืองมีปัญหาที่ รุมเร้ามากมาย นับตั้งแต่เรื่องการขยายตัวของเมือง โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดปัญหาเกาะร้อน (heat island), ปัญหาความหนาแน่นของประชากร, 'Houtong' หรือกลุ่มบ้านริมถนนแบบเดิมเก่าแก่ทรุดโทรม

Source: Beijing Tsinghua Urban Planning & Design Institute

ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่โครงการ

มีปัญหาด้านสุขอนามัย, ขณะเดียวกันโครงสร้างอื่นๆก็เก่าแก่ทรุดโทรม สภาพปัญหาจราจร ปัญหาคาดแคลนน้ำ ปัญหาวาตภัย "พายุทะเลทราย" และสุดท้ายปัญหาคาดแคลนพื้นที่สีเขียว ภูมิสถาปนิกหัวหน้าโครงการ (Hu Jie จาก Planning & Design Branch of Landscape Architecture, Beijing Tsinghua Urban Planning & Design Institute) จึงใช้วิชาชีพ ภูมิสถาปัตยกรรมในการบูรณาการแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับหลักฮวงจุ้ย (Feng shui) เข้ากับแนวคิดรูปแบบสมัยใหม่ด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาด และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนิเวศ วางแผนออกแบบ Green Infrastructure เป็น 'ปอดสีเขียว' (Green Lung) แก้ปัญหาต่างๆ ของเมืองดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเฉพาะในส่วนสวนอุทยานโอลิมปิกนี้ แบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนหลักๆ ได้แก่

๑. ภูเขาหลัก (The Main Mountain)
๒. น้ำ (The Water)
๓. สรวงสวรรค์ (The Celestial World)
๔. ทิพยพิมาน (The Center of the Heaven)
๕. พงพนา (Finding Pleasure in the Forest Stream)
๖. เฉลียงดอกไม้/พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland Flower Terraces)

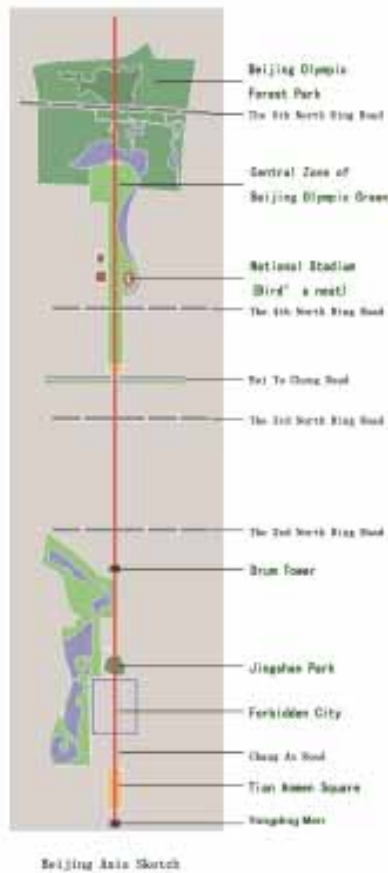
วัตถุประสงค์ของโครงการนี้ นอกจากการที่จะใช้ในชวงโอลิมปิก ยังคำนึงถึงในระยะยาวเมื่อโอลิมปิกจบลง พื้นที่นี้จะกลายเป็นสวนสาธารณะที่เปิดให้ผู้คนเข้ามาใช้ได้ แนวความคิดในการออกแบบสวนอุทยานแห่งนี้เป็นการผสมผสานมิติเชิงวัฒนธรรม นิเวศ และเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน จนน่าจะเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) เห็นได้จากการที่ใช้แกนประวัติเชื่อมโยงพื้นที่เมือง ขึ้นมาทางเหนือผ่านบริเวณกลุ่มอาคารสนามกีฬาหลัก ค่อยๆเปลี่ยนสู่พื้นที่สีเขียวผืนใหญ่

ภูมิสถาปนิกและวิศวกรระบบต่าง ๆ ดูเหมือนตระหนักดีในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ การแก้ปัญหาโดยใช้เทคโนโลยี คุณค่า ในด้านวัฒนธรรมและความงามแบบจีนดั้งเดิม

พื้นที่ของสวนอุทยานโอลิมปิกซึ่งมีถนนวงแหวนเส้นที่ ๕ พาดผ่าน ซึ่งทำให้พื้นที่ด้านเหนือถนนวงแหวนเข้าถึงได้ยากกว่า ถูกออกแบบเป็นป่า ที่เน้นให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีพืชพรรณและสัตว์ป่า ที่หาชมได้ยากในเมืองใหญ่ที่ใดในโลก ความหลากหลายทางชีวภาพนี้ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นลงก็ยังคงดำเนินต่อไป ในแนวความคิดหนึ่ง ของผู้ออกแบบ พืชพรรณสัตว์ป่าสามารถเคลื่อนไหวเรื่อยลงมาทางใต้ได้ โดยผ่าน Ecological Corridor ที่ทำเป็นเหมือนสะพานขนาดใหญ่ ปกคลุมด้วยพืชพรรณ ข้ามเหนือถนนวงแหวนลงสู่ด้านใต้

ในส่วนพื้นที่ แกนกลางด้านใต้ลงมาสู่พื้นที่ กลุ่มสนามกีฬา นั้น เป็นแกนพื้นที่ ภูมิทัศน์เพื่อการพักผ่อนเอนกประสงค์ขนาดใหญ่ ใต้ดินเป็นเส้นทางรถไฟฟ้าสายสีเขียว (Olympics Spur Line) ประกอบด้วย 3 สถานี คือ Olympic Sport Center, Olympic Green และ Forest Park ส่วนกลางของแนวแกนเป็นที่ พื้นที่ จัดภูมิทัศน์ในแนวคิดต่าง ๆ ประกอบด้วยกลุ่มประติมากรรมและพื้นที่พักผ่อนในบรรยากาศต่าง ๆ กัน ตามแนวแกนนี้ ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ ตั้งของร้านค้าของที่ระลึก บริษัทห้างร้านที่ เป็นผู้ สนับสนุนหลักในช่วงกีฬาโอลิมปิก ปัจจุบันทางเมืองยังไม่มีแนวทางที่จะวางแผนใช้พื้นที่นี้แต่อย่างใด จึงปิดอาคารทิ้งร้างอยู่ ด้านทิศตะวันตกเป็นทางน้ำยาวต่อลงมา จากสวนอุทยานเชื่อมต่อไปยังอาคารสนามกีฬารูปรังนก ที่เจตนาให้นึกถึงหางมังกรที่ทอดผ่านลงมายังด้านใต้

แนวความคิดทางภูมิสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมในการออกแบบพัฒนาพื้นที่ เนื่องจากการทำงานออกแบบโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับโอลิมปิกครั้งนี้เป็นงานที่ใหญ่ มีหลายหน่วยงานทั้งในประเทศจีนและต่างประเทศร่วมกันออกแบบ ภาพรวมและแนวความคิดหลักของทั้งโครงการจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง มีผังหลายๆผังที่ทำขึ้นมา

Source: Beijing Tsinghua Urban Planning & Design Institute
แนวแกนหลักของกรุงปักกิ่ง

โดยเฉพาะโครงการนี้ ขณะที่อาจไม่จำเป็นในบางโครงการ เพื่อให้เห็นภาพรวม การสังเคราะห์ทางวิชาการ และเป้าประสงค์ของแนวความคิดหลัก เช่น ผังแสดงการวิเคราะห์เรื่องเสียง (Soundscape and Traffic Noise Control Analysis), ผังฉุกเฉินสำหรับทางคนและสัตว์ป่า (Emergency Use Diagram : Human and Wildlife) ผังแสดงการออกแบบพืชพรรณ โดยเน้นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ (Ecological Diversity Analysis and Planting Design Diagram) ในพื้นที่สีเขียวมากกว่า ๔๕๐ เฮกแตร์ นั้นมีจำนวนต้นไม้ มากกว่า ๕๓๐,๐๐๐ ต้น ไม้พุ่ม มากกว่า ๖๐ species ไม้คลุมดิน มากกว่า ๘๐ species ผังการออกแบบพืชพรรณ ในฤดูกาลต่างๆ (Plants in different seasons), ผังแสดงการกระจายตัวของทางข้าม และสะพาน (Distribution of overpasses) เพิ่มเติมจากผังการจราจรและที่จอดรถภายในโครงการ และยังมีผังแสดงเส้นทางรถบัสไร้มลภาวะ (Non-polluting Battery powered bus line diagram) ผังการหนีไฟ (Emergency Use Diagram - Fire Escape Plan) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโครงการนำร่องย่อยๆ อื่นๆ (Technology Projects) ที่เปรียบเสมือนเป็นห้องทดลองทางด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นันทอุทยาน ซึ่งผสมผสานวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมในสาขาต่างๆ ได้แก่

โครงการ ๑. Advanced Water Simulation and Maintenance System in the World โครงการนี้เน้นการคำนวณการใช้น้ำเพื่อให้โครงการใช้น้ำอย่างเหมาะสม โดยไม่รบกวนการใช้น้ำของเมือง และจากการ recycle อาจมีน้ำเหลือเพียงพอสำหรับให้ความชุ่มชื้นแก่เมือง

โครงการ ๒. Exhibition Greenhouse of water quality ecological purification and maintenance technology of adding water เป็นการจัดแสดงระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อเป็นแหล่งน้ำใช้ในโครงการ

โครงการ ๓. Rain and Flood Recovery and Utilization System with an Utilization Ratio of 95% ระบบตรวจวัดน้ำฝนและป้องกันน้ำท่วม โดยใช้ระบบตรวจปริมาณ/คุณภาพน้ำ

โครงการ ๔. Resource Recovery System of Solid Waste การจัดการขยะและของเสีย

โครงการ ๕. Zero Sewage Drainage in the Park ระบบบำบัดน้ำเสียที่จะไม่มีการระบายน้ำเสียออกไปภายนอก โดยมีการประเมินข้อมูลปริมาณน้ำเสียจากนักท่องเที่ยวไว้ดังนี้

- นักท่องเที่ยวในโครงการ: ๕,๓๐๐,๐๐๐ คนต่อปี
- เจ้าหน้าที่โครงการ: ๔,๒๘๐ คน
- ปริมาณน้ำเสียที่ต้องระบายออก: ๘๖,๔๐๐ ลูกบาศก์เมตร/ปี
- ระบบระบายน้ำเสีย: ๑,๕๙๐.๘๑ ลูกบาศก์เมตร/วัน

โดยใช้เทคนิคบำบัดน้ำเสียดังนี้

1. Membrane Bioreactor - MB)
2. Fast Bio-degradation Treatment - FBT)
3. Bio-Degradation of Dejection Treatment - BDT)

โครงการ ๖. LED Shi Xian Li Bai's poem : Lunar Platform ลานจันทร์ที่ให้แสดงด้วย LED ควบคุมโดยระบบคอมพิวเตอร์ สัมพันธ์กับข้างขึ้นข้างแรม

โครงการ ๗. Ecological Corridor Straddling the Super Highway สะพานข้ามของพืชพรรณและสัตว์ป่าเหนือถนนวงแหวน ซึ่งออกแบบให้ด้านเหนือของวนอุทยานมีความสมบูรณ์และมีความเป็นธรรมชาติกว่าทำให้เกิดสภาพป่าที่เป็นแหล่งขยายพันธุ์พืช/สัตว์ เพื่อบำรุงจิตส่วนด้านใต้และทั้งเมือง

โครงการ ๘. Ecology Research : Contribution of the Forest Park as

Urban Forest to Beijing

โครงการวิจัยทางนิเวศ เพื่อปลูกป่าให้กับเมือง ให้ได้ตั้งตัวเลขคาดการณ์ดังนี้

- ปริมาณออกซิเจนที่ปลดปล่อยออกมาต่อปี ๕,๔๐๐ ตัน
- การดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ต่อปี : ๗,๒๐๐ ตัน
- การดูดซับซัลเฟอร์ไดออกไซด์ต่อปี ๓๒ ตัน
- การกรองจับฝุ่นต่อปี ๔,๙๐๕ ตัน
- ปริมาณน้ำที่ต้องการต่อปี ๖๗.๕ ลูกบาศก์เมตร
- ความชื้นในพื้นที่ป่า ๒๗ % สูงกว่าในพื้นที่ส่วนอื่น
- อุณหภูมิในสวนพื้นที่ป่า : เย็นขึ้น ๓-๕ องศา ในฤดูร้อน, สูงขึ้น ๒-๔ องศา ในฤดูหนาว

โครงการ ๙. Swift Pagoda Tower : Bird tower โครงการเจดีย์หอนก

โครงการ ๑๐. Soundscape Plan of Forest Park โครงการผังโสตทัศนศาสตร์ (soundscape) ของวนอุทยาน

โครงการ ๑๑. Solar photovoltaic station : Megawatt-class program of photovoltaic panels ระบบไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์

โครงการ ๑๒. Green Energy VS. Ecological Energy Saving Buildings Design : Geothermal Pump System ระบบพลังงานสีเขียว ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ความร้อนจากใต้ดิน

แนวคิดเชิงนิเวศ

ในการออกแบบวางผังนี้ได้มีการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ปัญหาผลกระทบจากเกาะความร้อน ฝุ่น เสียง มลพิษ เป็นต้น และได้มีการแสวงหาแนวทางที่จะใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวแปลงนี้ ให้มีประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดในการแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ การออกแบบที่ตอบโจทย์เหล่านี้ ได้แก่ การเพิ่มปริมาณออกซิเจน

ให้กับเมืองโดยการปลูกป่า การประหยัดน้ำด้วยการบำบัดน้ำเสีย แล้วนำกลับมาใช้ การปลูกพืชที่มีพื้นที่ไอบามากเพื่อดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ และคายออกซิเจนได้สูง การเลือกปลูกพืชพรรณต่างๆโดยคำนึงถึงการใช้น้ำ และให้ประโยชน์สูงสุดในเชิงนิเวศ โดยคำนึงถึงใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (ภูมิประเทศ ดิน ภูมิอากาศ พืชพรรณ น้ำ) พลังงาน (แดด ลม) อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้วัสดุที่ทนทาน. ไม่มีอันตราย สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ความหลากหลายทางชีวภาพของพืช สัตว์ และการออกแบบโดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่เมือง

By: A.Aruninta

ระบบบำบัดน้ำเสียพึ่งพาธรรมชาติ

แนวคิดเชิงวัฒนธรรม

ประเพณีพื้นถิ่น/วิถีชีวิต (feng sui), ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมการออกแบบ การพัฒนารูปแบบของวิถีชีวิตในยุคใหม่ถูกนำมาใช้ในการกำหนด

แนวความคิดในการออกแบบของคัพประกอบภูมิทัศน์ต่างๆ ทั้งในส่วน
วนอุทยานและโอลิมปิกกรีน ซึ่งนับเป็นการกำหนดอัตลักษณ์
ให้กับเมืองปักกิ่งในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเชิงเทคโนโลยีอันเป็นปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม

ที่น่าจะมีปัญหาทางสิ่งแวดล้อมมากที่สุด น่าจะเป็นการออกแบบ
สถาปัตยกรรมหลักภายในพื้นที่ ส่วนสนามกีฬากลางนั้น
โดยเฉพาะสนามกีฬารังนก ซึ่งจุผู้ชมได้ถึง 91,000 คน
แบ่งเป็นที่นั่งแบบถาวร 80,000 ที่ และที่นั่งเสริม 11,000 ที่
(รีอออกเมื่อสิ้นสุดการแข่งขัน) ออกแบบโดยสถาปนิกจากสวิสเซอร์แลนด์
บริษัท Herzog & de Meuron และ ประติมากรที่ปรึกษา Ai Weiwei
แต่ก็นับเป็นสถาปัตยกรรมที่ผนวกเอาเทคโนโลยีอันทันสมัย
การใช้ปริมาณเหล็กมากกว่า 42,000 ตัน เป็นที่โจษขานกันว่า
การใช้เหล็กมากขนาดนี้ จะเป็น Green Olympic แต่เพียงคำโฆษณาหรือ
ส่วนอาคารศูนย์กีฬาฟองน้ำ (Water cube) หรืออาคารสระว่ายน้ำแห่งชาติ
ซึ่งมีรูปลักษณะเหนือจินตนาการคล้าย ก้อนน้ำสีเหลี่ยมขนาดใหญ่ ซึ่ง PTW
and Ove Arup ออกแบบโดยใช้วัสดุเทฟลอนทำเป็นโครงร่าง
เน้นใช้พลังงานแสงอาทิตย์ โดยจะนำมาใช้เดินเครื่องกรองน้ำเสียของสระ
น้ำที่ใช้เติมในสระ จะถูกกักเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่ฝังไว้ใต้ดิน
นอกจากนั้น เพื่อให้ดูเหมือนน้ำที่สุด สถาปนิกยังใช้เทคโนโลยี
จากงานวิจัยของนักฟิสิกส์ จาก Dublins Trinity College
ที่สามารถทำให้กำแพงอาคารดูเหมือนฟองน้ำ ที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา
และสามารถต้านทานกับแรงสั่นสะเทือน อันเกิดจากแผ่นดินไหวได้ด้วย

บทวิเคราะห์ทางทฤษฎีอื่นๆ

แนวคิดในเรื่องการสื่อความหมาย และเป็นแหล่งเรียนรู้
ค่อนข้างเป็นแนวคิดใหม่ในประเทศจีน สถานที่สำคัญต่างๆ

ไม่ว่าจะเป็นมรดกโลก แหล่งท่องเที่ยวใดๆ ในจีนมักจะไม่ได้นั้น เรื่องการถ่ายทอดความรู้ และสื่อความหมายเชิงทฤษฎีเท่าใดนัก แต่ในส่วนพื้นที่โครงการนี้มีความพยายามที่จะแสดงกระบวนการให้เห็นด้วยสื่อความหมายต่างๆ เช่น การใช้ป้าย หรือสร้างอาคารศูนย์เรียนรู้ การออกแบบภูมิทัศน์ก็ยังมีรูปแบบที่แตกต่างจากงานออกแบบทั่วไป อย่างเห็นได้ชัดว่าน่าจะมีเนื้อหาเชิงทฤษฎีที่ผู้ออกแบบพยายามจะสื่ออยู่

บทส่งท้าย

ในฐานะภูมิสถาปนิกตัวแทนประเทศไทยของ IFLA (International Federation of Landscape Architects) ที่ได้เข้าร่วมประชุม 2007 China Landscape Architecture Summit เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อการออกแบบพัฒนาและชุมชนต่อการออกแบบและก่อสร้างโครงการสวนอุทยานโอลิมปิกนี้ จนกระทั่งมีความสนใจต่อเนื่อง และได้พูดคุยกับภูมิสถาปนิก Prof HU Jie ตั้งแต่ก่อนการก่อสร้างแล้วเสร็จ จนหลังการกีฬาโอลิมปิกจบลง ก็ยึดติดและคำเชิดชูของโครงการนี้มาจากหลายองค์กรนอกเหนือจาก IFLA ที่ผู้เขียนได้มีส่วนร่วมโดยตรงแล้ว ทางโครงการยังได้รับรางวัล/คำสดุดีจาก GTZ (German Development Cooperation) ทางด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน, Mr Achim Steiner, UN Undersecretary General Executive Director of the UNEP เกี่ยวกับการบริหารจัดการของน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล, Greenpeace ที่ประเมินให้การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และด้านการจัดการของเสียของโครงการได้รับ Environmental Performance, และชนะเลิศ 2 รางวัลทางด้านการออกแบบคือ Torsanlorenzu International Prize 2007 ในด้าน Landscape Design and Protection (Section: Urban Green Spaces) และ President's Award ของ 2008 IFLA Landscape Plan-

ning Category ทำให้โครงการนี้เป็นกรณีศึกษาในเรื่องการออกแบบวางผังที่ น่าสนใจมากอีกแห่งหนึ่ง เป็นโครงการที่เป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากมาย แนวความคิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านพลังงานทางเลือก แนวคิด "สีเขียว" ต่างๆนั้นเป็นต้นแบบให้นักออกแบบรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงผลของการออกแบบในเชิงสร้างสรรค์ต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อความเป็นเมืองสีเขียวที่ยั่งยืนต่อไป

By : A. Aruninta

งานออกแบบภูมิทัศน์ของโครงการ ในบริบทวัฒนธรรมจีน เช่น สวนจีนเทียนจิง, พื้นที่เอนกประสงค์ในพื้นที่โอลิมปิกกรีน

บรรณานุกรม

Urban Planning & Design Institute of Tsinghua University (UPDI), 2007. The Collection of Papers on Beijing Olympic Forest Park. For 2007 China Landscape Architecture Summit: A New Highlight in Landscape.

<http://www.nvtl.nl/download/ifla200706.pdf> [Online] Menzies, Diane. Benchmark for a green Olympics. IFLA, 2007. IFLA Newsletter #71 June 2007.

Hu Jie, Wu Yi-xia, and Lu Lu-shan, 2008. Analysis & Planning: The Beijing Olympic Forest Park. Selected Papers of Chinese Landscape Architecture. Chinese Landscape Architecture Magazine.

Hu Jie, 2008. Sustainable Practice in China : The Olympic Forest Park, Beijing. Booklet from 2008 ASLA Annual Meeting & EXPO : The Premier Event for Landscape Architecture Professionals.

http://www.sydneyolympicpark.com.au/__data/assets/pdf_file/0020/839/

olympics_australia_managing_monitoring_remediated_land.pdf

[Online] Laginestra, Edwina and Hughes, Kate. 200x. The Olympic in Australia: Managing and Monitoring Remediated Lands. Olympic Coordination Authority, NSW, Australia

บทความปริทัศน์ สำหรับการประชุมวิชาการด้านการวางแผนภาคและเมือง ประจำปี 2551 เรื่อง "เมืองประหยัดพลังงาน" 24 พฤศจิกายน 2551

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ

ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ (ปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) ได้ระบุเป้าหมายชัดเจนในการลดมลภาวะของอากาศ น้ำ ขยะสิ่งปฏิกูล และสารพิษ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ มีมาตรการในการควบคุม บริหาร และจัดการมลภาวะต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งแนวทาง ในการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ อันมีส่วนในการแก้ปัญหา สิ่งแวดล้อม แนวทางในการพัฒนาการใช้ที่ดินสนับสนุนการสร้าง สวนสาธารณะ สนามกีฬาให้เกิดขึ้นโดยทั่วไป อีกทั้งสนับสนุน ให้มีการใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำ ประกอบกับนโยบาย การท่องเที่ยวของประเทศไทยและทั่วโลกในปัจจุบัน ที่เน้นการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม (Eco-Tourism) เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สิ่งแวดล้อม เป็นหัวข้อสำคัญในหลาย ๆ วงการ

ภูมิสถาปนิกเป็นอีกรวงการหนึ่ง คำว่า "สิ่งแวดล้อม" ในความคิดของภูมิสถาปนิก เปรียบเสมือนโครงหลักของการออกแบบ งานภูมิสถาปัตยกรรมทุกงาน แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือการก่อสร้าง สิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้น

งานพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ ในแง่ภูมิสถาปัตยกรรมอาจแบ่งเป็นแนวทาง ในการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม อันจะเกิดขึ้นเนื่องจากการใช้ที่ดิน ที่ไม่เหมาะสมริมน้ำ และแนวทางในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้แก่ทัศนียภาพ ความร่มรื่น พื้นที่รองรับกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่สันทนาการ เป็นต้น ในต่างประเทศการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำเป็นกระแสที่ร่วมสมัยมาก โดยเฉพาะโครงการในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ย่อมมีความรู้สึกที่จะใกล้ชิด และเข้าถึงน้ำ ดูตัวอย่างโครงการจัดสรรที่ดิน (พร้อมบ้าน) ในหน้าหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ ถ้าโครงการใดมีน้ำ (เลข)

มีสโตนเวนิเซีย (Venesia) ที่เอาตัวอย่างมาจากเมือง เวนีส ประเทศอิตาลี จะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ ยิ่งน้ำสะอาดในเมืองหลวงจะหายากเพียงใด จิตใจของมนุษย์ก็โหยหาน้ำมากเท่านั้น พื้นที่สีน้ำและการพื้นที่สีเขียว ก็เช่นกัน ท่านคงเคยได้ยินคำว่า Green Belt หรือ Green Corridor กันมาแล้ว พื้นที่ริมน้ำสามารถเป็นแกนกลางของพื้นที่สีเขียวเหล่านี้ได้ดี โดยเฉพาะในตัวเมืองที่พื้นที่ริมน้ำสาธารณะตามกฎหมายเหลือเพียงไม่กี่เมตร จากขอบน้ำ การออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อกำหนด การใช้พื้นที่ริมน้ำนั้น ก็ยังสำคัญขึ้น

ในลำดับต่อไปจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ ของการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ เพื่อแม้ว่าจะเป็นกรปลูกจิตสำนึก ของพวกเราให้รักในธรรมชาติ ให้รักในสิ่งที่บางทีเราโหยหา แต่ดูอย่างกรุงเทพมหานคร เมืองฟ้าอมรของพวกเรา มีน้ำเป็นส่วนประกอบแทบจะทุกตารางกิโลเมตร ลองดูแผนที่ ที่ แสดงถึง เส้นทางน้ำในกรุงเทพมหานคร แล้วเราจะพบว่าโครงข่ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ผ่ากลางกรุงเทพมหานคร และลำคลองขนาดต่าง ๆ กันจาก ๓-๔ เมตรไปจนถึง ๒๐ เมตร ถักประสานกันไม่ต่างอะไรกับโครงข่าย คมนาคมอื่น ๆ เลย เมื่อก่อนยุคนิคส์ และโลกาภิวัตน์จะเข้ามาถึงกรุงเทพฯ โครงข่ายของทางน้ำเหล่านี้ ที่เป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงทางเศรษฐกิจของประเทศไทย หลาย ๆ คนคงจะนึกได้ถึงฉายาที่ชาวต่างประเทศ ยกให้เราเป็น 'เวนิสตะวันออก' เมื่อคราวที่เซอร์ จอห์น บาวริงเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี ในสมัยรัชกาลที่ 4 เคยบันทึกไว้ว่า *"The highways of Bangkok are not streets or roads...but the river and the canals"*

แต่เป็นที่น่าเสียดายในช่วงปี ๒๕๐๐ กว่า มาเนี้้คลองต่าง ๆ ถูกทะเลย บ้างก็โดนถมกลายเป็นถนน ผังแม่บทในช่วงนั้นของกรุงเทพมหานคร ถูกออกแบบโดยนักวางผังชาวอเมริกันที่เน้นการสัญจรของรถยนต์

สู่ศูนย์กลาง ซ้อนทับกับแนวคลองเดิมระบบการระบายน้ำเริ่มมีปัญหา เพราะโครงข่ายถูกตัดขาดแล้วในที่สุด คลองหลายร้อยกิโลเมตร กลายเป็นทางน้ำเสียหรือรางระบายน้ำเปิดให้เราเห็นจนคุ้นตา มาจนถึงปัจจุบันนี้

ระดับความเน่าเสียของแม่น้ำลำคลองในกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับน้ำวิกฤตค่า บีโอดี (Biochemical Oxygen Demand) ที่วัดได้ในแม่น้ำลำคลองสูงเกินกว่ามาตรฐานที่จะให้ ความสมบูรณ์น้ำรีนรมย์ เปรียบเทียบด้วยภาษาง่าย ๆ ก็คือเรื่องสีและกลิ่นของน้ำ สามารถตีค่า เทียบเคียงกับค่าบีโอดีได้ดังต่อไปนี้ :

สี	ค่าบีโอดี (มิลลิกรัม/ลิตร)
เขียว หรือ น้ำตาล	น้อยกว่า ๑๕
ดำ หรือ เทาเข้ม	มากกว่า ๒๐
กลิ่น	
ไม่มีกลิ่น หรือกลิ่นเพียงอ่อน ๆ	น้อยกว่า ๑๕
กลิ่นแรงมาก	มากกว่า ๒๐

จริง ๆ แล้วกรุงเทพมหานครมีโครงการและแนวทางในการแก้ปัญหา เกี่ยวกับน้ำหลายโครงการ เช่น ระบบกันน้ำท่วม ระบบบำบัดน้ำเสีย รวมระบบการปรับปรุงคุณภาพน้ำ คลอง เรือโดยสารตามคลอง เป็นต้น แล้วโครงการอะไรอย่างอื่นน่าจะเกิดขึ้นได้อีกบ้าง

ตัวอย่างโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำในต่างประเทศให้แนวทางความคิด และแนวทางเลือกแก่เรามากมายเพียงแต่การหยิบยกมาใช้โดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และการจัดการการบริหารแบบไทย ๆ เท่านั้น ในหนังสือชื่อ "The Waterfront ; Cities Reclaim Their Edge" โดย Ann Breen และ Dick Rigby ได้กล่าวถึง "ปรากฏการณ์ริมน้ำ" (Waterfront Phenomenon) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงท้ายศตวรรษที่ ๒๐ ว่าเป็นปรากฏการณ์

ของการเคลื่อนไหวในทางที่ติดต่อคนเมืองเป็นผลดี ทางด้านสังคม อันเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมสาธารณะ และเมืองที่สวยงาม

เราอาจจำแนกการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น จากเจ้าของโครงการ และวัตถุประสงค์โครงการ เช่น การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำเพื่อการขนส่ง อุตสาหกรรม การพักอาศัย การพักผ่อนสันทนาการ (recreation) ซึ่งเจ้าของโครงการอาจเป็นภาครัฐบาล ภาคเอกชนหรือผสม (Public-Private Partnership, PPP.) โดยอาจมีวัตถุประสงค์โครงการ เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ ทางด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติต้นน้ำ

จึงขอยกตัวอย่างโครงการเด่นๆ จากต่างประเทศที่ผู้เขียนได้ผ่านเข้าไปในพื้นที่นั้น ๆ ในฐานะนักท่องเที่ยว นักวิชาการ นักเรียน ในวาระและเวลาต่าง ๆ กันมองและพิจารณาด้วยสายตาของภูมิสถาปนิก แล้วถ่ายทอดด้วยมุมมอง ของภูมิสถาปนิก โครงการเหล่านี้มีลักษณะต่างๆ กันไปคือ

โครงการทางเดินริมน้ำ

เมืองซานแอนโตนิโอ รัฐเท็กซัส, San Antonio, Texas, USA.) เป็นพื้นที่ทางเดินหลัก และทางท่องเที่ยวของเมืองเลียบบแม่น้ำขนาดเล็ก ไปยังอาคารสถานที่สำคัญของเมืองและย่านช้อปปิ้ง

โครงการทางเดินทางจักรยาน

ริมน้ำธารของเชอร์รี่ครีก เมืองเดนเวอร์ รัฐโคโลราโด สหรัฐอเมริกา (Cherry Creekfront, Denver, Colorado) เป็นทางเดิน และทางจักรยาน เพื่อการสัญจรภายในเมือง เพื่อการสันทนาการ และเชื่อมโยงย่านพักอาศัย ใจกลางเมือง และสถานที่สำคัญต่าง ๆ มีบางส่วนเป็นสวนสาธารณะ มีการคำนึงถึงความปลอดภัยของทางสัญจร โดยไม่มีจุดตัดของทางจักรยาน และทางเดินกับถนนเลย

โครงการสวนสาธารณะเลียบบริมน้ำ

ในเขตเมืองเก่าเดลฟท์ฮอลแลนด์ (Historical Delft Canal-front, Delft, Holland) อยู่ในเขตอนุรักษ์ (เมืองเก่า) ที่มีอาคารสำคัญตลาดเก่า และย่านท่องเที่ยวของเมืองอยู่สภาพเดิมของเมือง ใช้ลำคลองเป็นระบบระบายน้ำของเมือง โครงการนี้เน้นบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของเมือง โดยใช้คลองระบายน้ำซึ่งปัจจุบันทำหน้าที่เป็น water feature ที่สวยงาม โครงการสวนสาธารณะริมน้ำ

สวนสาธารณะริมน้ำของเกซอน ในกรุงโซล (Cheonggyecheon, Seoul, Korea) การถอยร่น (Setback) ของกฎหมายควบคุมอาคาร ในกรุงโซล ทำให้การก่อสร้างถนนและอาคารอยู่ห่างออกไปจากแม่น้ำสายหลักของเมือง และใช้พื้นที่นั้น ๆ เพื่อการสันทนาการ ลักษณะเด่นของโครงการนี้คือการฟื้นฟูสภาพแม่น้ำกลับคืนมา หลังจากที่เคยมีทางยกระดับสร้างคร่อมอยู่ และสูญเสียความสมบูรณ์ของแม่น้ำไปแล้ว

การจัดกิจกรรมสาธารณะบนถนนสาธารณะ : บทวิพากษ์ถนนคนเดินและนโยบายการใช้พื้นที่ถนน กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร

ตัวอย่างประเด็นปัญหาอันซับซ้อนที่เห็นอย่างเด่นชัดของมหานคร เช่น กรุงเทพมหานครที่เป็นต้นกำเนิดและส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาการจราจร ซึ่งมีต้นกำเนิดที่สำคัญ คือการสัญจรโดยเน้นการใช้รถยนต์เป็นหลัก ทำให้ถนนกลายเป็น "เวทีและฉากแห่งความขัดแย้ง" ไม่ว่าจะเป็นระหว่างประเภทของคนเดินทางที่ต่างกัน (ผู้โดยสาร และขี่จักรยาน มอเตอร์ไซด์ ผู้โดยสารขนส่งมวลชน คนเดินเท้า ฯลฯ) กับ ร้านค้าสองข้างทาง หน่วยราชการ เช่น ตำรวจ, เทศกิจ กับ ผู้พักอาศัยและร้านค้า, วิศวกร กับ นักออกแบบกายภาพ เช่น นักผังเมือง, สถาปนิก และภูมิสถาปนิก) ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีแนวทางที่จะใช้ประโยชน์จากถนนต่างกันไป

ถนนจึงเป็นตัวอย่างที่ดีตัวอย่างหนึ่งสำหรับเป็นประเด็นอภิปรายในการศึกษา เรื่องกิจกรรมสาธารณะของเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานคร ในหมู่นักวิชาการ ท้องถิ่น ประชาชน พ่อค้าแม่ค้า ห้างร้าน เอกชน ราชการ เครือข่ายชุมชน นักท่องเที่ยว องค์กรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษากรณีพื้นที่ เช่น ถนนเยาวราช ถนนสีลม ถนนอาทิตย์ ถนนข้าวสาร ย่านสามแพร่ง ถนนสีลม รวมทั้งกรณีการตั้งแผงลอยร้านค้า และทางเดินเท้าในย่านพักอาศัย ฯลฯ หากในสภาพความเป็นจริงแล้ว "ถนน" ควรมีความเป็น "สาธารณะ" มากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่ใช่เพียงเพื่อยวดยานที่เป็นเพียงสมาชิกหนึ่งของสาธารณะ ถนนควรเป็นตัวบ่งบอกวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ไม่ว่าจะรับรู้

"จาก"-หรือ-"ไปสู่" ถนน ถนนย่อมเป็นมากกว่าพื้นที่แคบที่ขนานยาวออกไปในเนื้อเมือง ขนาบข้างด้วยดีกรามบ้านช่องห้องแถวควรมีการมองลึกไปในด้านเศรษฐศาสตร์ การค้าขาย การเมือง ประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ นโยบายและการใช้พื้นที่สาธารณะ อีกทั้งในแง่สุนทรียศาสตร์ ความพึงพอใจ และความน่าอยู่ของเมือง

จากการที่ไม่มีมีการพัฒนาแบบบูรณาการของนโยบายสาธารณะ, การวางแผน การจราจรและระบบต่างๆ ของเมือง, และการจัดสรรพื้นที่เพื่อสังคม และสิ่งแวดล้อม งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการมองปัญหาเป็นภาพรวม ในเชิงนโยบายอย่างมีระบบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและวางแผนแบบยั่งยืน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับบทบาทที่หลากหลาย เน้นการประสานประโยชน์ระหว่างกัน และการหาวิธีที่เหมาะสมที่สุดในการชีวิตความพอดีและลงตัวของความต้อการที่หลากหลายนั้น

การศึกษาวิจัยนี้ยังมุ่งหวังที่จะสืบค้นหาปัญหา และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบนถนน ทั้งในเชิงนโยบายจากสภาพความจริง ตามแนวคิดที่ว่า "สาธารณชนผู้ครอบครองถนนของพวกเขา" แนะนำยุทธวิธีทางการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ถนนเป็นพื้นที่สาธารณะอย่างแท้จริง แนวทางการแก้ไขที่ได้ประโยชน์ในทุกฝ่ายโดยเท่าเทียม วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในแต่ละแนวทางเลือกที่นำเสนอ โดยใช้แนวทางการศึกษาเกี่ยวข้องกับศาสตร์ของการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ในโครงสร้างวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการศึกษาหลัก (major project) และการศึกษาวิจัย (Individual Study) ของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ของสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษารูปแบบและพัฒนาการของนโยบายการใช้พื้นที่ถนนเพื่อสาธารณะ ในกรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของรูปแบบกิจกรรมสาธารณะ ที่เกิดบนถนนในแง่ นโยบาย และการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการและนโยบายในการใช้ถนนเพื่อกิจกรรมสาธารณะ

วิธีดำเนินการศึกษา

๑. การศึกษากรณีตัวอย่าง
๒. การทบทวนวรรณกรรม
๓. การสังเกตการณ์ภาคสนามในพื้นที่กิจกรรมจริง
๔. การวิเคราะห์นโยบาย (Policy Analysis) เชิงประจักษ์ (Empirical approach) จากข้อเท็จจริงที่มีอยู่ โดยการพรรณนา/อธิบาย
๕. การประเมินโครงการ แบบ SWOT Analysis เพื่ออธิบายคุณค่าและค่านิยม (value) ของโครงการนโยบาย จากกรณีตัวอย่างที่นำสู่การปฏิบัติแล้ว

คำจำกัดความที่เกี่ยวข้อง

จากคำจำกัดความในภาษาอังกฤษ คำว่า "ถนน" มีความหมายโดยทั่วไปแยกเป็น ๒ คำ ได้แก่ road และ street โดยจากการศึกษาเน้นให้ความสำคัญกับความหมายของถนน "ในเชิงสังคม" หากจะต้องเรียกขานถนน เป็นภาษาอังกฤษแล้ว จะใช้คำว่า street เนื่องจากความหมายของ street และ road แตกต่างกันดังนี้

(คัดจาก WordNet, 1997 Princeton University)

street (n)

1. a thoroughfare (usually including sidewalks) that is lined with buildings; "they walked the streets of the small town"; "he lives on Nassau Street"
2. the part of a thoroughfare between the sidewalks; the part of the thoroughfare on which vehicles travel; "Be careful crossing the street"
3. the streets of a city viewed as a depressed environment in which there is poverty and crime and prostitution and dereliction; "she tried to keep her children off the street"
4. (informal) a situation offering opportunities; "he worked both sides of the street"; "cooperation is a two-way street"
5. people living or working on the same street; "the whole street protested the absence of street lights"

road (n)

1. an open way (generally public) for travel or transportation [syn: route]
2. a way or means to achieve something; "the road to fame"

ถนน (road และ street) จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ถนน (road) จะมีความหมายสื่อไปทางประโยชน์ใช้สอยเพื่อการสัญจร หรือเพื่อให้สิ่งต่างๆ ได้เคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปจุดหนึ่ง แต่คำว่า ถนน (Street) มีความหมายเกี่ยวโยงไปสู่วิถีชีวิต เมือง และสังคมสิ่งแวดล้อมรอบข้างด้วย หากจะเจตนาใช้คำให้เหมาะสมในภาษาไทย "วิถี" หรือ "(เส้น)ทาง" ดูจะสื่อได้เหมาะสมกว่าในความหมายของสังคมและการใช้ชีวิต กว่าคำว่า "ถนน"

สาธารณะ (public, public space, public place, public sphere, public realm, public activities, publicness) ส่วนคำว่าสาธารณะ

เป็นอีกคำหนึ่งที่หากจะตีความให้เห็นความหมายอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น จะพบว่ามีความสัมพันธ์กับแนวคิดและทฤษฎีในหลากหลายสาขาวิชา เช่น ในเชิงรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีการนำคำว่า "นโยบาย" มารวมกับ "สาธารณะ" ซึ่งแปลโดยตรงมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Public Policy อันมีหลายความหมาย ที่เป็นที่ยอมรับกันมากที่สุดก็เป็นความหมายที่ Dye (1992) กล่าวไว้ว่าหมายถึง กิจของรัฐ/รัฐวิสาหกิจ ที่เลือกที่จะทำหรือไม่ทำ เป็นทั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน หรือเฉพาะโอกาส กิจกรรมนั้นๆเกี่ยวข้องกับประชาชนคนหมู่มากซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ส่วนในศาสตร์ของทางสื่อสารมวลชน และนิเทศศาสตร์ก็กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับมวลชนและสาธารณะ (Public Relation) ในทางสังคมศาสตร์มีการกล่าวถึง สาธารณะ ในแง่สังคมไว้ โดยมีพัฒนาการมานาน และเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบสังคม และการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

Public (adj) เกี่ยวกับสาธารณชน/สังคมส่วนรวม, ซึ่งกระทำ/แสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม, ที่เปิดแก่สาธารณชน, เกี่ยวกับการบริการชุมชน/ของชาติ (n) สาธารณชน ชุมชน รัฐ ชาติ, กลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน

ที่เด่นชัดเป็นเป็นในแง่ทางการสื่อสาร แนวคิดของ Habermas (1989) นักทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ชาวเยอรมัน เกี่ยวกับ "พื้นที่สาธารณะ" (Public sphere) ได้ถูกกล่าวไว้ว่าเป็นที่รวมของปัจเจกบุคคลจากที่ต่าง ๆ กัน มาเพื่อ ร่วมวงสนทนาโต้เถียงในเรื่องที่มีความรู้สึกร่วมกันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เริ่มมีกลุ่มคนฐานะระดับกลางเพิ่มขึ้น มีการก่อตั้งพื้นที่สาธารณะมากขึ้น เช่น ร้านกาแฟ ร้านเสริมสวย สโมสร สมาคม ชมรมต่างๆ ซึ่งสถานที่เหล่านี้จึงเป็นแหล่งให้ผู้คน มาร่วมสนทนาเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความสวยความงาม สังคม

เพื่อนบ้าน จนกระทั่งการเมืองการปกครอง ซึ่ง Habermas ถือว่าพื้นที่สาธารณะเป็นสื่อกลางแห่งการประสานความสัมพันธ์ของรัฐกับประชาชน และเป็นการต่อต้านระบบศักดินา ลักษณะดังกล่าวนี้ Habermas ถือว่าไม่ได้มีลักษณะที่เกี่ยวเนื่องจากตลาดในสมัยกรีกโบราณ (agora) แต่อย่างไรเนื่องจากพื้นที่สาธารณะเกิดขึ้นได้ทั่วไปและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วกัน พื้นที่สาธารณะในแนวคิดนี้เป็นต้นกำเนิดแนวความคิดในรุ่นใหม่ๆ ทางด้านสื่อสารมวลชนและนิเทศศาสตร์ในเวลาต่อมา

จันทัส (๒๕๔๒) กล่าวสรุปไว้ว่า ในปัจจุบันเมืองเป็น "พื้นที่แบบอวาระ" ภายในเมืองจะมีหอการค้า ตามถนนสายต่างๆ มีการจัดแบ่งพื้นที่กันปกครองดูแลรักษา และมีพื้นที่สาธารณะ (Public space) เช่น ลานคนเมือง เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาคม

ส่วนชาวอังกฤษเรียกร้านเหล้าที่เป็นที่พบปะกันว่า Pub ซึ่งคำนี้เป็นคำย่อมาจาก Public-house นั้นเอง

Public space ในความหมายของ Moudon (1991) คือที่สำหรับผู้คน มาพบปะกัน เพื่อรับอากาศ แสงแดด เพื่อให้ความชุ่มชื้นมีชีวิตชีวาของเมือง (irrigate the city) ส่วน (Kevin Lynch (1981) และ J. B. Jackson (1984) เน้นถึงความเป็นสาธารณะว่าเป็นโครงร่างของการพัฒนาวัฒนธรรมมวลชนในฮ่องกง ซึ่งทั้งนักออกแบบชุมชนเมืองและภูมิสถาปนิกมักจะใช้ลำดับความเป็นสาธารณะ ในการระบุลักษณะพื้นที่ โดยขยายความหมายจากกายภาพ สู่ส่วนที่เป็นพฤติกรรมในเชิงมนุษยศาสตร์มากขึ้น

ปัญหาการวิจัยและการวิเคราะห์

การศึกษานี้มีสมมุติฐานว่า ถนนสามารถเป็นได้มากกว่าช่องทาง สำหรับการสัญจร กล่าวคือสามารถใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมสังคมของกลุ่มประชาชนที่หลากหลาย ปัญหาและข้อบกพร่องหลัก

ของถนนโดยเน้นทั้งทางด้านกายภาพ ของตัวถนนและผลทางจิตวิทยา ต่อผู้ใช้ถนน คือการที่ถนนใช้ได้เพียงบางกิจกรรมหรือใช้โดยกลุ่มคน เพียงส่วนน้อย การศึกษานี้จึงวิเคราะห์ปัญหาการวิจัยเป็น ๔ ประเด็น ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ ๑. ใครเป็นเจ้าของพื้นที่ถนน?

ณ จุดนี้ การที่จะวินิจฉัยว่าใครเป็นเจ้าของพื้นที่ถนนนั้น ยังไม่สามารถชี้เฉพาะเจาะจงไปได้ แต่อย่างไรก็ตามความเป็นสาธารณะย่อมจะปฏิเสธไม่ได้ว่า เน้นความเสมอภาค เท่าเทียม และความเป็นมวลชน อันมีความเป็นตัวตนของตนที่หลากหลาย ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความเหมือนหรือคล้ายกันในด้านต่าง ๆ

- ◆ ถนนเหล่านี้จริง ๆ แล้วสร้างมาเพื่อใคร?
- ◆ ใครคือผู้มีสิทธิในการครอบครอง ดูแล และกรรมสิทธิ์?
- ◆ ใครใช้ถนนเหล่านี้?
- ◆ ถนนเหล่านี้มีความเป็นสาธารณะแล้วหรือ?

ประเด็นที่ ๒. ปัญหาที่เกิดขึ้นบนถนนสาธารณะ

ในทางกฎหมายถนนมักมีการครอบครองโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ในแง่การจัดการถนนมีความเป็นสาธารณประโยชน์ อาจมีการควบคุมการบริหารจัดการ บำรุงรักษา โดยอีกหน่วยงานหนึ่ง และเนื่องจากถนนมีส่วนเกี่ยวข้องกับมิติต่างๆ หลายมิติดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ถนนเป็นสถานที่ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า ประโยชน์ที่ได้จากมัน โดยสรุปถนนมีโอกาสมาก่อให้เกิดปัญหาได้ ในประเด็นต่อไปนี้

- ๒.๑. การที่ยวดยานพาหนะครอบครองถนนเป็นหลัก แม้วายวดยานและผู้โดยสาร/ขับชี่ยวดยานจะเป็นเพียงสมาชิก ส่วนหนึ่งของสังคมเท่านั้น Moudon (1991) กล่าวไว้ในส่วนบทนำ ของหนังสือ Public Streets for Public Use - Morningside Edition ว่าการใช้รถยนต์

มีความสัมพันธ์กับรูปแบบโครงสร้าง และการบริการของเมือง เป็นอย่างมาก Moudon อ้างถึง Newman และ Kenworthy (1989) ว่าเมืองที่มีอัตราการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงต่ำ เมืองนั้นจะกระชับ และสามารถที่จะเดินทางไปมาโดยไม่ต้องใช้รถยนต์ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดต่างจากเมืองใหญ่ในสหรัฐอเมริกา

๒.๒. การที่มวลชนขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เนื่องจากมีข้อกำหนดมากมายจากหน่วยงานที่กำกับดูแล อีกทั้งมีการกล่าวอ้างจากสมาชิกบางส่วนของสังคมที่มีอำนาจต่อรองสูง ที่จะใช้พื้นที่นั้นไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ คิวมอเตอร์ไซด์ แม้ค่าหาบเร่งแวงลอย อาคารร้านค้าบ้านเรือนสองฝั่งของถนน ซึ่งหากกลุ่มใดครอบครองพื้นที่ถนนหรือเขตทางส่วนใดได้สมาชิกอีกส่วนที่เหลือจะขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของกลายเป็นผู้มาเยือนในทันที อีกทั้งในส่วนผู้บริหารและกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัดจนถึงระดับชาติในหน่วยงานต่างๆ อาจมีการกำหนดนโยบายสาธารณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเหนือพื้นที่ถนน เช่นการกำหนดบัสเลน การกำหนดพื้นที่อนุญาต/ห้ามตั้งหาบเร่งแวงลอย บริเวณจอดรถแบบเก็บค่าบริการหรือมีกำหนดเวลา เป็นต้น หากกล่าวถึงประเด็นความรู้สึก เป็นเจ้าของในเชิงจิตวิทยา และพฤติกรรม ยังเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมบนถนนด้วย โดยทฤษฎีแล้วไม่ว่าบุคคลใด ไม่ควรถูกแยกออกจากกิจกรรมสาธารณะทั้งสิ้นโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น เด็ก คนพิการ และคนชรา ถนนในหลายๆ ส่วนของกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ที่ต้องห้ามของกลุ่มคนเหล่านี้ และพวกเขาเองก็รู้สึกได้ว่าถนนเป็นที่ที่เขามีสิทธิที่จะใช้ได้อย่างปลอดภัย

๒.๓. ถนนเป็นเวทีและฉากของความขัดแย้ง ในการใช้พื้นที่ถนน

เกี่ยวข้องกับหน่วยงานและบุคคลหลายกลุ่ม ความสับสนของอำนาจ ความเป็นเจ้าของสับสนและเหลื่อมล้ำกัน ตัวอย่างเป็นคูกรณีต่อกูกรณี เช่น ผู้เดินทางด้วยกันเอง ผู้เดินทางกับร้านค้า หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่รัฐ กับราษฎร วิศวกรจราจรกับนักออกแบบชุมชน นักออกแบบชุมชน กับผู้ติดตั้งบิลบอร์ดโฆษณา แผลงลอยกับคนจอดรถ แม่ค้าหาบเร่กับเทศกิจ หาบเร่แผลงลอยกับคนเดินเท้า คนขับรถกับตำรวจจราจร คนขับมอเตอร์ไซด์กับรถบรรทุก ฯลฯ

๒.๔. ถนนสื่อความหมายในแง่ที่เป็นส่วนที่ขาดระเบียบ ของเมือง เช่น ที่พบเห็นในสื่อต่างๆ เช่น คนขอทานข้างถนน แก่งข้างถนน การเดินขบวนประท้วงปิดถนน อุบัติเหตุ และอุบัติเหตุขนาดใหญ่บนท้องถนน ถึงแม้บางที่จากสื่อ จะมีแง่มุมที่ดีของถนนปนอยู่บ้าง เช่น การจัดพาเรตบุปผาชาติ แต่ก็เป็นส่วนน้อย

๒.๕. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากการใช้ถนน ที่ไม่เหมาะสม อันก่อให้เกิดทัศนอุจาดแก่หน้าตาและความสวยงามของเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขอนามัย ความไม่เป็นระเบียบ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครมีกิจกรรมที่ส่งผลต่อปัญหานี้มากมาย เช่น ตลาดและร้านค้าแผงลอยที่ระบายน้ำเสียและขยะสู่พื้นที่ทางเท้า เป็นต้น

ประเด็นที่ ๓. การแบ่งประเภท/รูปแบบของถนนเพื่อสาธารณะ (กรณีตัวอย่างในต่างประเทศ)

แนวคิดในการจัดการถนนเพื่อกิจกรรมสาธารณะมีการพัฒนามาเป็นระยะ นับตั้งแต่ราวปี คศ. ๑๙๗๐ เป็นต้นมา หากพิจารณาจากแนวความคิด "สาธารณะชนผู้ครอบครองถนนของพวกเขา" (public reclaim their streets) ของ Moudon, Anne Vernez (1987) ได้มีการนำเสนอกรณีตัวอย่าง

การจัดการกับถนนสาธารณะจากประเทศต่างๆ ซึ่งสามารถนำมาจัดแยกออกเป็นประเภทย่อยๆ ตามลักษณะของการใช้พื้นที่เพื่อสาธารณะดังพอสรุปได้เป็นกรณีๆ ดังต่อไปนี้

- o **การคืนถนนแก่คนเดินเท้า (Pedestrianization)** - เป็นแนวคิดที่เป็นที่นิยมมากที่สุดในการออกแบบปรับการใช้พื้นที่ถนนในหลายๆเมืองใหญ่ ริเริ่มโดยนักวางแผนกายภาพจากฝั่งอเมริกา เช่น ถนนหมายเลข ๑๖ ในนครเดนเวอร์ แนวความคิดนี้ยกเลิกการใช้รถยนต์อย่างสิ้นเชิงและเปลี่ยนเป็นการใช้ถนน เพื่อเป็นทางเดินเท้าขนาดใหญ่รองรับการสัญจรใจกลางเมือง นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อลดมลพิษอันเกิดจากรถยนต์ และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมของย่านพาณิชยกรรมกลางเมือง ที่มีภูมิทัศน์สวยงามรื่นรมย์

- o **ถนนมวลชน (Democratic street)** - เป็นศูนย์กลางของชีวิตชีวาของสาธารณชน ที่สามารถเข้าถึงได้โดยทุกคนชั้น ทุกรูปแบบการเข้าถึงเป็นจำนวนมากๆ ไม่ว่าจะเป็นการเดินเท้า ขนส่งมวลชน หรือพาหนะส่วนตัว

- o **ถนนหน้าเดิน (Livable/Sociable street)** - เป็นกระแสความเคลื่อนไหวหนึ่งในการออกแบบและการจัดการพื้นที่ถนนที่อยู่ในกลุ่มของแนวคิด "ความน่าอยู่" (livability) หรือ "ความเป็นมิตร" (Sociability) (Levine 1984) แนวความคิดนี้มุ่งเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมของถนนในแง่ชีวิตความเป็นอยู่ของเมือง นอกจากนี้ยังเน้นถึงความปลอดภัย การปฏิสัมพันธ์ของคน อย่างเช่น ถนนหลักของเมืองนาโงยา ประเทศญี่ปุ่น

- o **ถนนสายบันเทิง (Center of dining and entertainment)** - เป็นแนวทางที่ต้องการ เสริมกิจกรรมบันเทิงและร้านอาหารยามเย็น เพื่อเป็นการทำให้เมืองหลังจากเวลาทำการมีความมีชีวิตชีวาขึ้น

เป็นอีกหนึ่งความพยายามที่จะแก้ปัญหาเรื่องความเป็นระเบียบของเมือง "จนเกินไป" จากแนวคิดการวางแยกโซนในผังเมืองในยุคปี ค.ศ. ๑๙๘๐ ตัวอย่างเช่น ที่ประเทศสิงคโปร์มีนโยบายการพัฒนาพื้นที่ ถนนเลียบบแม่น้ำบริเวณย่าน Boat และ Clarke Quays

o แนวคิดลดความอลังการ ("De-Haussmannization" concept)

- ลดความสำคัญของขุดยาน ความยิ่งใหญ่ของแนวแกนถนน หรือแนวแกนอนุสาวรีย์

o วูเนิร์ฟ ("Woonerven") เป็นแนวคิดของชาวดัตช์ ในราวช่วงปี

ค.ศ. ๑๙๗๐ ว่า Woonerf มีความหมายถึงถนน ที่มีชีวิตชีวา หรือ สนามหน้าบ้านที่มีชีวิตชีวา ส่วนใหญ่เป็นถนน ในย่านพักอาศัย ที่ซึ่งขุดยานและการจราจรจำเป็นต้องลดความเร็วลง และให้สิทธิ แก่คนเดินเท้าเป็นประการสำคัญ หากถนนในรูปแบบนี้ ตั้งอยู่ในย่านการค้า เรียกว่า วิงเคลอर्फ ("Winkelers")

ตารางแสดงข้อสรุปการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย แบบ SWOT Analysis ของประเภทถนนแบบต่างๆ

	Strengths จุดแข็ง	Weaknesses จุดด้อย	Opportunities โอกาส (ดี)	Threats าง(ไม่ดี)
การเดินถนนคนเดินเท้า Pedestrianization	เน้นกลุ่มคนเดินเท้า	ไม่มีการสัญจรโดยยานพาหนะอื่นในพื้นที่	เปิดโอกาสให้มีงานเทศกาลบนท้องถนน (Street fairs) และการค้าขายบนทางเท้า	ต้องการแผนการจัดระบบการจราจรทางรถยนต์ที่มีประสิทธิภาพ
ถนนมวลชน Democratic street	เน้นกลุ่มคนเดินเท้า ผู้ใช้รถส่วนบุคคล และกลุ่มคนหลากหลาย	ไม่เน้นการสัญจรโดยขุดยานอื่น	เปิดโอกาสให้มีงานเทศกาลบนท้องถนนแบบชั่วคราว	ต้องการแผนรองรับในการออกแบบระบบสัญจรที่ซับซ้อน หลากฝ่านในช่วงกิจกรรม
ถนนนำเดิน Livable/Sociable street	สภาพแวดล้อมที่ดี มีคนค้าขายคนเดินเท้าสูง	ไม่เน้นการสัญจรโดยขุดยานอื่น ทำให้เกิดการลงทุนสูงด้านการตกแต่งภูมิทัศน์	ทำให้เกิดการสร้างพื้นที่สวนหย่อม พื้นที่สาธารณะที่สวยงามของเมือง	ต้องการระบบการสัญจรที่เป็นระบบรองรับคนจำนวนมากได้
ถนนสาขับถึง Center of Dinning & Entertainment	กิจกรรมที่สนุกสนานรื่นรมย์	สิ้นสม่่วนวาย อาจก่อให้เกิดการรบกวนกันและกัน	ทำให้มีเมืองมีชีวิตชีวา	ต้องการการดูแลรักษาความสะอาดโดยตลอดเวลา
แนวคิดลดความอลังการ De-Haussmannization	รับผู้ได้ง่ายขึ้น เป็นกันเองขึ้น	ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการลงทุนก่อสร้างสูง	อาจทำให้เกิดการก่อสร้างโครงสร้างขนาดใหญได้ดิน	ต้องการการวางแผนที่ซับซ้อนและอาจเกิดปัญหาการเข้าถึง
วูเนิร์ฟ / วิงเคลอर्फ Woonerven/ Winkelers	ลดความเร็วของขุดยาน และทำให้เกิดกิจกรรมสาธารณะมากขึ้น	การสัญจรเคลื่อนตัวไปอย่างช้าๆ	ทำให้เกิดการผสมผสานของการสัญจรหลากหลายรูปแบบ ทั้งรถและคนเดินเท้า	ทำให้เกิดจุดตัดที่ซับซ้อนของถนนและรถ และเกิดความสับสนเรื่องทิศทาง

ประเด็นที่ ๔. ปัญหาหลักของถนนในพื้นที่กรณีศึกษา ในกรุงเทพมหานคร
 การสุ่มเลือกพื้นที่/โครงการตัวอย่าง เพื่อศึกษาทิศทางของนโยบาย
 การใช้พื้นที่ถนนเพื่อสาธารณะในกรุงเทพมหานครนั้น เนื่องจากการศึกษาวิจัย
 อยู่ในช่วงที่มีการสนับสนุนนโยบาย "ถนนคนเดิน" ในหลายๆพื้นที่
 ประกอบกับ ข้อมูลในอดีตที่ ผู้ศึกษาสนใจร่วมในกิจกรรม
 และเก็บข้อมูลจากเอกสาร/สื่อต่างๆ เพื่อใช้เป็นตัวแทน
 ในการอธิบายลักษณะร่วมและลักษณะพิเศษของนโยบาย
 จัดการถนนในกรุงเทพมหานคร แยกเป็นรายถนนดังต่อไปนี้

- o **ถนนราชดำเนิน** สิริลักษณ์ (๒๕๔๕) เล่าถึงประวัติความเป็นมา
 ของถนนราชดำเนินไว้ว่า เป็นโครงการในพระราชดำริที่สำคัญ
 ที่รัชกาลที่ ๕ โปรดให้สร้างขึ้น โดยมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างถนน
 เชื่อมเส้นทางระหว่าง พระบรมมหาราชวัง และพระราชวัง ดุสิต
 พร้อมทั้งพระราชวัง สราญรมย์ โดยการสร้างถนนสายนี้ พระองค์
 โปรดให้สร้างถนนขนาดกว้างแล้ว สร้างสถานที่ราชการสำคัญๆ
 ขึ้นมาทั้ง ๒ ฝากถนน โดยสร้างมาจากแนวคิดเดียวกับ Queen's
 Walk ในย่าน Green Park ในกรุง ลอนดอน ซึ่งตรงกับความหมาย
 ตามพระราชดำริที่ให้สร้างคือ ทางที่กษัตริย์เดินนั่นเอง
 ถนนสายนี้เป็นถนนเส้นยาวที่สุดในสมัยนั้นกินเนื้อที่ถึง ๒ เขต
 คือเขตพระนครและเขตดุสิต และแบ่งเส้นทางเป็น ๓ ช่วงคือช่วง
 ถนนราชดำเนินนอก คือ เนื้อที่จากพระบรมรูปทรงม้า ถึง
 สะพานผ่านฟ้าลีลาศ, ราชดำเนินกลาง คือ ช่วงจากสะพานผ่านฟ้าลีลาศ
 ถึง สะพานผ่านพิภพลีลา ท้องสนามหลวง, ราชดำเนินใน คือ
 สะพานผ่านพิภพลีลา จรด ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองถนนหน้าพระลาน
 ถนนหลวงสายนี้ใช้เวลาสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๔๒ จนแล้วเสร็จในปี
 พ.ศ.๒๔๔๖ เป็นถนนที่ชาวไทยภูมิใจว่าเป็น Avenue แห่งแรก

และแห่งเดียวของไทย

ประวัติความเป็นมาของถนนราชดำเนินมีมานาน แต่ความโดดเด่นของถนนราชดำเนินที่ปฏิเสธไม่ได้ส่วนหนึ่งคือ ความเป็นถนนสายประชาธิปไตยและการเมือง นอกเหนือจากการเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (สร้างเสร็จเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๓-สิริลักษณ์, ๒๕๔๕) และ อนุสาวรีย์นี้ก็ได้เป็นที่ศูนย์รวมผู้ชุมนุมเรียกร้องและเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยเมื่อครั้ง ตุลาคมหวิปโยค(๑๔ ตค.) ในปี ๒๕๑๔ และ ๖ ตค. ปี ๒๕๑๙ รวมทั้ง พฤษภาทมิฬในปี ๒๕๓๕ ลักษณะการเป็นศูนย์รวมของผู้เรียกร้องในยุคต่างๆ เกิดขึ้นเนื่องจากความเป็นสัญลักษณ์ของอนุสาวรีย์ตำแหน่งที่ตั้งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (และการเมือง) ศูนย์กลางในเหตุการณ์เดือนตุลาคม และที่ตั้งใกล้รัฐสภาในศูนย์กลางในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปัจจุบันได้มีการก่อสร้างอนุสรณ์สถานเดือนตุลาคมบริเวณสี่แยกคอกวัว เป็นอีกหนึ่งในรูปแบบสัญลักษณ์ของการต่อสู้ในแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย

นอกจากนี้ถนนราชดำเนินยังมีลักษณะในแง่ของเมืองตามแนวความคิดดั้งเดิมที่จะเป็น Avenue ของไทยเทียบได้กับ Champs Elysees ในนครปารีส ขนาบด้วยสถาปัตยกรรมคลาสสิกมุ่งตรงไปยังภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ที่สำคัญตั้งแต่สนามหลวง, อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย, แยกผ่านฟ้า, ลานพระบรมรูปทรงม้า กิจกรรมหลากหลายที่เกิดขึ้นบนถนนราชดำเนิน มีทั้งกิจกรรมทั้งทางการ มี(หมาย)กำหนดการ, กิจกรรมชั่วคราว เช่นเดินพาเรตรีวชบวน, และกิจกรรมเฉพาะกิจ ตามเทศกาลมากมาย

ในวันอาทิตย์ที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๕ มีการจัดงานเฉลิมฉลอง ๒๒๐ ปีกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยการจัดเดินขบวนพาเหรด รถบุปผชาติตลอดแนว

ถนนราชดำเนิน และในส่วนของ กทม. มีการจัดสร้างพญานาคสูง ๘ เมตร
 หน้าพระพุทธรูปของเกจิอาจารย์จากวัดดังทั่วประเทศ ๕๔๑ วัด
 และมีการจัดประดับตกแต่งถนนราชดำเนินด้วยน้ำพุประกอบดนตรีใน
 Theme อลังการแห่งน้ำที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ
 กิจกรรมการท่องเที่ยว เทศกาลมหาสงกรานต์เกาะรัตนโกสินทร์
 "เย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์" ซึ่งจัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 โดยให้บริษัท เจ เอส แอล ดำเนินการจัดการในส่วนถนนราชดำเนิน
 เจิมศักดิ์ (๒๕๕๕) ได้กล่าววิจารณ์กิจกรรมนี้ในส่วนของกาใช้น้ำพุเป็น
 "จุดขาย" ด้วยการ "ทำลาย" ความหมายที่แท้จริงของประเพณี
 สงกรานต์ลงอย่างสิ้นเชิง เขากล่าวว่าสงกรานต์แบบ "คิดใหม่ ทำใหม่"
 ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดจกขึ้นโดยใช้งบประมาณ ๓๐
 ล้านบาท นั้นสะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบ "ขาดเสียเทเสีย" ไม่มีที่มาที่ไป
 และอ้างว่าสำนักข่าวต่างประเทศ ได้เผยแพร่ข่าวนี้ออกไปทั่วโลกแล้ว
 เป็นการบิดเบือนและทำลายแก่นสาร ของประเพณี นอกจากนี้ ททท.
 ยังมีการประเมินว่า จะมีท่องเที่ยวชาวไทย
 และชาวต่างชาติมาร่วมงานประมาณ 1 ล้านคน
 คาดว่าเป็นชาวต่างชาติราว ๓๕% จะมีเงินใช้จ่ายหมุนเวียนกว่า ๑.๑
 ล้านบาททั่วประเทศ เทียบกับงบลงทุนทั้งสิ้น ๖๐ ล้านบาท
 และมีเงินหมุนเวียนหลังจากงานอีก ๕,๐๐๐-๖,๐๐๐ ล้านบาท

ในส่วนผู้ดูแลพื้นที่คือกรุงเทพมหานครโดยปลัดกรุงเทพมหานคร
 (ร.ต.ต.เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ) กล่าวว่าจากการจัดงานวันวัฒนธรรม
 มีการร้องเรียนถึงความไม่เป็นระเบียบ เนื่องจากผู้จัดงาน
 ปลอมให้มีคนเข้ามาขายของจำนวนมาก บางรายอ้างว่าเป็นสินค้าชุมชน
 ซึ่งผิดจากข้อตกลงที่มีไว้ก่อนการจัดงาน ทำให้กรุงเทพมหานคร
 ต้องรับภาระในการทำความสะอาดอย่างหนักและถูกดำเนิน

เนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเต็อดร้อน โดยแสดงความคิดเห็นว่าการปิดถนนจัดงานของหน่วยงานต่างๆ ควรคำนึงถึงความเหมาะสม โดยเฉพาะการปิดถนนเป็นระยะยาวๆ ซึ่งตรงกับที่เรื่องชัย (๒๕๔๕) แสดงความเห็นจากงานเดียวกันนี้ว่าการปิดถนนระยะยาวเช่นนี้ ต้องทำตามวัตถุประสงค์ที่สมควร คำนึงถึงคนเดินเท้าบ้าง ขณะเดียวกันอย่าเอาเรื่องการค้ามาเป็นตัวกำหนดและควรปล่อยไปตามธรรมชาติ อีกทั้งควรคำนึงถึงการเดินรถไว้ด้วยแม้จะเป็นวันอาทิตย์ก็ตาม เพราะก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดเป็นชั่วโมง

๐ ถนนพระอาทิตย์ งานถนนคนเดินของประชาคมบางลำพู ประจำปี ๔๒ เป็นตัวอย่างของความร่วมมือของชุมชนบางลำพูบนถนนพระอาทิตย์กับภาครัฐ ในกรณีนี้คือกรุงเทพมหานคร การจัดงานประกอบด้วย "กิจกรรมชุมชน" นั้นท์ส (๒๕๔๒) กล่าวว่างานนี้เป็นตัวอย่างของการริเริ่มให้ชาวชุมชนทุกคนรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของงาน เป็นตัวอย่างของการที่ผู้ร่วมงานเป็นผู้ร่วมแสดง มีส่วนร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน กิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นในคราวนั้นเกิดจากชุมชนโดยแท้จริงได้แก่การจัดทัวร์ชุมชนและชมต้นลำพูต้นสุดท้ายโดยชาวชุมชน, การแสดงดนตรีไทยและนาฏศิลป์ที่มีต้นกำเนิดจากศิลปินท้องถิ่น, นอกจากนี้เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมเข้าชม ร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น ทำขนมไทย, เล่นหมากรุ๊กไทย, เล่นดนตรี หรืออาจนำเครื่องดนตรีมาร่วมเล่นด้วยอย่างเป็นกันเอง, การแสดงละครใบ้ (คนหน้าขาว) ที่ทั้งคนเล่นและคนชมสามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างดี

ในยุคถนนคนเดินเฟื่องฟู ในช่วงปี ๒๕๔๔-๔๕ นี้มีการจัดถนนคนเดินอีกครั้งที่ถนนพระอาทิตย์ แต่ครั้งนี้พื้นที่กินอาณาบริเวณ

ต่อเนื่อง ออกไปจนถึงบริเวณสนามหลวง ถนนพระจันทร์ ถนนราชดำเนิน ลานมหาเจษฎาบดินทร์ ถนนข้าวสาร ถนนวิสุทธิกษัตริย์ และย่านสามแพร่ง ในชื่อ Theme ที่ยิ่งใหญ่ งานเทศกาลมหาสงกรานต์ กรุงเทพมหานคร "เย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์" เน้นการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวมากขึ้น บรรยากาศของถนนพระอาทิตย์ก็เปลี่ยนไป อีกที่ก็มากขึ้น แล้วกำหนดเรียกขานเป็นพื้นที่ของเวทีการแสดงต่างๆ ความเป็นกิจกรรมชุมชนถูกเปลี่ยนไป ผู้ชมเป็นผู้ชมอย่างเดี่ยว ไม่ใช่ผู้ร่วมแสดงอีกต่อไป และที่ขาดไม่ได้คือร้านขายของ ประเภทต่างๆของกลุ่มชนหลากหลายเชื้อชาติ

ทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่ ๓๑ มีนาคม ถึง ๒๘ เมษายน โดยเฉพาะในวันอาทิตย์ที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๕ เวลา ตั้งแต่ ๖ โมงเช้าถึง ๓ ทุ่ม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ (ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีช่วย ดร.สิริกร มณีรินทร์) กรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้จัดงาน "ถนนสายวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครโกสินทร์" มีสโลแกนว่า "ย้อนอดีตถนนคนเดิน เพลิดเพลินชมโบราณสถาน อลังการงานศิลป์ ถิ่นอาหารอร่อย ย้อนรอยวิถีเก่า เรื่องเล่าวิถีชนคนรัตนโกสินทร์" บนเส้นทางถนนมหาธาตุเลียบบแม่น้ำ ไปจนถึงย่านบางลำพู มีกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทำบุญตักบาตร ถวายเป็นพระราชกุศล เนื่องในวโรกาสคล้ายวันราชาภิเษกสมรส ครบ ๕๒ ปี, งานจำหน่ายสินค้าของดีโรงเรียน วัด เวียง วังและชุมชน, นวดแผนโบราณจากวัดโพธิ์, สาธิตและชิมขนมไทย, วาด ปั้น ผักกับชาวศิลปากร, ถนนดนตรี และการแสดงทางวัฒนธรรม การเล่น กีฬาไทยมากมาย ตามแนวคิดที่ว่า "ปิดถนนให้คนเดิน เพลิดเพลินเรื่องราว แพรวพรากกิจกรรมการแสดง" โดยสรุปว่าเป็นกิจกรรมที่มี

ความยิ่งใหญ่ในแง่เป็นการใช้แหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม
แห่งชาติ และเป็นการร่วมมือของหลายฝ่าย

๐ **ถนนสีลม** งานเจ็ดมหัศจรรย์ เป็นโครงการปิดถนน
เพื่อประหยัดพลังงาน ลดมลพิษ และส่งเสริมการท่องเที่ยว"
โดยเส้นทางหลักใจกลางเมืองถูกเลือกให้เป็นถนนนำร่องในการจัดกิจกรรม
ซึ่งมีสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ หรือ
สพช.เป็นเจ้าของโครงการ การปิดถนนสีลม ตั้งแต่ช่วงแยกศาลา
แดงจนถึงแยกนราธิวาสราชนครินทร์ระยะทาง ๘๐๐ เมตร
ให้เป็นถนนคนเดินทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๑๒.๐๐-๒๔.๐๐ น.
เริ่มจากวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ต่อเนื่องทุกสัปดาห์จนถึงวันที่ ๓๑
ธันวาคม รวมระยะเวลาทั้งสิ้น ๗ ครั้ง ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรม "๗
มหัศจรรย์ที่สีลม" ทุกสัปดาห์ โดยมี Theme ย่อยประจำ ๗ สัปดาห์คือ
วันที่ ๑๘ พ.ย. - เปิดโลกสีเขียว (Green Life Green Silom)
เป็นการแข่งขันแรลลี่จักรยานประเภททีมครบครว

วันที่ ๒๕ พ.ย. - พลังกายพลังใจ (Healthy Silom)
เป็นการรวมตัวกันของผู้ชื่นชอบการออกกำลังกายด้วยศิลปะรำไทเก๊ก
ที่มีจำนวนคนมากที่สุดในประวัติศาสตร์มาร่วมงาน มีการสาธิตศิลปะ
การรำรำประเภทต่างๆ

วันที่ ๒ ธ.ค. - ถนนสายดนตรี (The Melody of Silom)
เป็นการร่วมทำให้สีลมเป็นถนนดนตรีโดยวงดนตรีนานาชาติประเภท
และร่วมเฉลิมฉลองวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ด้วยการขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์มา ร่วมกันสร้างสถิติบรรเลงไม่หยุด
อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เที่ยงวันยันเที่ยงคืน

วันที่ ๙ ธ.ค. - เส้นสายลีลา (The Art of Silom) เป็นการรวมตัวกัน
ของศิลปินทั้งอาชีพและสมัครเล่น รวมทั้งประชาชนศิลปินเดินถนน

ร่วมกันสร้างงาน ศิลปะภาพเขียนที่มีความยาวที่สุดในประวัติศาสตร์

วันที่ ๑๖ ธ.ค. - ของฝากจากใจ (Gift & Give) เทศกาลของขวัญปีใหม่ ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีการเปิดเครื่องตี๋มฟรี (Happy hour) ให้กับผู้มาเที่ยวงาน เพื่อให้ได้ชิมเครื่องตี๋มหลากหลายชนิด ทุกต้นชั่วโมงตลอดวัน และมีของขวัญจากทุกภูมิภาคมาจำหน่ายที่งาน

วันที่ ๒๓ ธ.ค. - สีสรรเหมันต์ (Silom Festival) เป็นการย้อนบรรยากาศหน้าหนาวในอดีตให้คน ไทยได้สัมผัสงานต้นรำบอลรูมที่จะมีการสร้างสถิติฟลอร์ยาวที่สุดในประเทศไทย มีกิจกรรมลีลาตลอดวัน

วันที่ ๓๐ ธ.ค. และ ๓๑ ธ.ค. - สุขสันต์ปีใหม่ (Silom New Year) เป็นเวลา ๒ วันเต็ม ชื่นชมกับดอกไม้บานาพันธุ์ ที่ประดับตกแต่งตลอดความยาวถนนสีลม มีกิจกรรม ส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ และนับถอยหลังร่วมกันเพื่อ ต้อนรับปีใหม่ในช่วงเที่ยงคืน ของวันที่ ๓๑ ธันวาคม

ที่มาของโครงการเกิดจากการที่ทีมงาน ออกสำรวจความคิดเห็นประชาชนใน ๕ พื้นที่ คือ ถนนสีลม ลาดหญ้า เขาวราช บางลำพู และเกาะรัตนโกสินทร์ ได้ข้อสรุปว่าถนนสีลมควรปิดมากที่สุด เนื่องจากมีศักยภาพความพร้อมและได้รับความเห็นด้วยจากประชาคมชาวสีลม ซึ่งคาดว่าจะสามารถช่วยลดมลพิษทางอากาศ และส่งเสริมให้ประชาชนประหยัดพลังงานด้วยการไม่ใช้รถยนต์ แต่หันมาใช้ระบบขนส่งมวลชนแทน สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) และ สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (สจร.) ภายใต้การกำกับดูแล ของรองนายกรัฐมนตรี พิทักษ์ อินทรวินัยนั้น ได้ให้บริษัท เจ เอส แอล เป็นผู้จัดโครงการพิเศษ ชื่อว่า โครงการ ๗ มหัศจรรย์ที่สีลม (7 Wonders @ Silom Street) (๒๕๔๔) มีสโลแกนว่า

"คืนชีวิตให้ชุมชน คืนถนนให้คนเดิน" และ สพช. ยังได้ทำการเปรียบเทียบการใช้รถยนต์ของประชาชน แต่ที่คาดว่าจะได้รับมากกว่านั้นคือประชาชน จะได้รับการปลูกฝังให้หันมาอนุรักษ์พลังงานอย่างจริงจัง และพยายามปรับพฤติกรรมของผู้ใช้รถให้เคยชินกับการใช้ระบบขนส่งมวลชน ผลจากการสำรวจโดย สจร. ภายหลังการโครงการปิดถนน สีลมเพื่อประหยัดพลังงาน (จากการจัดที่ลู่วงมา ๓ ครั้ง) พบว่าข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษ ที่ติดตั้ง ณ จุดตรวจวัดมลพิษ บริเวณหน้าโรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน ระบุว่าปริมาณฝุ่น และก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลดลงถึงร้อยละ ๕๐ นอกจากนี้ทาง สจร. ยังกล่าวว่าประโยชน์อีกอย่าง คือสภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น โดยร้านค้าบางแห่ง เปิดบริการเพิ่มในวันอาทิตย์

ต่อมามีคำถามตามมาจาก อรพิน (๒๕๔๔) ว่า "การปิดถนนเพื่อจัดกิจกรรม จะส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนหรือไม่?" เพราะมีสถานที่สำคัญตั้งอยู่หลายแห่ง รวมไปถึงการใช้เส้นทางเข้าออกของผู้ป่วยในโรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน ประชาชนที่ใช้รถประจำทางยังให้บริการเช่นเดิม แต่เสียงไม่ผ่านถนนสีลม การปิดถนนในวันอาทิตย์มีรถยนต์วิ่งผ่านถนนสีลมเป็นจำนวนน้อยอยู่แล้ว (เฉลี่ย ๑,๕๐๐ คัน)ต่อชั่วโมง และเป็นแท็กซี่มากกว่ารถส่วนบุคคล จึงคาดว่า การปิดถนนไม่ได้ส่งผลต่อการประหยัดพลังงาน ประชาชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมด้วยการใช้บริการรถแท็กซี่ หรือใช้วิธีจอดรถตามสถานที่ที่จัดไว้ให้ เช่น ศูนย์ประชุมไบเทค หรือศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า บางนา โดยมีรถรับส่งไปยังสถานีรถไฟฟ้าอ่อนนุช นอกจากนี้ ประชาชนที่ใช้บริการรถไฟฟ้าด้วยบัตร Sky Card ที่เดินออกจากสถานีรถไฟฟ้าศาลาแดง หรือสถานีช่องนนทรี จะได้ส่วนลด ๓๐%

ส่วนเด็กอายุไม่ถึง ๑๒ ปีไม่เสียค่าบริการ

หลังจากจบโครงการ ๗ มหัทศจรย์แล้วกรุงเทพมหานครเตรียมใช้งบประมาณ ๒๖ ล้าน จากส่วนหนึ่งที่รัฐบาล จัดสรรสำหรับการจัดงานปิดถนนสีลม อย่างเนื่องตลอดปี ๒๕๔๕ (๕๒ สัปดาห์) โดยมีนโยบายเน้นการมีส่วนร่วมประชาชนไม่ทำให้ถนนสีลมแออัดเกินไป เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ทางเดิน ได้โดยสะดวก

การระดมสมอง ระดมความคิดจากกรณีของโครงการนี้เป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในหลายๆ สื่อ หลายวงการที่น่าสนใจได้แก่ การสัมมนา "เปิดความคิด ปิดถนน...คนเดิน" ที่จัด ณ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๑๔ มีนาคม ๒๕๔๕) สรุปความคิดต่างๆ ในมุมมองวิชาการว่า การปิดถนนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ ให้คนตระหนักเรื่องการใช้พลังงาน มุ่งคืนชีวิตให้ชุมชน แต่อุปสรรคของงานคือการจัดระเบียบ และการเปลี่ยนความคิดเก่าๆ ของผู้คนและคู่ค้าขาย ทำให้งานปิดถนนคนเดินเป็นการขายสินค้า เป็นส่วนใหญ่ จนละเลยวัตถุประสงค์หลักและความพอดี

๐ **ถนนข้าวสาร** ประวัติความเป็นมาถนนนี้ คือ สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลา แห่งการสร้างทางคมนาคม เพื่อขยายการเติบโตของประเทศ ในยุคล่าอาณานิคม สร้างขึ้น ตั้งแต่ช่วงท้ายถนนจักรพงษ์ หน้าวัดชนะสงครามจรดต้นถนนตะนาวนั้น เป็นพื้นที่ที่กรมโยธาธิการเห็นว่าควรจะตัดเป็นถนนสายย่อยผ่านมาติดถนนราชดำเนินทางเจ้ากรมฯ จึงได้ทรงกราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ ให้ตัดตรอกข้าวสาร แล้วสร้างสะพานข้ามคลองมาบรรจบกับถนนเฟื่องนคร ในหลวงรัชกาลที่ ๕ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งชื่อของถนนตัดใหม่เป็นชื่อ "ถนนข้าวสาร"

ตามเดิม ปัจจุบันถนนข้าวสาร ได้กลายเป็นย่านชุมชนของบรรดาชาวต่างชาติ แบบสะพายกระเป๋าเที่ยว (Back-packers) เพราะย่านนี้เป็นแหล่งของห้องพักราคาประหยัดที่มีอาหารนานาชาติราคาถูก จำหน่ายสำหรับชาวต่างชาติที่ต้องการเที่ยวอย่างประหยัดด้วย (สิริลักษณ์ , ๒๕๔๕) อีกทั้งสินค้าสองข้างทางเท่าที่จำหน่าย สามารถต่อรองราคาได้

กิจกรรมที่สำคัญบนถนนข้าวสารได้แก่งานเทศกาลสงกรานต์ของทุกๆปี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจนเป็นประเพณีปฏิบัติมาทุกปี ในช่วงนี้ถนนข้าวสารจะกลายเป็นสนามรบที่เหล่าทหารจะต่อสู้กันอย่างเอาเป็นเอาตายกับปืนฉีดน้ำ กระบอกหรือท่อพีวีซีพ่นน้ำ แป้งดินสอพอง ผู้คนทั้งชาวไทยและต่างประเทศต่างมารวมตัวกันหนาแน่นกว่าย่านอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร จนก่อให้เกิดปัญหาการเคลื่อนตัวของจราจร ตำรวจและเจ้าหน้าที่จะต้องออกปฏิบัติหน้าที่เข้มแข็งกว่าวันอื่นๆ และหลังจากนั้นเจ้าหน้าที่เทศกิจและพนักงานทำความสะอาดของกรุงเทพมหานครก็จะมารับภาระทำความสะอาดต่อไป

๐ **ย่านถนนเยาวราช** ตั้งอยู่ในเขตสัมพันธวงศ์ เป็นชุมชนชาวจีนที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่าเกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายชุมชนคนจีน จากพื้นที่ตั้งพระนครและพระบรมมหาราชวัง ไปอยู่ที่บริเวณสำเพ็ง และจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ ๔ มีการลงนามสัญญาบาวริงทำให้มีการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ที่จุดนี้จึงเป็นย่านธุรกิจแห่งแรกในกรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการตัดถนนหลายสายในย่านนี้ เริ่มตั้งแต่ถนนเจริญกรุง (๒๔๕๐) สำเพ็ง (ถนนวาณิช ๑) ถนนราชวงศ์ ถนนอนุวงศ์ ถนนทรงวาด และถนนเยาวราช ในปี พ.ศ. ๒๔๓๔

เป็นถนนที่สำคัญและมีบทบาท ต่อคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน มาจนปัจจุบัน ในด้านความเชื่อและชินแสจีนเห็นว่าถนนเยาวราช มีลักษณะถูกต้องตามหลักทำเลมังกรทอง (หลังดี หรือหลังดี) ทุกประการ ตลอดแนวถนนที่คดโค้งไปมาตั้งตัวมังกร เป็นที่ตั้งของร้านทองกว่า ๑๐๐ ร้าน มีส่วนหัวเป็นส่วน บริเวณวงเวียนโอเดียน ส่วนท้องเป็นร้านอาหาร และส่วนแพนหาง เป็นวังนครเกษมที่เป็นย่านขายปื้มน้ำเปรี้ยวตั้งห่างที่โบกแหวกหน้า

งานตรุษจีนไซ้หน้าทาว์นเยาวราช ๒๕๔๕ ทางกาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดขึ้น มีการปิดถนนเยาวราช ๒ วัน ระหว่าง ๑๒-๑๓ กุมภาพันธ์ มีกิจกรรมหลักๆ ถึง ๑๐ กิจกรรม เช่น การจัดนิทรรศการเยาวราชย้อนยุค ๑๑๐ ปี ที่ซุ้มประตูเฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบ บริเวณวงเวียนโอเดียน การจัดกิจกรรม "รวมพลังมังกรทอง" เพื่อแสดงออกถึงความสามัคคี ด้วยการชิงผ้ารูปมังกรยาว ๗๐๐ เมตร และแจกกระดาษเกี๊ยะมังกรทอง ให้ผู้ร่วมงานเขียนชื่อที่อยู่ (มีการส่งชิงรางวัลบ้านและที่ดินมูลค่า ๓ ล้านบาท) การออกร้านแสดงทองรูปพรรณ ในเนื้อหาว่า "ถนนสายทองคำ" การจัด "ถนนสายอาหาร" การแสดงอุปรากรจีน หนึ่งกลางแปลง และกิจกรรมชงชาแบบจีน งานนี้จัดโดย ททท. ร่วมกับสมาคมชาวไทยเชื้อสายจีน ปิดถนนตั้งแต่แยกวงเวียนโอเดียน ถึงสี่แยกราชวงศ์

๐ **ย่านสามแพร่ง** พระราชธรรมาธิบายความเป็นมาของย่านนี้ไว้ดังนี้ คำว่าสามแพร่ง ประกอบด้วยแพร่งสรรพศาสตร์ ซึ่งได้ชื่อมาจากพระนามของกรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ ต้นราชสกุล "ทองแถม" แพร่งนรา มาจากพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ต้นราชสกุล "วรวรรณ" และ แพร่งภูธร จากพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นภูธรเรศดำรงศักดิ์ ต้นราชสกุล "ทวีวงศ์"

ในอดีตชุมชนแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของขุนนาง คหบดี และเป็นย่านการค้า ต่อมาเกิดไฟไหม้ขึ้น ทำให้สภาพเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นร้านค้า และตึกแถว พระชรรออ้างถึงอาจารย์จิราภา วรเสียงสุข อาจารย์คณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หนึ่งในผู้ผลักดันให้เกิดกิจกรรมฟื้นฟูชุมชนขึ้น โดยเริ่มจากการวางแผนโครงการ จัดตั้งสหกรณ์เมืองให้ชุมชนดูแลผลประโยชน์ของส่วนรวม ทำให้คนในชุมชน ได้เห็นถึงประโยชน์ส่วนรวม สิ่งที่เป็นสาธารณะ และประโยชน์ของการรักษาศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิมด้วยการจัดให้มีกิจกรรมของชาวชุมชน มาเป็นระยะตั้งแต่นั้นมา

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชุมชน และอาหารอร่อยดั้งเดิม มีการจัดโรงละครหุ่นกระบอก การแสดงดนตรีไทย รถคนลากและสามล้อถีบพาชมตามมุมต่างๆ ของพื้นที่ การแต่งกายย้อนยุค กลับสู่ราวสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้น

๐ **กิจกรรมมหัศจรรย์วันดอกไม้** (๑-๒ กันยายน ๒๕๔๔) บริเวณสะพานพุทธฯ ปากคลองตลาดและถนนตรีเพชร มีการตกแต่ง บริเวณเป็น "พรมดอกไม้ลาดพระบาท" (ขนาด ๗๔ เมตร ยาวที่สุดในประเทศไทย) เป็นจุดดึงดูดความสนใจของงานหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ ๑ และ "เสาดอกไม้" ลักษณะเป็นเสากลม ๒ แห่ง แสดงถึงความเป็นปึกแผ่นของราชวงศ์จักรี และกรุงรัตนโกสินทร์ มีกิจกรรมต่างๆ คือ การเที่ยวดนตรีแจ๊ซ การจัดแสดงผลงานศิลปะ ของนักศึกษาเพาะช่างและสถานศึกษาอื่นๆในพื้นที่ การสาธิตการจัดดอกไม้โดยวิทยาลัยในวังหญิงและวิทยาลัยเสาวภา กิจกรรมการสาธิต หัตถกรรมต่างๆ การจำหน่ายไม้ดอกไม้ประดับ การประกวดรถโฟล์ค และเวสป้าตกแต่งด้วยดอกไม้ กิจกรรมจำลองงานวัดโบราณ

ละครและการละเล่นพื้นบ้าน การบริการถ่ายภาพดิจิทัล ฯลฯ

o **กิจกรรมถนนสายไม้ (Wood Street)** นั้นวัน (๒๕๔๔) ได้อธิบายความเป็นมาของถนนสายไม่ว่า ถนนสายไม้ ก็คือ ซอยประชาชนมิตร (ซอยประชาราษฎร์ ๒๔) ซึ่งเป็นซอยเชื่อมระหว่างถนนประชาราษฎร์ สาย ๑ กับ ถนนกรุงเทพฯ-นนทบุรี ความยาว ๑,๑๐๐ เมตร แต่ก่อนที่นี้เป็นแหล่งที่มีดินดี จึงเป็นบ้านเรือนของชาวสวน มีสวนส้ม ทุเรียน ขนุน มังคุด เป็นต้น และเคยมีร้านขายข้าวหลามรสอร่อยขึ้นชื่อลือชา จนเกิดเป็นซอยเล็กข้างในชื่อซอยข้าวหลาม แต่ปัจจุบันก็ไม่มีข้าวหลามขายแล้ว เนื่องจากที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นที่ล่ำเสียงไม่มาจากภาคเหนือ มาขึ้นที่ท่าหน้าวัดบางโพ ย่านนี้จึงเต็มไปด้วยร้านค้าที่เกี่ยวกับไม้ ตั้งแต่อุตสาหกรรมแปรรูปไม้ ร้านอุปกรณ์ไม้ของที่ทำจากไม้ และเป็นแหล่งรวมช่างไม้ (ส่วนใหญ่มาจากอยุธยา) ซอยนี้ได้เจริญขึ้นเรื่อย ๆ มีคนต่างถิ่นและมีชาวจีน ชาวญวน ย้ายเข้ามาอยู่ กลายเป็นถิ่นค้าขาย ผู้ที่ย้ายเข้ามาได้นำความรู้ด้านการทำเครื่องเรือนและของตกแต่งจากไม้มาด้วย ร้านค้าเพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ ๒๐๐ ร้าน จนกลายเป็นแหล่งรวมเครื่องเรือนของตกแต่งแหล่งใหญ่ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี เขตบางซื่อจึงได้จัดงานประจำปีส่งเสริมแหล่งไม้ดังกล่าว ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้น

เทศกาลนี้จัดขึ้นบริเวณซอยเล็กๆ ที่เป็นย่านขายผลิตภัณฑ์จากไม้ และเฟอร์นิเจอร์ย่านบางโพธิ์ เรียกว่า ซอยประชาชนมิตรนั่นเอง ได้มีการริเริ่มในสมัยผู้ว่า ดร. พิจิต รัตกุล ได้จัดให้มีขึ้นเป็นครั้งที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๖-๒๗ มกราคม ๒๕๔๕ โดยกลุ่มชาวบ้านในเขตบางซื่อ และการรวมกลุ่มของประชาคมและร้านผลิต/คาขายเฟอร์นิเจอร์จากไม้ ในบริเวณ ร่วมกับเขตบางซื่อ มีการปิดถนนทั้ง ๒ วัน ระหว่างเวลา

๑๐:๐๐-๒๓:๐๐ น. รายละเอียดภายในงานมีการจำหน่ายสินค้า เครื่องเรือน อุปกรณ์ตกแต่งบ้าน และงานแกะสลักไม้ต่างๆ ในราคาถูก การจำหน่ายสินค้าช่วงเวลา " นาทีกอง " การประกวดแข่งขัน งานแกะสลักไม้ การแสดงศิลปะวัฒนธรรมไทยของเยาวชน และนักเรียนในพื้นที่ เขตบางซื่อ การแสดงดนตรี มหรสพต่าง ๆ การจำหน่ายอาหารจากร้านอาหารที่มีชื่อเสียงของเขตบางซื่อ การฝึกอาชีพพระยะสัน ๑๐ วิชาชีพ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร และกิจกรรมจิตกรวาดภาพเหมือน เป็นต้น

	เน้นกิจกรรมเดินเท้า ลดการใช้รถยนต์ (ประหยัดพลังงาน)	เน้นกิจกรรม สาธารณะ	เน้นบรรยากาศ ความสวยงาม ความรื่นรมย์	เน้นชุมชนความ ร่วมมือของ ประชาชน	เน้นการท่องเที่ยว กิจกรรม เทศกาล ประเพณี	เน้นด้านการค้า ขาย การหา รายได้
ถนนราชดำเนิน	👉	👉	👉👉	👉	👉👉	👎
ถนนอาทิตย์	👉	👉	👉	👉👉	👉	👎
ถนนสีลม	👉👉	👉	👉	👉👉	👉	👉👉
ถนนข้าวสาร	👉	👉	👎	👉	👉👉	👉👉
ย่านถนนเยาวราช	👉👉	👉	👎	👉👉	👉👉	👉👉
ย่านสามแพร่ง	👉	👉	👉👉	👉👉	👉	👎
กิจกรรมหัดศรจรวัดดอกไม้	👉	👉	👉👉	👉	👉👉	👉
กิจกรรมถนนสายไม้	👎	👉	👎	👉👉	👉	👉👉

👉👉 ชั่วคราว

👎 ไม่เหมาะสม

👉👉 เหมาะสมมาก

👉👉👉 ค่อนข้างเหมาะสม

การวิเคราะห์ศักยภาพของการใช้ถนนเพื่อสาธารณะอย่างแท้จริง

จากตัวอย่างกิจกรรม/พื้นที่ที่กรณีศึกษาทั้ง 8 แห่งในกรุงเทพมหานคร ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ลักษณะของกิจกรรม และตรรกะที่ชี้ความเป็นสาธารณะของพื้นที่ได้ แต่ละกรณีมีลักษณะจำเพาะที่โดดเด่นในแง่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวัฒนธรรม การสื่อความหมาย ด้านสัญลักษณ์ ความเป็นย่านชุมชนที่มีประชาคมเข้มแข็ง ลักษณะเด่น ด้านความบันเทิง/ธุรกิจ ดังแสดงในตารางเปรียบเทียบ แต่ละกรณีดังต่อไปนี้

- เน้นกิจกรรมเดินเท้า ลดการใช้รถยนต์ (ประหยัดพลังงาน)
- เน้นกิจกรรมสาธารณะ
- เน้นบรรยากาศ ความสวยงาม ความรื่นรมย์
- เน้นชุมชน/ความร่วมมือของประชาคม
- เน้นการท่องเที่ยว กิจกรรม เทศกาล ประเพณี
- เน้นด้านการค้าขาย การหารายได้

ผู้ที่เกี่ยวข้อง องค์กร และบทบาท

ในการจัดการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากถนนที่เป็นเพียงเส้นทางเพื่อการสัญจร

ทางรถให้เกิดประโยชน์ด้านอื่นๆ แก่คนหมู่มากโดยเท่าเทียมกัน ในแนวความคิดนี้ จำเป็นต้องมีบูรณาการการจัดการด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจราจร กิจกรรมทางสังคม สวัสดิการ ความปลอดภัย การวางแผนการใช้พื้นที่สาธารณะ ในหลากมิติของการใช้พื้นที่ถนน ไม่ว่าจะเป็นส่วนผิวจราจร (ตัวถนนเอง), ทางเท้า, อาคารสองฝั่งถนน แม่นกระทั้งในมิติที่ถูกซ่อนทับอยู่ของพื้นที่กิจกรรมชั่วคราวต่างๆ จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการจัดการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง และตัวแทนของสมาชิกผู้ดูแลและรับผิดชอบในด้านต่างๆ นั้น อาจจะเป็นในรูปแบบการ หรือการขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการ หรือการสร้างจิตสำนึกกันในทางใดทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะให้ถนนมีความเป็นสาธารณะมากที่สุด ส่งผลให้เกิดโอกาส หลากหลายในการใช้พื้นที่ ก่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกัน ไม่มีใครได้ใครเสีย (win-win) ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้อยโอกาสในด้านใดของสังคม ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม รัฐศาสตร์ และกายภาพ ทั้งนี้หากมีส่วนใดที่บุคคลอาจสูญเสียไป พึงควรได้สิ่งอื่นที่มีคุณค่าเท่าเทียมชดเชย (Compensation and trading off) ในอีกแง่หนึ่งเราควรพิจารณากรณีเหล่านี้เป็นกรณีๆ ไป เพื่อศึกษาความจริงและลักษณะของแต่ละกรณีในด้านต่างๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมและชุมชน ดังตารางต่อไปนี้

มิติ	ผู้ที่เกี่ยวข้อง (เดิม)		ข้อเสนอแนะ
ถนน	ตำรวจ	คนเดินทาง	- เน้นบูรณาการ ในรูปแบบ ตัวแทนกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม เพื่อช่วยในการตัดสินใจ โดยให้ได้ประโยชน์ร่วมกันให้มากที่สุด
ทางเท้า	เทศกิจ (กทม.)	คนเดินเท้า	
อาคารสองข้างทาง	กทม., กระทรวงมหาดไทย	ผู้อาศัยบ้านเรือน, ร้านค้า, หน่วยงาน	- ปลูกจิตสำนึกของการมีส่วนร่วม
(กิจกรรม)	สำนักงานสวัสดิการสังคม (กทม.), ชุมชน, หน่วยงาน (รัฐ, เอกชน), ททท.	ประชาชน	

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดการอันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องยึดอยู่เสมอว่า "รถยนต์ไม่ใช่ศัตรูหรือสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหา" และ "การเปลี่ยนแปลงก็ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะลดจำนวนรถยนต์ลงไป" การดำเนินการจัดการอาจจะก่อให้เกิดการเผชิญหน้ากัน เนื่องจากความมุ่งหมายและความต้องการของตัวแทนกลุ่มต่างๆ ซึ่งชัดเจนบ้างไม่ชัดเจนบ้างไม่ตรงกัน แต่ควรมีการสรุปให้เป็นเอกฉันท์ โดยมีความขัดแย้งและก่อให้เกิดปัญหาน้อยที่สุดไม่ว่าต่อกลุ่มใด การจัดการควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เข้าร่วมประชุมในการรับฟังความคิดเห็นและตัดสินใจในทุกๆ ขั้นตอน
๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาคมให้มากที่สุด
๓. สร้างแรงกระตุ้นในการมีรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณะ และสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อส่วนรวมและตนเอง
๔. ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน และการค้าขายผลิตภัณฑ์ที่เป็นของย่าน
๕. ส่งเสริมการร่วมมือกันของภาครัฐและเอกชน ในการลงทุนจัดกิจกรรมต่างๆ
๖. บูรณาการการจัดการต่างๆ เข้าด้วยกันไม่ว่าด้านการจัดการจราจร การรักษาความสะอาด ความปลอดภัย การออกแบบวางแผนกายภาพ การเสนอนโยบาย

ท้ายที่สุดบรรณานุกรมนี้ที่สามารถชี้วัดเพื่อประเมินความสำเร็จของถนนในกรณีศึกษา สำหรับการศึกษาก่อนหน้านี้ที่เกี่ยวข้องต่อไปสามารถแบ่งเป็นหัวข้อดังตารางต่อไปนี้

ดรชนี	คำตัวแปร/พารามิเตอร์
จำนวนผู้ใช้ และความหลากหลาย	ระดับของความเป็น "สาธารณะ"
ความเท่าเทียมของกิจกรรมต่างๆ การกระจายตัว	ระดับของความเท่าเทียม สิทธิ เสรีภาพ (ประชาธิปไตย)
การเข้าถึงโดยสมาชิกกลุ่มต่างๆ	ระดับความยาก-ง่ายของการเข้าถึง และจำนวนการเข้าถึง
การมีส่วนร่วม	จำนวนความหลากหลายของความคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มต่างๆ
ความหมายเชิงสัญลักษณ์ เอกลักษณ์	เกิดการแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนอย่างชัดเจนเป็นที่รับรู้ได้
ความปลอดภัย (Safety/security)	โอกาสที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ การสูญเสีย จากการที่การจลาจลพลุกพล่าน หรือ การรวมกลุ่มของคนจำนวนมาก
ความสะดวกสบาย	มีส่วนบริการสาธารณะที่เหมาะสม เช่น อาหาร สุขภาพ รมเงา ที่นั่ง ฯลฯ
ความสวยงามรื่นรมย์และสิ่งแวดล้อมที่ดี	คุณภาพของสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ ทัศนียภาพ และภูมิทัศน์
ความเหมาะสมด้านงบประมาณและผลประโยชน์	ส่งเสริมการลงทุน และจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ไม่สูญเสีย
ความขัดแย้ง กับ ความรักสมัครใจ	ก่อให้เกิดความร่วมมือในระยะยาวอย่างยั่งยืนต่อไป

ดรชนีชี้วัดค่าต่างๆเป็นข้อเสนอนี้เหมาะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป ในด้านการประเมินคุณค่าของการคืนถนนให้สาธารณะ ซึ่งสามารถทำได้ โดยวิธีการศึกษาต่างๆในแต่ละดรชนีจะมีความเหมาะสมต่างๆ กันไป เช่น การสังเกตการณ์ การแสดงแผนที่พฤติกรรม (behavior mapping) การนับจำนวนในภาคสนาม การวิเคราะห์ทัศนคติ (attitude analysis) ไม่ว่าโดยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ผลกระทบด้านต่างๆ เป็นต้น

บรรณานุกรม

ฉันทัส เพียรธรรม. "สถาปนาสถาบันเมือง : เมือง การเมือง ชุมชน และประชาสังคม". กรุงเทพฯ : สถาบันการพัฒนาพื้นฐาน, 2542
 นันทวัน หาญสมบุรณ์. "โครงการ "ถนนสายไม้" โรงเรียนวัดสร้อยทอง". สกฤไทย ฉบับที่ 2417 ปีที่ 47 ประจำวันอังคารที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544
 หนังสือพิมพ์รายวันเดลินิวส์, มติชน ; รศ. ดร. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง สมาชิกวุฒิสภา เขียนคอลัมน์ "ททท.ทำสงกรานต์ไทยให้เป็นดิสนีย์แลนด์"
 ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันศุกร์ที่ 19 เมษายน 2545 หน้า 6
 มติชน วันจันทร์ที่ 8 เมษายน 2545

เดลินิวส์ วันจันทร์ที่ 8 เมษายน 2545

เดลินิวส์ วันพุธที่ 3 เมษายน 2545

เรื่องชัย ทรัพย์นิรันดร์ คอลัมน์ ถนนอีกสาย หน้า 6 มติชน วันศุกร์ที่ 5 เมษายน 2545

เดลินิวส์ วันพฤหัสบดีที่ 6 ธันวาคม 2544

อรพิน เหวระกุล เดลินิวส์ วันจันทร์ที่ 12 พฤศจิกายน 2544

เดลินิวส์ วันอังคารที่ 15 มกราคม 2545

เดลินิวส์ วันอังคารที่ 13 กุมภาพันธ์ 2545

พรพรรณ เกษสุคนธ์ มติชนประชาชน หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ประจำวันเสาร์ที่ 13 เมษายน 2545 หน้า 13 หัวเรื่อง เทียวงาน สามแพรง อืมตา-อืมท้อง

เอกสารแผ่นพับ ; เขตสัมพันธวงศ์ "เปิดประตูสู่ไชน่าทาวน์",

เส้นทางเดินท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์, เอกสาร "งานมหัศจรรย์วันดอกไม้ที่กรุงเทพฯ", คู่มือข้อมูลเที่ยวงาน "เทศกาลมหาสงกรานต์ ทั่วประเทศไทย"

ประจำปี 2545, คู่มือท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร กิจกรรมโครงการ

"เย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์" ประจำเดือน เมษายน 2545, 7 Wonders@Silom Street, เอกสารประกอบการสัมมนา"เปิดความคิด ปิดถนน...คนเดิน"

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (14มีนาคม 2545)

เอกสาร on-line [2002] ; http://leisure.mweb.co.th/walk/OldTown_6196.html

http://leisure.mweb.co.th/walk/OldTown_672.html

http://leisure.mweb.co.th/walk/OldTown_6415.html

Dye, Thomas R. (1992). "Understanding Public Policy." - 7th edition.

Prentice Hall

Forsyth, Ann, Henry Lu, and Patrica McGirr. "Plazas, Streets, and Markets :

What Puerto Ricans Bring to Urban Spaces in Northern Climates."

Landscape Journal 20(1):62-76. The University of Wisconsin Press, WI, USA.

Francis, Mark. "A Case Study Method for Landscape Architecture." Land-

scape Journal 20(1):62-76. The University of Wisconsin Press, WI, USA.

Habermas, Jürgen. "The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society". Trans. Thomas Burger. 1962; Cambridge: MIT Press, 1989.

Jackson, J.B 1984. "Discovering the Vernacular Landscape". New Haven. Yale University Press.

Levine, C. 1984. "Making City Spaces Lovable Places." *Psychology Today* (June): 56-63

Lynch, K. 1981. "A Theory of Good City Form." Cambridge: MIT Press.

Moudon, Anne Vernez. 1987. "Public Street for Public Use". Columbia University Press, NY, USA.

เทศกาล งานเมือง : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่

บทความนี้เป็นกรณีศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการบริหารเรื่องกิจกรรมงานฉลองเทศกาล ประเพณี ที่จัดขึ้นในเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่ ด้วยการร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม ที่เน้นการอนุรักษ์รักษาสถาปัตยกรรมอันเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ร่วมกับการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ นำมาซึ่งความมีชีวิตชีวาของเมือง เกิดสมดุลภาพของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่ออนาคตในระยะยาว ไม่ใช่เพียงการนำมาซึ่งรายได้ แต่ละเลยการสืบทอดสานต่อศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เดิม บทความนี้ใช้วิธีศึกษาเปรียบเทียบกรณีที่เกิดขึ้นในไทยและต่างประเทศ วิเคราะห์ และวิพากษ์การจัดการจัดการเทศกาลงานเมือง ที่จัดขึ้นในในช่วงเวลาปัจจุบัน และอดีตอันไกลในกลุ่มประเภทงาน ที่ใกล้เคียงกัน เพื่อพิจารณาเลือกใช้เป็นข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติ อย่างเหมาะสมในอนาคตต่อไป

วัฒนธรรม...กับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ดูเหมือนว่าในยุคนี้ "วัฒนธรรม" กลายเป็นจุดขายอันหนึ่งของรัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ ททท. (ยุคก่อนเรียกว่า อสท.) การบริหารระดับท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัด (ผู้ว่าซีอีโอ เทศบาล) หรือแม้กระทั่งระดับกระทรวง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือองค์กรระดับนานาชาติ เช่น มหกรรม

การแสดงที่ยิ่งใหญ่ที่รัฐบาลไทยเป็นเจ้าของภาพในการประชุมความร่วมมือต่างๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวนั้น การนำศิลปวัฒนธรรมมาเป็น "จุดขาย" อย่างไม่มีขอบเขต อาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบการพัฒนาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ ดังกรณีขัดแย้งทางความคิดล่าสุดของการก่อสร้างโรงแรมที่สร้างขึ้นใหม่ ภายในเครื่องเคราสถาปัตยกรรมวัดวังแบบล้านนาแต่มีกิจกรรมด้านอื่น ที่ไม่ใช่กิจกรรมดั้งเดิม, การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการประชุม "กรม.สัญจร" ที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทหินพนมรุ้ง, การจัดมหกรรมต่างๆ ไปจนกระทั่งการจัดแสดงงานแสดงความเจริญก้าวหน้า ใน "ศาลาไทย" ที่งานเอ็กซ์โป ๒๐๐๕ ที่ไอซี ประเทศญี่ปุ่น ความเหมาะสมของการนำเสนอความเป็นไปของวัฒนธรรมของชาติ ของชุมชนอยู่ที่จุดใดเป็นเรื่องที่น่าขบคิด ยิ่งไปกว่านั้นผลกระทบ อันเกิดจากดำเนินการใดๆ ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลง ทางกายภาพของพื้นที่ "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม" นั้น อาจนำมาซึ่งหลักฐานบนบันทึกในประวัติศาสตร์ซึ่งเกิดพัฒนาการจนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสม "การอนุรักษ์" กับ "การพัฒนา" เป็นวิถีของเมืองที่ไม่อาจปฏิเสธได้ เพียงแต่ต้องค้นหาความเหมาะสมอยู่ ณ จุดใด

ความหมาย

คำว่า "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม" (Cultural Landscape) ตามความหมายจากบทที่ ๑ อนุสัญญามรดกโลก หมายถึงการเชื่อมสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อสื่อให้เห็นวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานในช่วงเวลาต่างๆกัน โดยมีอิทธิพลจากข้อจำกัดทางกายภาพของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือโอกาสที่เกิดขึ้นได้โดยสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ อันต่อเนื่องจากผลแห่งพลังขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งภายในและภายนอก

อาจเป็นมีคุณค่าเป็นส่วนรวม หรือตัวแทนที่แสดงความเป็นตัวตนของพื้นที่นั้นๆ

องค์กรมูลนิธิภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่รวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติไว้รวมกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมหรือบุคคล บางครั้งภูมิทัศน์วัฒนธรรมอาจเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล พื้นที่ดังกล่าวอาจใหญ่โตกว้างขวาง เป็นพื้นที่นอกเมือง หรืออาจเป็นเพียงแค่นามหน้าบ้านกว้างไม่กี่ตารางเมตร อาจเป็นพื้นที่ไร่นา สวนสาธารณะ มหาวิทยาลัย สุสาน สองข้างถนนหลวงหรือแม้กระทั่งพื้นที่อุตสาหกรรม หน่วยงานอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Parks Services - NPS) ได้แบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

ประเภทที่ ๑ เป็นคำจำกัดความที่รับรู้กันโดยทั่วไป ได้แก่พื้นที่สวนสาธารณะ หรืออุทยานที่สร้างโดยมนุษย์ เพื่อความสวยงามรื่นรมย์ ซึ่งบางทีอาจเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ศาสนา หรือพื้นที่อนุรักษ์อาคารเก่าแก่แห่งหนึ่งแห่งใด หรือไม่กี่ได้

ประเภทที่ ๒ เป็นภูมิทัศน์ที่มีต้นกำเนิดดั้งเดิมมาจากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ การบริหาร หรือศาสนา พัฒนาต่อเนื่องโดยมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ องค์กรประกอบของภูมิทัศน์ประเภทนี้ มักจะสะท้อนให้เห็นวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อยๆ คือ

๒.๑ ประเภทที่หยุดการเปลี่ยนแปลงแล้ว อาจเรียกว่า "ซากภูมิทัศน์วัฒนธรรม" (fossil landscape) ถึงแม้จะหยุดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการแล้ว แต่ยังสามารถเห็นร่องรอยได้ในซากที่เหลืออยู่นั้น สามารถก่อให้เกิดความเชื่อมโยงอันเคยมีอยู่

๒.๒ อีกประเภทคือยังคงมีการเปลี่ยนแปลงดำเนินอย่างต่อเนื่องมา โดยบทบาททางสังคมร่วมสมัย ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการจากห้วงเวลาหนึ่งไปยังห้วงเวลาหนึ่งในองค์ประกอบภูมิทัศน์นั้นๆ

ประเภทที่ ๓ เป็นประเภทที่อาจมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนในองค์ประกอบของภูมิทัศน์ แต่มีอิทธิพลต่อศาสนา ความเชื่อ ศิลปะหรือเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมในพื้นที่ที่เป็นมรดกโลก พื้นที่เก่าแก่ และพื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม 'ประเภทเทศกาลงานเมือง' นี้ เป็น ๑ ใน ๓ ประเภท ภูมิวัฒนธรรมประเภทเทศกาลงานเมืองในกรณีนี้อยู่ในประเภทที่ ๓ ที่ยังคงพัฒนาต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้เช่นเดียวกับประเภท ๒.๒ เป็นตรรกะที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยของสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงพัฒนาไปจากอดีตสู่ปัจจุบัน และสืบทอดให้เห็นแนวโน้มในอนาคต เช่น กิจกรรมประเพณี นอกจากนี้ UNESCO ยังแบ่ง มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆเช่นกัน คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Heritage) ซึ่งเป็นคำจำกัดความโดยทั่วไปที่หมายถึงกลุ่มอาคารเก่า ชุมชนเก่า เมืองเก่า เป็นต้น และมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ (Intangible Heritage) เทศกาลงานเมืองเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ แต่ขณะเดียวกันสถานที่ สภาพแวดล้อมของมรดกวัฒนธรรมนั้นๆ จัดแสดงอยู่ เรียกว่า 'Cultural Space' หรือพื้นที่ซึ่งเป็นที่เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น พื้นที่ลานเล่นิทาน ลานพิธีกรรม ตลาด พื้นที่จัดเทศกาล อาจเกิดขึ้นเป็นประจำสม่ำเสมอ หรือ ขวบนแห่งประจำปีก็ได้

เทศกาลงานเมืองที่จัดบนพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชีวิตชีวาให้กับเมือง เมืองใหญ่ๆ ที่เป็นที่ยอมรับว่า

เป็นเมืองที่มีการบริหารจัดการที่ดี ก็เลือกที่จะนำเสนอการจัดเทศกาลงานเมืองในหลากหลายรูปแบบขึ้น ผู้เขียนได้เคยหาความหมายของพื้นที่ว่างสาธารณะ หรือ Public space ไว้แล้วว่าในความหมายของ Moudon (1991) คือที่สำหรับผู้คนมาพบปะกัน เพื่อรับอากาศ แสงแดด เพื่อให้ความชุ่มชื้นมีชีวิตชีวาของเมือง (irrigate the city) ส่วน (Kevin Lynch (1981) และ J. B. Jackson (1984) เน้นถึงความเป็นสาธารณะว่าเป็นโครงร่างของการพัฒนาวัฒนธรรมมวลชนให้ฮ่องกง ซึ่งทั้งนี้ก็ออกแบบชุมชนเมืองและภูมิสถาปนิกมักจะใช้ลำดับความเป็นสาธารณะในการระบุลักษณะพื้นที่ โดยขยายความหมายแค่ว่าจากกายภาพสู่ส่วนที่เป็นพฤติกรรมในเชิงมนุษยศาสตร์มากขึ้น กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในเมืองในพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ จึงนับเป็นส่วนหนึ่งของดรรชนีชี้วัดความเป็นเมืองน่าอยู่ จะเห็นได้ว่าเมื่อเมืองมีความเจริญถึงระดับหนึ่ง มีโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างพอเพียงแล้ว สวนสาธารณะ ลานคนเมือง และภูมิทัศน์วัฒนธรรมเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เป็นส่วนที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตในระดับที่ดีกว่ามาตรฐาน เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีสู่อาณาารยประเทศ เพื่อประโยชน์ในทางอ้อมต่อความน่าเชื่อถือในการลงทุน การท่องเที่ยว และสู่การยกระดับดรรชนีชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการเป็นเจ้าภาพจัดงานใหญ่ในระดับนานาชาติเป็นเป้าหมายที่สำคัญอันหนึ่ง ที่เมืองต่างๆ ภายใต้อำนาจบริหารท้องถิ่นหรือรัฐบาลจะเสนอตัวเข้าไป

ลักษณะและประเภทของเทศกาลงานเมือง

ประเภทของเทศกาลงานเมืองนี้มีความหลากหลายสูง ผู้เขียนขอจำแนกออกเป็นประเภทย่อยๆ ตาม 'รากวัฒนธรรม' ของงานนั้นๆ เพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบในรายละเอียดต่อไปดังต่อไปนี้

๑. เทศกาลงานเมืองที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ มักเกิดจากกิจกรรมที่ดำเนินสืบทอดมาเป็นเวลานาน ต้นกำเนิดมาจากความเชื่อหรือศาสนาที่นับถือในท้องถิ่น เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปก็ปรับเปลี่ยนไปบ้างตามทางสังคม เศรษฐกิจอื่นๆ อาจทำให้รูปแบบเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปเป็นการถาวร หรือจนกว่าจะมีการชำระกลับมาสู่แบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น งานสงกรานต์ งานพิธีทำบุญทางศาสนา งานลอยกระทง พิธีตรียัมปวาย (โล้ชิงช้า) เทศกาลขอบคุณพระเจ้า/ชั้นยาวาท เป็นต้น ตัวอย่างเทศกาลงานเมืองที่ผู้เขียนขอนำมาเป็นกรณีศึกษาในหมวดนี้ได้แก่

งานลอยกระทง - ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย มีรูปแบบงานลอยกระทงที่แตกต่างกันไป ธนาภิต (๒๕๓๙) กล่าวในหนังสือประเพณีพิธีมงคล และวันสำคัญของไทยว่า

คติที่มาเกี่ยวกับวันลอยกระทงมีอยู่หลายตำนาน ดังนี้

๑. การลอยกระทง เพื่อขอขมาแก่พระแม่คงคา
๒. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าตามคติพราหมณ์ คือบูชาพระนารายณ์ซึ่งบรรทมสินธุ์อยู่ในมหาสมุทร
๓. การลอยกระทง เพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้า ในวันเสด็จกลับจากเทวโลก เมื่อครั้งเสด็จไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนาอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา
๔. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระพุทธบาท ของพระพุทธเจ้า ที่หาดทรายริมแม่น้ำนัมมทานที เมื่อคราวเสด็จไปแสดงธรรมโปรดในนาคพิภพ
๕. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระจุฬามณีบนสวรรค์ ซึ่งเป็นที่บรรจุพระเกศาของพระพุทธเจ้า
๖. การลอยกระทง เพื่อบูชาท้าวพกาพรหม บนสวรรค์ชั้นพรหมโลก
๗. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระอุปคุตตะเถระ ซึ่งบำเพ็ญเพียร

บริการรถคาถาอยู่ในท้องทะเลลึกหรือสะดือทะเล

สรุปเหตุผลในการลอยกระทง โดยทั่วไปมีดังนี้

๑. เพื่อขอขมาแก่พระแม่คงคา เพื่อบูชารอยพระพุทธรูป และบูชาเทพเจ้า ตามคติความเชื่อ

๒. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมของไทยไว้ มิให้สูญหายไป ตามกาลเวลา

๓. เพื่อรำลึกถึงคุณค่าของน้ำหรือแม่น้ำลำคลอง อันเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการดำรงชีวิต

ชื่อของงานลอยกระทงในวันเพ็ญเดือนสิบสองนี้ จึงมีชื่อเรียกกัน หลากหลาย และมีพิธีกรรม ประเพณีปลีกย่อยต่างๆกันออกไป ได้แก่ ชาวเหนือ เรียกว่างานยี่เป็ง, ชาวอีสานเรียกงานไหลเรือไฟ, ชาวจังหวัดสุโขทัย เรียก เทศกาลเผาเทียนเล่นไฟ หรือ พิธีจองเปรียง เทศกาลลอยกระทงของสุโขทัยในสมัยโบราณ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันการลอยกระทง ก็ยังเป็นที่ยิยมลอยกระทงดอกไม้ ตกแต่งสวยงาม จุดเทียน รูป เพื่อลอยสู่แม่น้ำลำคลอง

เป็นที่น่าสังเกตในขณะนี้ว่า "พิธีลอยโคม(ยี่เป็ง)" ของทางเหนือนั้น ปัจจุบันเป็นประเพณีหนึ่งที่ถูกหยิบยกเอาเฉพาะส่วนการลอยโคม หรือ "ว่าวคว้น" หรือ "ว่าวฮม" ขึ้นสู่ท้องฟ้ามาประกอบกับงานอื่นๆ และงานเทศกาลอื่นๆ อีก เช่น งาน "รำลึก 1 ปี เหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิ" ที่จัดขึ้นเมื่อ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๘ ที่จังหวัดพังงา, งาน "เปิดฟ้าปีใหม่ ประชาไทยครองธรรม" หรืองานปีใหม่ที่จัดขึ้นที่พุทธมณฑล จ.นครปฐม โดยสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นต้น โดยทั้งสองงาน ได้นำเสนอการลอยโคมขึ้นมาเป็นครั้งแรก ควรจะมีการยึดถือเป็นประเพณี สืบต่อไปหรือไม่ หรือจะมีการนำไปใช้ในงานเทศกาลอื่นหรือไม่ เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาให้ถ่วงถี่ต่อไป

งานเย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์ - สงกรานต์เป็นคำสันสกฤต หมายถึงการเคลื่อนย้าย ซึ่งเป็นการอุปมาถึงการเคลื่อนย้ายของการประทับ ในจักราศี หรือคือการเคลื่อนขึ้นปีใหม่ในความเชื่อของไทยและบางประเทศ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดิมเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในสมาชิกในครอบครัว หรือชุมชนบ้านใกล้เรือนเคียง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปสู่สังคมในวงกว้าง และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนทัศนคติ และความเชื่อไป ก่อให้ความสัมพันธ์ ระหว่างความเชื่อและสภาพแวดล้อมกายภาพและธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป สัญลักษณ์ทางธรรมชาติที่เคยใช้เป็นองค์ประกอบหลักในพิธี ได้แก่ การใช้น้ำเป็นตัวแทนสืบเนื่องแก่น้ำของฤดูร้อน ที่อาทิตยเคลื่อนเข้าสู่ศกใหม่ ประพรมให้เกิดความชุ่มชื้นเบิกบาน เพื่อเป็นการขอพรจากผู้ใหญ่ การรำลึกและกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ การสงฆ์น้ำพระ ที่นำสิริมงคลมาสู่ตนเพื่อให้เป็นการเริ่มต้นปีในความเชื่อดั้งเดิม มีพัฒนาการและมีแนวโน้มว่าได้มีการเสริมเติมแต่งจนคลาดเคลื่อน บิดเบือนไปมาก

ช่วงหนึ่งได้เกิดการประโคมประชาสัมพันธ์เพื่อประโยชน์ด้านเม็ดเงิน (ปัจจัยทางเศรษฐกิจ) จากการท่องเที่ยว ตั้งชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า 'Water Festival' เป็นภาพของการใช้น้ำเพื่อแสดงความยิ่งใหญ่อลังการ ซึ่งทำให้ ความมุ่งหมายเดิมเปลี่ยนแปลงไป สัญลักษณ์ของพิธีเปลี่ยนแปลงไป เป็นน้ำพุพญานาคกลางถนนใหญ่ที่ไม่ได้เกี่ยวกับครอบครัวและบรรพบุรุษใด ที่ความเชื่อดั้งเดิมมุ่งเน้นให้เกิดการกลับบ้านเพื่อไปกราบเยี่ยมพ่อแม่ปู่ย่าตายาย อีกทั้งน้ำในบางพื้นที่ถูกใช้เหมือนอาวุธที่ทำหั่นทำร้ายกัน ราวสงครามย่อยๆ แม้ความหมายดั้งเดิมยังมีอยู่ แต่ไม่ได้ถูกส่งเสริม และถูกปัจจัยอื่น เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมาเป็นตัวผลักดัน ทำให้ความสำคัญลดน้อยไป กลายเป็นองค์ประกอบรอง จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ของประเพณีสงกรานต์ ของเราในปัจจุบันนั้น เริ่มจาก พื้นที่ที่ถูกเลือกให้เป็นพื้นที่จัดงาน

สื่อเน้นให้เห็นวัตถุประสงค์ที่ไม่เกี่ยวกับรากเหง้าของประเพณีเดิมแต่อย่างใด

งานวันวิสาขบูชาประจำปี ๒๕๔๘ - เป็นที่น่าสนใจว่าปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ เป็นปีที่งานวันวิสาขบูชา เป็นประเด็นที่กล่าวถึงมาก่อนล่วงหน้า เป็นเดือนๆ นับตั้งแต่กลุ่มผู้จัดที่มีความขัดแย้งกันว่าผู้ใดจะเป็นแกนนำ หรือแกนนำร่วมกัน จนล่วงมาถึงแนวทางของกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้น อีกทั้งนอกจากความสำคัญตามศาสนาของวันวิสาขบูชาที่เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ในปีนี้ ยังจัดเป็นวันส่งเสริมพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมมากมายเกิดขึ้น ที่ท้องสนามหลวง ได้มีการจัดให้มีกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของวันวิสาขบูชา กิจกรรมที่ขอนำมาเป็นกรณีศึกษา ว่าเหมาะสมหรือไม่ คือ "กิจกรรมการวิ่งสมาธิ" จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้:

สมาพันธ์ชมรมวิ่งเพื่อสุขภาพไทย ได้ร่วมกับชมรมวิ่งเพื่อสุขภาพ เครือข่ายทั่วประเทศ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จัดกิจกรรมเดิน-วิ่งเพื่อสุขภาพ "วิ่งวิสาขะ พุทธบูชา" โดยได้รับการสนับสนุน ด้วยดีจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

การจัดกิจกรรม "วิ่งวิสาขะ พุทธบูชา ถือศีลห้า ลดละอบายมุข" จึงมีความมุ่งหวังที่จะสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้มีสุขภาพดี เพื่อเป็นพื้นฐานของจิตใจที่ดี สามารถควบคุมและดูแลตนเองให้ปลอดจากอบายมุขได้ ตามหลักคำสอน "ความไม่มีโรค คือลาภอันประเสริฐ" ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง [มติชน วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘]

และ "กิจกรรมโครงการหนึ่งคนหนึ่งสัจจะ ปฏิบัติบูชาวันวิสาขบูชา" (เลียนนโยบายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เคยได้รับความนิยม) โดย

dharmastation.org หรือ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน) อันเป็นองค์กรมหาชนในกำกับของรัฐบาล มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมพุทธศาสนา โดยใช้สื่อสมัยใหม่ เช่น โครงการ "สร้างสังคมศานติสุข พนทุกขร่วมกัน" ซึ่งเป็นการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนรวมพลังตั้งสัจจะอธิษฐานเพื่อการปฏิบัติบูชา โดยจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เว็บไซต์ www.dharmastation.org ที่จะสร้างกระแสสัจจะอธิษฐานให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยผ่านเครื่องมือต่างๆ เช่น อีการ์ด, เว็บบอร์ด, โพลล์, ใต้อารีดี - เตี้ยว ('ดี-เตี้ยว' เป็นตัวมาสคอตสัญลักษณ์ของโครงการ-ผู้เขียน) โดยมุ่งหวังที่จะเป็นคลังความรู้ และเป็นฐานชุมชนออนไลน์ด้านพุทธศาสนา

นอกจากการนำเอาสื่อใหม่ๆ มาใช้แล้วยังสามารถแยกแยะออกเป็นลักษณะวิธีการทางการตลาดและประชาสัมพันธ์ต่างๆ ที่ดูแตกต่างจากกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่เคยเป็นมา เช่น "กิจกรรมขายดอกบัวบูชาพระสารีริกธาตุ ขายข้าวทิพย์ ขายช่องเคเบิ้ลทีวี" ดังที่คัดจากรายงานข่าวดังนี้ :

คณะกรรมการจัดวิสาขบูชาเผยงานคึกคัก เชื่อมีประชาชนเข้าร่วมงาน ๕๐๐,๐๐๐ คน แคว้นที่สองมีการบริจาคเช่าดอกบัวบูชาพระสารีริกธาตุจนแน่นลานพิธีสนามหลวง คาด ๗ วันต้องใช้ถึงแสนดอก หน่วยงานหลายแห่งขายข้าวทิพย์ห่อละ ๒๐ ขณะที่วัดธรรมกายมาตั้งบูธใกล้กับกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อขายสมาชิกเคเบิลทีวีดาวเทียมธรรม...

ในการจัดกิจกรรมสัปดาห์วันวิสาขบูชาครั้งนี้ ได้มีการออกบูธเคเบิลทีวี DMC Channel หรือโครงการดาวธรรม ของมูลนิธิวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี ติดกับบูธของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

เพื่อเชิญชวนประชาชน พุทธศาสนิกชนให้เข้ามาสมัครเป็นสมาชิก โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาดของ DMC Channel ระบุว่า การสมัครเป็นสมาชิกจะเสียค่าใช้จ่ายเพียง ๕,๕๐๐ บาทตลอดชีพ จะมีการติดตั้งจานดาวเทียมรับสัญญาณให้พร้อมตัวรับสัญญาณ ซึ่งผู้สมัครสมาชิกภายในงานนี้จะได้รับของแถมเป็นนม...[มติชน หน้า ๑ วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘]

จนจะเห็นได้ว่ามีหลายๆ เสียงเริ่มทักท้วง บ้างก็สนับสนุนงานนี้ โดยเฉพาะในประเด็นอันเกิดจากการใช้ทุนการตลาดนำวัฒนธรรม แม้ว่าการโฆษณาประชาสัมพันธ์ อาจเป็นกลยุทธ์ขายหนึ่ง ที่อาจทำให้คนเข้าหาธรรมะได้ แต่สุชาติ ศรีสวรงค์ (๒๕๔๘) ได้ท้วงติงเชิงเสนอแนะไว้เช่นกันว่า "อย่าให้วิสาขบูชาอันยิ่งใหญ่ กลายเป็นอีเวนต์มาเกิดตั้งหนึ่งที่จะไปขยายความเติบโตของวัตถุนิยม สมองประโยชน์ของทุนนิยม"

"วิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันรำลึกถึงพระพุทธเจ้า ควรจะปลูกให้ผู้คน ได้มองเห็นแนวทางนี้ แนวทางที่เห็นหัวใจของพุทธศาสนา อาจจำเป็นที่จะต้องเริ่มที่ พิธีกรรมและการแห่แห่นเฉลิมฉลอง แต่ผู้จัดจะต้องตระหนักร่วมกันว่าสิ่งนั้นเป็นแค่เปลือก หรือการเริ่มต้น หนทางที่แท้จริงควรจะไปไปที่หัวใจของพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แต่ภาวนา ว่าผู้จัดซึ่งก็คือรัฐบาล อย่าได้ไปยึดติดกับพิธีการและการเฉลิมฉลอง เสียจนพาวิสาขบูชาห่างไกลจากหัวใจของพุทธศาสนายังขึ้น การนำวิสาขบูชามาเป็นส่วนหนึ่งของการโปรโมตการท่องเที่ยวนี้ หนทางหนึ่งอาจจะดีตรงที่ ทำให้วิสาขบูชาแพร่หลายมากขึ้น แต่แพร่หลายไปทางไหนนั้นเป็นเรื่องที่ควรระวัง อย่าให้ที่สุดแล้ว วิสาขบูชาอันยิ่งใหญ่กลายเป็นอีเวนต์มาเกิดตั้งหนึ่งที่จะไปขยายความเติบโตของวัตถุนิยมสมองประโยชน์ของทุนนิยม" [มติชน หน้า ๒ คอลัมน์

สถานีคิดที่ ๑๒ โดย สุชาติ ศรีสุวรรณวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗]

เทศกาลตามความเชื่อของต่างประเทศในไทย - ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์นี้จะสังเกตเห็นได้ว่าเทศกาลต่างๆ ในต่างประเทศได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย พร้อมทั้งเกิดการสนองรับเอาเทศกาลนั้นมาเป็นสากล โดยไม่มีขอบเขตทางด้านความแตกต่างด้านเชื้อชาติและศาสนา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนมาช่วงหนึ่งแล้วได้แก่ เทศกาลคริสต์มาส วาเลนไทน์ ฮาโลวีน และเทศกาลขอบคุณพระเจ้า (Thanksgiving) / 'ธันยวาท' ส่วนใหญ่เทศกาลต่างๆ เหล่านี้ถูกจัดขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อการเฉลิมฉลอง โดยไม่มีมิติทางวัฒนธรรม และความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าเทศกาลขอบคุณพระเจ้าในอเมริกา เป็นวันที่ครอบครัวซึ่งแยกย้ายกันออกไปต่างถิ่นฐานจะกลับมาเจอกัน มีกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ซึ่งอาจจะเป็นการร่วมกันประกอบอาหารเย็นที่มีส่วนประกอบหลักเป็นไก่วงทั้งตัว แล้วรับประทานร่วมโต๊ะพูดคุย ได้ถามทุกข์ สุข สวดมนต์ การพักผ่อนบิคนิกในสวนสาธารณะ หรือรีสอร์ทกับครอบครัว การออกไปร่วมกิจกรรม เช่น ไปโบสถ์ ฟังคอนเสิร์ต พาเหรด แล้วจบลงด้วยการรับประทานอาหารร่วมกัน แต่งานขอบคุณพระเจ้าในประเทศไทยมักจะเฉลิมฉลองในร้านอาหารในโรงแรมเป็นส่วนหนึ่งของการแนะนำเมนูไก่วงของร้านอาหารนั้น แต่ขาดเนื้อหาอื่นๆ เกี่ยวกับครอบครัวไป, เทศกาลของทางตะวันตกที่ดูจะบิดเบือนไปมากที่สุดที่ประเทศไทยรับมาในกลุ่มนี้น่าจะเป็นเทศกาลฮาโลวีน ประเด็นหลักของการจัดงานฮาโลวีนของไทยคือความหมายเกี่ยวกับ "ผี" เท่านั้น ซึ่งที่จริงแล้วฮาโลวีนจะจัดในช่วงหลังเทศกาลเก็บเกี่ยว (Harvest) และเป็นสัปดาห์ของเทศกาลที่เกี่ยวข้องกันจนเกือบจะแยกจากกันไม่ได้ สัญลักษณ์ของงานทั้งสองจึงเป็นผลิตผลทางการเกษตร ที่เก็บเกี่ยวกันก่อนที่ฤดูหนาวจะเข้ามาถึง ได้แก่ ฟางข้าว ช้างข้าวโพด หุ่นไล่กา และฟักทอง

เทศกาลเก็บเกี่ยวจะมีการละเล่นในไร่, ในฟาร์ม รับประทานอาหารพื้นถิ่น ที่ทำสด ๆ จากผลิตผลการเกษตร เน้นที่การเฉลิมฉลองสนุกสนาน เป็นงานที่สามารถมีส่วนร่วมได้

๒. เทศกาลที่เกี่ยวข้องกับการเฉลิมฉลอง

เทศกาลงานเฉลิมฉลองนี้เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นเป็นครั้งคราว เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในเมืองนั้น ๆ เช่น งานกาญจนาภิเษก งานเฉลิมฉลอง

งานเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๒๒ ปี - จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน ปี ๒๕๕๗ เป็นงานใหญ่อีกงานหนึ่งหลังจากงานฉลองกรุงเทพฯ ๒๐๐ ปีเมื่อปี ๒๕๒๕ ลักษณะของงานเฉลิมฉลองในปี ๒๕๕๗ นี้ มีความพยายามที่จะใช้ศักยภาพความเป็นเมืองเก่า และแนวคิด 'Nostalgia' ย้อนสู่อดีตเดิมของกรุงรัตนโกสินทร์เท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นพิธีโล้ชิงช้า ที่นำขึ้นมาใหม่ ร้านอาหารบรรยากาศโบราณ การแสดงดนตรีและการละเล่น แบบไทยๆ รถลาก เป็นต้น การจัดย่านต่างๆ ในเมืองเก่าให้คงความเป็นอยู่ แบบที่เคยเป็นมาในอดีต โดยเสริมแต่งเติม ขึ้นมาบ้าง ถือเป็นแนวความคิด ที่น่าสนใจ แม้ว่าจะอาจเกิดขึ้น เฉพาะช่วงสัปดาห์ของการจัดงานก็ตาม

งานเฉลิมฉลอง นับถอยหลังเข้าสู่ปี พศ. ใหม่ (งานเคาท์ดาวน์ / count-down) - คาดว่าเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี พศ. ๒๕๔๓ หรือ คศ. ๒๐๐๐ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองสหัสวรรษใหม่ คือปี ๒๐๐๐ นั้นเอง เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบประเพณีการเฉลิมฉลองปีใหม่ แบบเดิมๆ ของไทยที่เป็นการรับพรจากผู้นำศาสนาแต่ละศาสนา และร่วมร้องเพลงพระราชนิพนธ์ปีใหม่ และมีการจุดดอกไม้ไฟเฉลิมฉลอง กันเป็นกลุ่มย่อยๆ ไปด้วยไปทั่วเมือง กลายเป็นการจัดมหกรรมเคาท์ดาวน์ ตามสถานรวมคนจำนวนมากที่ต่างๆ เช่นห้างสรรพสินค้า สนามกีฬา ลานคนเมือง และ อื่นๆ มีการจัดแสดงดนตรี การแสดงร่วมอวยพร

จากตารานักร้อง งานจับฉลาก งานจุดพลุและดอกไม้ไฟอย่างยิ่งใหญ่ และในปี ๒๕๔๙ นี้งานนับถอยหลังเข้าสู่ปีใหม่มีหลากหลายรูปแบบ โดยหลากหลายองค์กรที่น่าสนใจและแตกต่างกันนอกเหนือ จากที่กล่าวมาแล้ว เช่น

งาน "ต้อนรับปีใหม่กับกรุงเทพมหานคร" ณ บริเวณท้องสนามหลวง โดยกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว ของกรุงเทพมหานคร โดยมีนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นประธานร่วมเฉลิมฉลองต้อนรับเทศกาลปีใหม่แบบไทยๆ ด้วยการแสดง แสง สี เสียง ชุด "รากอารยธรรมแห่งมหานคร" เป็นการแสดง ที่บอกเล่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ แบ่งออกเป็น ๓ รอบ รอบละ ๔๕ นาที นอกจากนี้ยังมีการแสดง วงสุนทราภรณ์ การแสดงระนาด 6 ราง การแสดงของนักเรียนจากกรุงเทพฯ และการขับร้องประสานเสียง ส่วนช่วงคอนเสิร์ตดาวนั้นนับถอยหลังรับปีใหม่ จะเป็นการจุดเทียน และร่วมกันอธิษฐานทั้งแขกผู้มีเกียรติและประชาชนที่มาร่วมงาน และต่อเนื่องจนช่วงเช้าของวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๙ จะมีพิธีตักบาตรพระสงฆ์ จำนวน ๙๙๙ รูป

งาน "กิจกรรมไหว้พระเสริมสิริมงคล ๙ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์" ประกอบด้วย วัดกัลยาณมิตร วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร(วัดโพธิ์), วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว), วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร, วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร (วัดแจ้ง), วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และศาลเจ้าพ่อเสือ

งาน "เปิดฟ้าปีใหม่ ประชาไทยครองธรรม"ณ บริเวณกลางหน้าลานองค์พระประธานพุทธมณฑล โดยในช่วงค่ำมีการนิมนต์พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูป สวดเจริญชัยมงคลคาถา ไปจนถึงกลางดึกข้ามวันใหม่

นอกจากนี้ยังมีการบรรยายธรรม แสดงพระธรรมเทศนาปุจฉา-วิสัชนา ๓ ธรรมาสน์ โดยพระโสภณธรรมวาที วัดประยุรวงศาวาส พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ วัดไร่ขิง และพระครูสิริธรรมภาณ วัดละหาร รวมทั้งยังมีการแห่บันเทิงธรรมของศิลปินแห่งชาติชินกร ไกรลาศ และลิเกธรรมะโดยคณะของไซยา มิตรชัย โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีขณะนั้น มาร่วมเป็นประธานปล่อยโคมประทีปขึ้นสู่ท้องฟ้า ในช่วงก่อนจะเริ่มเข้าสู่ปีใหม่

งาน "ไอทีวี สวัสดิ์ปีใหม่ ๒๐๐๖" ณ บริเวณท่าเทียบเรือ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยสถานีโทรทัศน์ไอทีวีร่วมกับเมืองพัทยานำจัดงาน ในรูปแบบสนุกสนาน พร้อมกิจกรรมบันเทิงและขบวนพาเหรด ประชาสัมพันธ์งานจากเหล่าดารารายและศิลปินรอบเมืองพัทยา ในงานมีการออกร้านขายของที่ระลึกและเทศกาลอาหารทะเล จากร้านค้าชั้นนำของเมืองพัทยา การเล่นเกมแจกของรางวัล ถ่ายรูปกับดารารายและศิลปินจากรายการของทางสถานี มีการแสดงคอนเสิร์ต การแสดงทอล์กโชว์ และการจุดพลุไฟ

งาน "Parc Live! 06" ครั้งแรกของ "เว็ลด์ เคานต์ดาวน์ ทูเกตเตอร์" ที่ศูนย์การค้าสยามพารากอน ร่วมกับ บริษัทโทรศัพท์ ทู คอร์ปอเรชั่น (มหาชน) จำกัด จัดงานด้วยแนวคิดการเป็นครั้งแรกของเว็ลด์เคานต์ดาวน์ในเมืองไทย มีรายการพบกับ ๖ ดีเจจาก ๖ ไทม์โซนของโลก พร้อมด้วยการแสดงจากศิลปิน นักแสดง และนักร้องชั้นนำของไทยและของโลก รวมกว่า ๕๐๐ คน พร้อมอาหารนานาชาติและเครื่องดื่มและจิบรางวัล

ทั้งนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดงานทั่วประเทศ ในรูปแบบมหรหรรรมงาน บันเทิง งาน "๒๕๔๘ ไทยแลนด์ เคานต์ดาวน์" (2006 THAILAND COUNT DOWN) ร่วมกับภาคเอกชน พร้อมกัน ๘

จุดใหญ่ทั่วประเทศ ตั้งแต่ทางภาคเหนือ

๑. จังหวัดเชียงใหม่ จัดงานบริเวณช่วงประตูท่าแพ อ.เมืองเชียงใหม่ ถนนท่าแพตลอดสาย มีกิจกรรมมากมาย ทั้งถนนสายอาหาร ทั้งของไทยและต่างประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถนนสายดนตรี และลานแสดงบันเทิง ส่วนที่บริเวณพระธาตุดอยสุเทพ ก็มีนักท่องเที่ยวชาวไทยนับหมื่นหลังไหลขึ้นไปสักการบูชาเนื่องแน่นตลอดทั้งวัน

๒. งานชนเผ่าไทยแม่ฮ่องสอน ณ บริเวณอำเภอป่าาย ที่มีชนเผ่าไทยแม่ฮ่องสอน มาร่วมร้องเพลง "แม่ฮ่องสอนแดนไพร" ทั้งทำนองภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

๓. งานสองฝั่งโขงสามแผ่นดินภาคอีสานจัดที่ จังหวัดอุบลราชธานี บริเวณสวนสาธารณะกุดปลาขาว อ.วารินชำราบ เป็นงาน "รับตะวันใหม่ก่อนใครในสยาม" มีกิจกรรมตั้งแต่ช่วงเช้า เนื่องจากจ.อุบลราชธานี ถือเป็นจังหวัดแรกของประเทศไทยที่สามารถสัมผัสแสงของพระอาทิตย์ได้ก่อนใคร

๔. ที่จังหวัดมุกดาหาร จัดงานที่บริเวณริมแม่น้ำโขง เขตเทศบาลเมือง มุกดาหาร นอกจากจะมีพิธีเฉลิมฉลอง นับถอยหลังแล้ว ยังมีกิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรม "สองฝั่งโขงสามแผ่นดิน" ซึ่งเป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวมุกดาหาร ชาวสะหวันนะเขต (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) และชาวกวางตริ(เวียดนาม) รวมทั้งมีงานมหกรรมอาหารไทย-อินโดจีน อาหารชนเผ่าพื้นเมืองต่าง ๆ ทั้ง ๘ เผ่า นอกจากนี้บริเวณสะพาน มิตรภาพไทย-ลาว อ.เมือง จ.หนองคาย ก็มีนักท่องเที่ยวจากทั่วสารทิศ ทอยยามาเที่ยวไม่ขาดสาย

๕. งาน "นับถอยหลังริมชายทะเล" จัดขึ้นบริเวณ ริมทะเลพัทยา คือที่จังหวัดชลบุรี จัดบริเวณท่าเทียบเรือ (แหลมบาลีฮาย) พัทยาใต้

อ.บางละมุง

๖. งาน "นับถอยหลังริมชายทะเล" ริมฝั่งทะเลอันดามัน บริเวณหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต โดยคับคั่งไปด้วยบรรดานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มาร่วมงานฉลองวันปีใหม่มกันอย่างคึกคักเป็นที่สนุกสนานเกือบทุกคนร่วมกิจกรรมรอเวลาเคานท์ดาวน์พร้อมกันอย่างพร้อมเพรียง บรรยากาศค่อนข้างเป็นที่ประทับใจ โดยมีกำลังตำรวจ และทหารเรือมาคอยดูแลความปลอดภัย ภัยใกล้ขีด

๗. งาน "Night Paradise and Hadyai" บนถนนเส้นห้าหนุ่สรณ์ ใจกลาง เมืองเทศบาลหาดใหญ่ มีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น โชว์เต้น ดีเจ และปาร์ตี้สนุกสนาน นอกจากนี้ยังมีการประกวด Miss Night Paradise & Countdown และขบวนแห่แบบ คานีวัลกว่า ๔๐ ขบวนแห่ไปรอบ ๆ เมือง แม้จะมีฝนโปรยปรายลงมา แต่ก็ไม่น่าอุปสรรค กับนักท่องเที่ยว สำหรับในปีนี้นำตามสถานบันเทิงบริเวณด้านนอกบ้านไทย จังโหล่น และด้านป่าดงเบซาร์ อ.สะเดา มีนักท่องเที่ยวชาวมาเลย์ สิงคโปร์ เดินทางมาเที่ยวคึกคักเป็นพิเศษ

๘. งาน "ถ่ายทอดสด ๖ โชนทั่วโลก" บริเวณลานอเนกประสงค์ หน้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า ถนนราชดำริ สีแยกราชประสงค์ และบรรยากาศย่านดังกล่าวเต็มไปด้วยความสวยงาม เนื่องจากบรรดาผู้ประกอบการ ห้างร้าน และโรงแรมต่างพร้อมใจตกแต่งประดับประดาดวงไฟสว่างไสวสีสนสวยงามตระการตาประทับใจต่อผู้พบเห็นยิ่งนัก ในงานมีศิลปินนักร้องนักแสดงเกือบทุกค่ายทยอยมาร่วมงานกันตั้งแต่ช่วงหัวค่ำ แบบไม่ขาดสาย

๙. งาน "ไฮโยปีใหม่ ๒๕๔๙" ณ สนามศุภชลาศัยกรีฑาสถานแห่งชาติ มีการแสดงดนตรี การแสดงแฟชั่นโชว์ รวมถึงการให้

ผู้เข้าร่วมงานมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ บนอัฒจันทร์ นอกจากนี้ได้จัดให้มีการจับรางวัล เพื่อมอบเป็นของขวัญปีใหม่ให้กับประชาชนที่มีร่วมงาน ซึ่งสามารถส่งไปรษณียบัตรเขียนคำว่า

"ไชโยปีใหม่ ๒๕๔๙" ส่งไปที่ตู้ปณ.๒๕๔๙ กทม.๙๙๙๙๙
 [เรียบเรียงและรวบรวมจากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์
 และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ฉบับวันที่ ๑ มค. ๒๕๔๙]

๓. เทศกาลที่สะท้อนพัฒนาการของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และวิถีชุมชน

งานเทศกาลประจำเขตในหลายๆเขตของกรุงเทพฯจะสะท้อนภาพ
 ของเทศกาลประเภทนี้ได้ดี เช่น งานวันสามแพร่ง (แพร่งนรา แพร่งภูธร
 แพร่งสรรพศาสตร์) งานถนนสายไม้ งานเทศกาลอาหารนานาชาติ ฯลฯ

ถนนสายไม้ของย่านประชานฤมิตร (ตรอกข้าวหลาม) - เทศกาลนี้จัดขึ้น
 บริเวณซอยเล็กๆ ที่เป็นย่านขายผลิตภัณฑ์จากไม้ และเฟอร์นิเจอร์
 ย่านบางโพ เรียกว่า ซอยประชานฤมิตรได้มีการริเริ่ม ในสมัยผู้ว่า ดร. พิจิตต
 รัตกุล ได้จัดให้มีต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยกลุ่มชาวบ้าน
 ในเขตบางซื่อ และการรวมกลุ่มของประชาคมและร้านผลิต/
 ค้าขายเฟอร์นิเจอร์จากไม้ในบริเวณ ร่วมกับเขตบางซื่อ มีการปิดถนน
 ในวันเสาร์อาทิตย์ในช่วงเดือนมกราคม ระหว่างเวลา ๑๐:๐๐-๒๓:๐๐ น.
 ภายในงานมีการจำหน่ายสินค้าเครื่องเรือน อุปกรณ์ตกแต่งบ้าน
 และงานแกะสลักไม้ต่างๆ ในราคาถูก, การประกวดแข่งขันงานแกะสลักไม้,
 การแสดงศิลปวัฒนธรรมไทยของเยาวชน และนักเรียนในพื้นที่ เขตบางซื่อ,
 การแสดงดนตรี มหรสพต่าง ๆ, การจำหน่ายอาหารจากร้านอาหาร
 ที่มีชื่อเสียงของเขตบางซื่อ, การฝึกอาชีพพระยาสัน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชน
 กรุงเทพมหานคร และกิจกรรมจิตกรวาดภาพเหมือน เป็นต้น

งานเทศกาลอาหารนานาชาติเขตวัฒนา - เทศกาลอาหารนานาชาติ
 เขตวัฒนาปี ๒๕๔๘ เป็นครั้งที่ ๔ งานจัดระหว่างวันที่ ๒๒-๒๔ เมษายน
 ๒๕๔๘ เวลา ๑๖:๐๐-๒๓:๐๐ น. ณ บริเวณซอยทองหล่อ ๑๘
 ซึ่งเป็นพื้นที่ถนนซอย ใกล้กับกลุ่มย่านร้านอาหารห้างสรรพสินค้าชื่อดัง

และธุรกิจหลายห้างร้าน ในย่านนั้น การจัดงานนอกจากอาหารนานาชาติ ซึ่งเป็นหัวข้อหลักแล้ว ยังมีโดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดงาน ดังนี้

๑. เพื่อการส่งเสริมและกระตุ้นธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ในเขตพัฒนา

๒. เพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตพัฒนา

๓. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ของดีเขตพัฒนา

๔. เพื่อรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนัก และเห็นความสำคัญของอาหาร ที่มีต่อสุขภาพตลอดจนการดูแลสุขภาพ สุขภาพที่ดี

กิจกรรมในงานประกอบด้วย

๑. การออกบูธจำหน่ายอาหารนานาชาติราคาถูก โดยครั้งนี้ จะมีร้านอาหารนานาชาติในเขตพัฒนามาร่วมงานมากกว่า 18 ชาติ เช่น จีน เวียดนาม เกาหลี ญี่ปุ่น อินเดีย อิตาลี ฝรั่งเศส อเมริกา อิสลาม กรีก ออสเตรเลีย บังคลาเทศ ฯลฯ จำนวนร้านอาหารไม่ต่ำกว่า ๕๐ ร้าน

๒. การจำหน่ายสินค้าราคาถูก ของฝาก ของที่ระลึก สินค้า OTOP ต่างๆ

๓. การแสดงศิลปวัฒนธรรมนานาชาติ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมไทย จากสถาบันการศึกษาต่าง

๔. การแสดงของดารา นักร้อง จาก จี เอ็ม เอ็ม แกรมมี่ และพิธีกรชื่อดังจาก TV สีช่อง ๓

๕. กิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น

- การจัดนิทรรศการให้ความรู้เรื่องอาหารและสุขภาพ

- การตรวจสุขภาพฟรีจากโรงพยาบาลสมิติเวช และโรงพยาบาล

บำรุงราษฎร์

- การเต้นแอโรบิค และการเต้นลาติน แดนซ์

- การนวดตัว นวดเท้า เพื่อสุขภาพ
- การออกกำลังกายด้วยอุปกรณ์ Fitness
- ยูโรบันจี้จัมพ์ที่ตื่นเต้น เราใจ

๖. การรณรงค์ใช้น้ำมันครั้งเดียวโดยประชาชนในเขตวัฒนา นำน้ำมันที่ใช่แล้วมาแลก ไข่ไก่และน้ำมันพืชในงานนี้ เพื่อนำน้ำมันที่ใช่แล้ว ไปทำน้ำมันไบโอดีเซล ต่อไป

นอกจากนี้บริษัท ห้างร้าน ผู้ประกอบการในซอยทองหล่อ ยังได้ร่วมต้อนรับผู้มาเที่ยวงานเทศกาลอาหารนานาชาติ ครั้งที่ ๔ ด้วยการลดราคาสินค้าและบริการอีกด้วย เช่น Benz ทองหล่อ ลดราคาซ่อมรถเป็นพิเศษในช่วงงาน

ประชาชนไปเที่ยวงานนี้ได้โดยไม่เสียค่าบริการผ่านประตูแต่อย่างใด โดยสามารถเดินทางด้วยรถไฟฟ้า BTS ลงที่สถานีทองหล่อหรือเอกมัย แล้วจะมีรถ Red Limo และรถชัตเทิลบัสของ BTS รับส่งยังบริเวณงานฟรี หรือท่านจะเดินทางโดยเรือโดยสารคลองแสนแสบก็สามารถขึ้นที่เรือทองหล่อแล้วขึ้นรถ Red Limo มาส่งบริเวณงานได้ฟรีเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารประจำทางในซอยทองหล่อวิ่งผ่านบริเวณงานตลอดเวลา หากท่านขับรถมาเที่ยวงานก็สามารถจอดรถได้ที่อาคารลิเบอร์ตี้ประกันภัย, อาคารโฮมเพลส ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้

การจัดงานในครั้งนี้มีการดูแลความปลอดภัยอย่างเข้มงวด โดย สน.ทองหล่อ ตำรวจท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่เทศกิจ และอปพร.เขตวัฒนา กิจกรรมมหัศจรรย์วันดอกไม้ (๑-๒ กันยายน ๒๕๔๔) - บริเวณสะพานพุทธฯ ปากคลองตลาดและถนนตรีเพชร มีการตกแต่งบริเวณเป็น "พรมดอกไม้ลาดพระบาท" (ขนาด ๗๔ เมตร ยาวที่สุดในประเทศไทย) เป็นจุดดึงดูดความสนใจของงาน หน้าพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 และ "เสาดอกไม้" ลักษณะเป็นเสากลม ๒ แท่ง แสดงถึงความเป็นปึกแผ่น

ของมหาจักรีบรมราชวงศ์ และกรุงรัตนโกสินทร์ มีกิจกรรมต่างๆ คือ การเที่ยวดนตรีแจ๊ซ, การจัดแสดงผลงานศิลปะของนักศึกษาเพาะช่าง และสถานศึกษาอื่นๆในพื้นที่, การสาธิตการจัดดอกไม้โดยวิทยาลัยในวังหญิง และวิทยาลัยเสาวภา, กิจกรรมการสาธิตหัตถกรรมต่างๆ, การจำหน่ายไม้ดอกไม้ประดับ, การประกวดรถโฟล์คและเวสป้า ตกแต่งด้วยดอกไม้, กิจกรรมจำลองงานวัดโบราณ, ละครและการละเล่น พื้นบ้าน, การบริการถ่ายภาพดิจิทัล, ฯลฯ

๔. **เทศกาลงานรวมกลุ่มทางการค้า เทคโนโลยี กีฬา หรือความสนใจเฉพาะด้าน** เพื่อการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ ได้แก่ งานกาชาด งานสินค้าเกษตร งานแสดงสินค้าหรือเทคโนโลยี เช่น งานแสดงสินค้า OTOP, งาน Exposition, Motor Expo, งานเหลียวหลังแลหน้า (งานแสดงผลงานรัฐบาล เมื่อปี พศ. ๒๕๔๗) การจัดงานประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป มีทั้งที่ต้องการผลกำไรตอบแทนทั้งทางตรงและทางอ้อม มักมีองค์กรแม่งานในการจัดอย่างชัดเจน ปัจจุบันจะมีบริษัทเอกชนรับจ้างจัดงานประเภทนี้ ให้กับหน่วยงานต่างๆ มักเลือกใช้พื้นที่จัดงานขนาดใหญ่ เช่น ในกรุงเทพมหานครจะเป็นศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ศูนย์แสดงสินค้าไบเทค บางนา ศูนย์แสดงสินค้าอิมแพค/ศูนย์กีฬาเมืองทองธานี หรือพื้นที่ที่เหมาะสมของเมืองที่มีขนาดลดหลั่นกันไป รวมไปถึงจนถึงห้างสรรพสินค้า

๕. **งานมหกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการรวมตัวขององค์กรนานาชาติ**

ไม่ว่าจะเป็นการประชุม APEC ที่กรุงเทพฯ เป็นเจ้าภาพ เมื่อปี พศ. ๒๕๔๖ หรือการประชุมธนาคารโลก (World Bank) ที่ทำให้เราได้สร้างศูนย์ประชุมสิริกิติ์ขึ้นที่ บริเวณใกล้ บึงยาสูบ ใช้นาจนทุกวันนี้ หรือการประชุมจัดงานต่างๆอีกหลากหลายงานที่ นานาประเทศ

มุ่งหวังจะเป็นเจ้าภาพใน การจัดงาน เพื่อผลทางด้านการท่องเที่ยว หรือการประชาสัมพันธ์ด้านความพร้อม เหมาะสมของประเทศ ในด้านที่เกี่ยวข้องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดมหกรรม กีฬานานาชาติ เช่น เอเชียนเกมส์ โอลิมปิก, การจัดงานมหกรรม ประกวดความงาม เช่น มิสยูนิเวิร์ส, การประชุมนานาชาติด้านธรณีพิบัติภัย, การประชุมสุดยอด (Summit) ด้านความร่วมมือต่างๆ จะเห็นได้ว่าการกิจกรรม และโครงสร้างกายภาพหลายๆอย่างยังคงได้ใช้ต่อเนื่อง เป็นผลพลอยได้มาภายหลังงานเล็กแล้ว แต่พบว่าส่วนใหญ่ การวางแผนการลงทุน มักถูกใช้ไปอย่างสูญเปล่า และไม่ยั่งยืนดังที่กล่าวไว้ เสมือน "ผักชีโรยหน้า" ซึ่งเป็นการใช้เม็ดเงิน หลายสิบลหลายร้อย หรือแม้กระทั่งพันล้านอย่างไม่คุ้มค่าหรือไม่?

๖. เทศกาลอื่น ๆ ที่ถูกนำเสนอใหม่ในยุคปัจจุบัน จนอาจสืบเนื่อง เป็นประจำต่อไป

จุดมุ่งหมายของงานแตกต่างกันออกไป อาจเป็นการรำลึกถึง เหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน เช่น เหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย เหตุการณ์สูญเสียเช่นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรืออาจเป็นการนำเสนอใหม่ เช่นงานถนนวัฒนธรรม งานปิดถนนคนเดิน เป็นต้น

งานปิดถนนคนเดิน - อริยา (๒๕๔๕) วิพากษ์ถนนคนเดิน ในประเด็นความเป็นสาธารณะไว้หลายโครงการ โดยเฉพาะโครงการ ปิดถนนคนเดินที่ถนนสีลม หรือ โครงการ ๗ มหัศจรรย์ที่สีลม (7 Wonders @ Silom Street) ว่าการปิดถนนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ ให้คนตระหนักเรื่องการใช้จ่ายพลังงาน มุ่งคืนชีวิตให้ชุมชน ซึ่งสืบเนื่องมาจาก แม้งานใหญ่คือ สำนักงานคณะกรรมการ นโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) และ สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (สจร.) ภายใต้การกำกับดูแลของรองนายกรัฐมนตรี พิชัย อินทรวินัยนันท์

(ในขณะนั้น) ซึ่งได้ให้บริษัท เจ เอส แอล เป็นผู้จัดโครงการ แต่อุปสรรคของงานคือการจัดระเบียบ และการเปลี่ยน ความคิดเก่าๆ ของผู้คนและผู้ค้าขาย ทำให้งานปิดถนนคนเดินเป็นการขายสินค้า เป็นส่วนใหญ่ จนละเลยวัตถุประสงค์หลัก และความพอดี

งานรำลึกถึงเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย 'สึนามิ' - การจัดงาน "รำลึก ๑ ปี สึนามิ" นี้มีทั้งงานที่ภาครัฐบาลและภาคประชาชน จัดขึ้นในพื้นที่ ๗ จุด ของ ๔ จังหวัด อันดามัน คือ ภูเก็ต กระบี่ พังงา และตรัง (ยกเว้นระนองและสตูล) ลักษณะงานหลากหลาย ตั้งแต่เช้าจรดค่ำ เริ่มจากประมาณ ๐๙.๐๐น. นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (ขณะนั้น) พร้อมคณะ ได้เดินทางมาพบตัวแทนญาติของผู้ประสบภัย ที่บริเวณสวนสาธารณะโลมา และวางช่อดอกไม้สด ที่บริเวณศูนย์รวมใจ, แล้วเดินทางไปจังหวัดพังงา พบตัวแทนสื่อมวลชนต่างประเทศ และวางศิลาฤกษ์ที่อนุสรณ์สถานสึนามิ ที่บริเวณอุทยานแห่งชาติเขาหลัก-ลำรู่ในงานเดียวกันนี้มีการแสดงดุริยางค์ เต็มวงแซกโซโฟนและออร์แกนบทธกวี, จากนั้นในช่วงเย็นมีการประกอบพิธี ไว้อาลัยผู้เสียชีวิตทั้งหมดที่หาดช่องฟ้า บางเนียง อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา ซึ่งทุลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เสด็จเป็นประธาน ได้ทรงร่วมกับผู้สูญเสียปล่อยโคมราว ๕,๐๐๐ โคมขึ้นสู่ท้องฟ้า, ที่เกาะพีพี จ.กระบี่ มีการจัดงานแสดงดนตรี โดยบริษัทแกรมมี่ มีนายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย รองนายกรัฐมนตรี เป็นในประธานพิธี, และในช่วงค่ำ ที่บริเวณสวนสาธารณะโลมา จังหวัดภูเก็ต ได้มีพิธีจุดเทียน ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม บางส่วนได้ปักฝังลงในหลุมทราย ที่บริเวณริมหาดป่าตองระยะทาง ๓ กม. โดยองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดภูเก็ต ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกลุ่มศิลปิน ภูเก็ต จัดงาน "Light Up Phuket" ส่วนงานภาคประชาชน ที่ จ.พังงา ชาวบ้านบ้านน้ำเค็ม ประมาณ ๒๐๐ คน ร่วมทำพิธีทำบุญตักบาตร

อุทิศส่วนกุศล ให้กับผู้ที่เสียชีวิต โดยมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ งานของชาวบ้าน บ้านน้ำเค็มจำนวน ๓๐๐ คน ได้จัดงานรำลึกเหตุการณ์ ๑ ปี สีนามิ ฉบับชาวบ้านขึ้น ที่บริเวณหน้าอนุสาวรีย์สินามิบ้านน้ำเค็ม โดยใช้พื้นลาดปูน บ้านที่ได้รับความเสียหายจากคลื่นยักษ์สินามิ เป็นเวทีการแสดง โดยมีนักแสดงเยาวชนหลากรุ่น มาร่วมเต้นประกอบเพลง หลายสิบ ทั้งมีพิธีทำบุญโดยการโยนไม้จันทน์เข้ากองไฟ และปล่อยโคมไฟ ขึ้นสู่ท้องฟ้าในที่สุด, ที่บ้านบางเนียง บริเวณที่ เรือตรวจการณ์ชายฝั่ง ต.๘๑๓ ขึ้นมาเกยตื้นเมื่อครั้งเหตุการณ์สินามิ บรรยากาศเป็นไปด้วยความโศกเศร้า มีญาติผู้เสียชีวิตนับพันคนมาเข้าร่วมพิธีรำลึก โดยการวางดอกไม้สด ไว้ที่แท่นวาง มีการจัดกระดานถ่ายทอดความรู้สึกไว้ให้ แสดงความรำลึกถึงผู้ที่จากไป, ส่วนทางสถานทูตออสเตรเลีย นาย Bill Paterson เอกอัครราชทูต พร้อมด้วยครอบครัวผู้ประสบภัยสินามิที่เสียชีวิต จำนวน ๒๓ คน ได้ร่วมประกอบพิธีรำลึก ๑ ปี สีนามิ ที่บริเวณชายหาดป่าตอง เป็นพิธีเรียบง่าย ด้วยการวางดอกไม้สดที่บริเวณชายหาด

เหลือบแรงงานเทศกาลงานเมืองในต่างประเทศ

มหานครที่น่าสนใจที่อยากที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ได้แก่ เมืองใหญ่ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น โดยเฉพาะกรุงปารีส และเมืองชิคาโก ทั้งสองเมืองมีหน่วยงานของเมืองที่ดำเนินการ เกี่ยวกับการจัดงาน เทศกาลต่างๆโดยตรง เช่น เมืองชิคาโกมีหน่วยงานที่เรียกว่า MOSE - Mayor's Office of Special Events มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ กิจกรรมตลอดปี เช่น งานเทศกาลอาหารรสชาติของชิคาโก (The Taste of Chicago) งานคริสต์มาส งานฮาโลวีน/งานวันเก็บเกี่ยว (Harvest), งานธันยวาท (Thanksgiving) โดยแบ่งเป็นประเภทของงานกลุ่มใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้ Festivals & Events, Parades, Holiday Celebrations, Kids

Events, Farmers Markets / What's in Season, Sports, และ Daley Plaza Programming

จะเห็นได้ว่าจากกลุ่มย่อยที่ MOSE จัดแบ่งไว้ทั้ง ๗ ประเภทมีความน่าสนใจคือมีลักษณะและแก่นทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น การจัดงานที่เป็นเทศกาลและอีเวนต์ที่อาจทำเงินและรายได้ให้กับเมือง ส่วนที่เหลืออาจจะวิเคราะห์ได้ว่ามีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างออกไป เช่น กิจกรรมที่เฉลิมฉลองในวันหยุดนักขัตฤกษ์ต่างๆ งานพาเหรดงานที่ส่งเสริมเยาวชน กีฬา เกษตรกร อีกทั้งกิจกรรมที่จัดที่ลานคนเมือง

Santa Fe 'Farolitos' เป็นงานที่จัดขึ้นในเมืองซานตาเฟ ในมลรัฐนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นการฉลองเล็กๆ สงบจัดขึ้นโดยการประดับตกแต่งทางเดิน ถนน และบ้านเรือนด้วยโคมไฟในตุ๊กกระดาษ ในคืนก่อนวันคริสต์มาสงานนี้ไม่ใช่งานฉลองที่ยิ่งใหญ่เอิกเกริก แต่เป็นการประดับประดาเมืองอย่างเรียบง่าย ให้ความรู้สึกว่าเป็นเมืองไม่หงอยเหงามเหมือนคริสต์มาสในหัวเมืองในสหรัฐอเมริกา โดยทั่วไปที่เป็นช่วงวันหยุดยาว ที่ทุกคนต่างเดินทางกลับไปเยี่ยมครอบครัว เมืองซานตาเฟเป็นเมืองเล็กๆ ที่มีบรรยากาศชัดเจนทางด้านวัฒนธรรม คือเป็นเมืองในรูปแบบดั้งเดิม แบบเม็กซิกันสเปนนิช มีสถาปัตยกรรมอิจูดิบแบบ 'อโดเบ' (Adobe) และการตกแต่งแบบศิลปะพื้นเมืองดั้งเดิมของอเมริกัน (Native American) ฉะนั้นจากการตกแต่งอาคารบ้านเรือนที่เป็นโคมไฟตุ๊กกระดาษนี้ จึงดูสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของเมือง กว่าประดับประดา ด้วยหลอดไฟระย้าในเมืองอื่นๆ อย่างชัดเจน

เทศบาลนครปารีส (Mairie de Paris) เป็นแม่งานใหญ่ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการเป็นเจ้าภาพจัดงานสำคัญๆ หลายงาน เช่น ชายหาดปารีสตลอดช่วงฤดูร้อน โดยเป็นการนำทรายมาถมถนนเลียบบแม่น้ำแซนให้ประชาชนมาพักผ่อนริมน้ำคลายร้อน,

งานเฉลิมฉลองวันชาติฝรั่งเศส ซึ่งจะมีการเดินพาเรด การแสดงเครื่องบินของเหล่าทัพ ผ่านบริเวณซุ้มประตูชัย, งานเทศกาลดนตรี (Music Festival) มีลักษณะการจัดงานที่มุ่งเน้นเนื้อหา และการบริหารจัดการงานมากกว่าการตกแต่งก่อสร้าง มีการร่วมมือของหลายๆฝ่าย งานเทศกาลดนตรีจะมีการปิดถนน และจัดการแสดงดนตรีตามจุดต่างๆกระจายทั่วทั้งเมืองเป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีงานเทศกาลหิมะซัปโปโร หรือกิจกรรมปิดถนนคนเดินของเมืองโตเกียวที่เป็นที่รู้จักกันว่าจัดมาอย่างต่อเนื่องยาวนานที่บริเวณย่านชินจูกุ ส่วนเทศกาลหิมะซัปโปโร เป็นงานเทศกาลฤดูหนาวที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดงานหนึ่งของโลก ปี ๒๐๐๕ เป็นครั้งที่๕๖ มีคนเดินทางเข้ามาร่วมงานแต่ละปีไม่ต่ำกว่า ๒ ล้านคน มีการเสนอประติกรรมหิมะและน้ำแข็งขนาดใหญ่กว่า ๑๐๐ ชิ้น บนพื้นที่จัดงาน ๓ ส่วนคือ สองข้างถนน Odori Site, ย่านการค้า Susukino Site, และ?Makomanai Site ซึ่งเป็นพื้นที่ของทหาร (กองกำลังป้องกันตนเอง) ที่อาสาเข้าร่วมจัดงานในปี ๑๙๕๕ งานลักษณะนี้เป็นการนำที่ว่างสาธารณะมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สร้างชีวิตชีวาให้กับเมือง จำนวนนักท่องเที่ยวไม่ได้เป็นประเด็นหลัก แต่เป็นผลพลอยได้จากความประทับใจที่ต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน

ปัจจัยของความยั่งยืน

ก. งบประมาณการลงทุน - แม้ทุนไม่ใช่สิ่งสำคัญของการจัดงาน แต่เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ โดยเฉพาะหากการจัดงานนั้น ดำเนินการโดยองค์กรหลักเพียงไม่กี่องค์กร และไม่มีการประสานความร่วมมือกัน จากตัวอย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้นจะเห็นว่าในหลายๆ ประเทศมีการจัดการบริหารเงินทุน ที่ใช้ในการจัดงานอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ประโยชน์ทุกๆฝ่าย กล่าวคือจัดให้มีผู้อุปถัมภ์หลักกระจายกันออกไป เช่น เทศกาลงานเมือง

ที่เกี่ยวกับอาหารอาจให้ร้านอาหาร ร้านค้าเข้าร่วมการเข้าร่วมประชาสัมพันธ์และร่วมงานของวิฑูษุมนชน การแสดงโดยศิลปิน ของเมือง/ท้องถิ่น เป็นต้น

ข. การมีส่วนร่วม - การมีส่วนร่วมมีความสำคัญ ต่อการจัดการบริหารเมือง ไม่เว้นแม้กระทั่งงานขนาดใหญ่ เช่น งาน เอ็กซ์โป ๒๐๐๕ (World Exposition) จะเห็นได้ว่าในงานครั้งนี้ หัวข้อ “ภูมิปัญญาของธรรมชาติ” (Nature's Wisdom) ที่มีการมีส่วนร่วมของประชาคมเข้ามาเป็นส่วนสำคัญส่วนหลักของงาน มีการอธิบายกล่าวนำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาคม และจัดให้มีซุ้มเพิ่มเติมจากงานที่จัดในครั้งก่อนๆ เรียกว่า โซน NGO Global Village ซึ่งได้รวบรวมกลุ่มองค์กรอิสระ (NGO, NPO) ต่างๆ ของโลกโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวทางของ UN และอีกโซนหนึ่งคือ โซน Civic Pavilion ซึ่งเป็นกลุ่มประชาคมและเครือข่ายต่างๆที่นับเป็นปรากฏการณ์แรก ที่เกิดขึ้นในงานเอ็กซ์โป และจะยังต่อเนื่องต่อไปแม้งานจะจบสิ้นไปแล้ว เพื่อให้เกิดโครงข่ายเชิงวัฒนธรรมออกไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน

ค. เนื้อหาของงานและรากวัฒนธรรมดั้งเดิม - เทศกาลงานเมืองที่ยั่งยืน จำเป็นต้องมีรากฐานความเป็นมาที่มีที่ มาที่ไปอย่างชัดเจน การปราศจากซึ่งรากวัฒนธรรมทำให้เกิดเป็น การโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) หรือ event marketing เพียงชั่วยามเมื่อโครงการนั้นจบไป อาจมีการบันทึกไว้ แต่ปราศจากการสานต่อ เช่น การจัดเทศกาลเพื่อโชว์ความเป็นที่สุด เพื่อบันทึกลงกินเนสส์บุ๊ค การไม่เข้าใจรากวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในลักษณะใกล้เคียงกันได้ เช่น การจัดงานเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาแล้วมีการวิ่งเพื่อสุขภาพด้วย จะเห็นได้ว่าขาดความสอดคล้องกลมกลืนของที่มาของความเป็นงานวิสาขบูชา

ซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา กับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการวิ่ง ซึ่งดูไม่มีเนื้อหาใดที่เกี่ยวข้องเลย (ถึงแม้จะกล่าวว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสมาธิก็ตามที ก็ยากที่จะหาความสัมพันธ์ในเชิงตรรกะกันได้) หรือความเหมาะสมและความหมายของการลอยโคมกว่าวันในงานเทศกาลต่างๆ และการใช้กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์อื่นๆ ในงานนั้นควรมีการชำระให้ชัดเจน ว่าความหมายและสัญลักษณ์เชิงวัฒนธรรมที่ต้องการสื่อคืออะไร รากวัฒนธรรมที่กล่าวถึงนี้ คงมีการเปลี่ยนแปลงและค่อยๆ พัฒนาไปได้เรื่อยๆ ไม่ได้หยุดยั้งที่สัมพันธ์ไปกับสภาพเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม แต่หากการเปลี่ยนแปลงนั้นรวดเร็วเกินไป อาจเป็นการทำลายรากวัฒนธรรมนั้นได้ โดยเฉพาะในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่บอบบาง

ง. ประชาสัมพันธ์ขององค์กรแม่งาน กับการจัดทำแผนงาน (ปฏิทินเทศกาล) - เป็นปัจจัยความสำเร็จหรือล้มเหลวที่ชัดเจนอีกส่วนหนึ่ง บทบาทของเอเจนซีโฆษณาในปัจจุบันจึงมักมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ การจัดงานร่วมอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งหลายๆรายก็สามารถแตกเป็นธุรกิจย่อย จัดอีเวนต์ไปด้วยอีกทางหนึ่ง การประชาสัมพันธ์มวลชนแบบปากต่อปาก หรือความประทับใจจากการจัดงานครั้งที่ผ่านมา ย่อมเป็นเหตุหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนเฝ้าคอยงานนั้นอีกครั้ง และในทางตรงข้ามหากไม่มีความประทับใจแล้วก็จะเป็เหตุให้ไม่มางานนั้นๆอีกเลย

บทสรุปในฐานะนักวางแผน

การวางแผนที่ดีเพื่อความยั่งยืน ควรมี 'ความสมดุลย์' ในด้านต่างๆ ทั้ง ๓ ด้าน เหมือนขาตั้ง ๓ ขา (Tripod) คือทางด้าน การเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ซึ่งในที่นี้คือสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม) อาจมีขาหนึ่งขาใด ใหญ่กว่า แต่ความสัมพันธ์ของขาที่เหลืออีกสองข้างก็ยังคงอยู่ที่ช่วยกันค้ำยัน ให้เกิดดุลยภาพ พร้อมทั้งมีความเหมาะสมทางด้าน การออกแบบวางแผน ตามหลักการของนักวางแผน หน่วยงานที่ควรรับผิดชอบในด้านต่างๆ นั้น มีความหมายในแง่ที่ว่า รัฐควรส่งเสริมทางด้านสิ่งแวดล้อม ประชาคมควรมีบทบาทส่งเสริมทางด้านสังคม ในขณะที่ ด้านการตลาดควรเป็นบทบาทขององค์กรเอกชนต่างๆ ที่มุ่งเน้นผลกำไร หรือภาพลักษณ์ขององค์กร แต่หากกลับมาย้อนดูกรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในบ้านเราตามที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าหน่วยงานหลัก ในกรณีนี้คือรัฐ (รวมถึงรัฐบาลกลาง และ รัฐบาลท้องถิ่น) โดยหลายๆ กรณียังขาดการร่วมมืออันดีระหว่างส่วนอื่น อีกทั้งความมุ่งหวัง ยังเน้นเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ ไม่ว่าในแง่เม็ดเงิน และจำนวน นักท่องเที่ยว ทำให้ธรรมชาติอื่นซึ่งวัดไม่ได้ขาดความสำคัญไป

บรรณานุกรม :

ชนากิต. ประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของไทย. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก 2539.

อริยา อรุณินท์ 2545. "MANAGING PUBLIC ACTIVITIES ON PUBLIC STREETS; CASE STUDY OF BANGKOK, THAILAND

การจัดการกิจกรรมสาธารณะบนถนนสาธารณะบริเวณปากถนนคนเดินและนโยบายการใช้พื้นที่ถนนกรณีศึกษาในกรุงเทพมหานคร". วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 "สารศาสตร์ 06.45, 2545, เล่ม 2 : 108 - 128

หนังสือพิมพ์ มติชน วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ปีที่ 28 ฉบับที่ 9925

หนังสือพิมพ์ มติชน หน้า 1 วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ปีที่ 28 ฉบับที่ 9930

หนังสือพิมพ์ มติชน หน้า 2 คอลัมน์ สถานีคิดที่ 12 โดย สุชาติ ศรีสุวรรณวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ปีที่ 28 ฉบับที่ 9930

หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ วันที่ 1 มกราคม 2549

หนังสือพิมพ์ ผู้จัดการ วันที่ 27 ธันวาคม 2548

หนังสือพิมพ์ ผู้จัดการ วันที่ 1 มกราคม 2549

Jackson, J.B 1984. "Discovering the Vernacular Landscape". New Haven. Yale University Press.

Lynch, K. 1981. "A Theory of Good City Form." Cambridge: MIT Press.

Moudon, Anne Vernez. 1987. "Public Street for Public Use". Columbia University Press, NY, USA.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม)

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน) -

<http://www.dharmastation.org>

งานเทศกาลอาหารนานาชาติ เขตวัฒนา - <http://www.interfoodfestival.com>

The Cultural Landscape Foundation - <http://www.tclf.org/whatis.htm>

Conservation Study Institute Managers Handbook - <http://www.nps.gov/mabi/csi/csihandbook/appendices/appendixC.htm>

UNESCO Culture sector - <http://www.unesco.org/culture>

2005 World Exposition in Aichi, Japan -

<http://www-1.expo2005.or.jp/en/npongo/importance.html>

Sapporo Snow Festival - http://www.snowfes.com/english/index_e.html

City of Chicago - <http://www.cityofchicago.org>

City of Paris (Mairie de Paris) - <http://www.paris.fr/en/>

Expo 2005 Aichi, Japan - <http://www-1.expo2005.or.jp/en/>

ภูมิทัศน์เพื่อการเรียนรู้ตามอริยาศัยตลอดชีวิต

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา (เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔ ก ราชกิจจานุเบกษา 19 สิงหาคม 2542) เป็นต้นไป ได้กำหนดคำจำกัดความไว้ในมาตรา ๔ ว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคล ได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

“การศึกษาตลอดชีวิต” หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอริยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มีการกำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา ๖ (หมวด ๑ บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ) การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และจากมาตรา ๗ ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย

และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

หลักการตาม มาตรา ๘ ว่าการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (๑) เป็นการศึกษาดลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (๒) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (๓) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ในแง่เกี่ยวกับระบบและรูปแบบการศึกษา ในมาตรา ๑๕ (หมวด ๓ ระบบการศึกษา) การจัดการการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย... โดยให้คำจำกัดความว่า **การศึกษาตามอัธยาศัย** เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ โดยมีการจัดประเภทของหมวดความรู้ ตามมาตรา ๒๓ (หมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา) การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

- (๑) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (๒) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลยั่งยืน

- (๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
- (๔) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
- (๕) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

อนึ่ง ประเด็นสำคัญสำหรับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ นี้คือในมาตรา ๒๕ ได้ส่งเสริมให้จัดดำเนินการและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้น โดยในมาตรา ๒๕ นี้ระบุไว้ว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ งานภูมิทัศน์เหล่านี้ อาจจะถูกเรียกว่าเป็นประเภท Edutainment ซึ่งมาจากคำว่า Education (การศึกษา)+ Entertainment (ความบันเทิง) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นแนวทางที่ส่งเสริมรูปแบบการเรียนรู้แบบใหม่ นอกเหนือจากการเรียนรู้ในระบบเป็นการเรียนรู้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลา วัย เพศ สร้างเสริมให้เกิดความใฝ่รู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตามอริยาตย์ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและสากล

Active/Passive vs Creative

จะเห็นได้ว่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเหล่านี้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สวนสาธารณะ เพื่อการนันทนาการส่วนหนึ่ง ซึ่งแนวคิดหลักเดิมสำหรับพื้นที่นันทนาการ โดยทั่วไปจะมุ่งเน้นด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางร่างกาย (physical fitness) เป็นกิจกรรมประเภทออกกำลัง (active) และกีฬากับประเภทสงบ (passive) เพื่อความผ่อนคลายทางร่างกาย แต่ปัจจุบันแนวโน้มของแนวความคิดในการออกแบบพื้นที่เพื่อนันทนาการ จะส่งเสริมการสร้าง

จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) สอดแทรกความรู้เป็นการผสมผสานรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ประเภทพิพิธภัณฑ์แบบเต็มรูปแบบ ซึ่งหมายรวมถึงพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง (outdoor museum/open-air museum) ,แหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่นันทนาการเข้าด้วยกัน โดยมีภูมิทัศน์เป็นตัวแสดงสื่อวัตถุประสงค์เหล่านั้นในปริมาณที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มผู้ใช้ที่หลากหลายมากขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นวงกว้าง และทำให้โครงการเหล่านั้นมีความน่าสนใจ

แนวความคิดใหม่ของแหล่งการเรียนรู้ตามอรรถยาศัย

หากพิจารณาแหล่งการเรียนรู้ในระบบหลายๆ โครงการ ผู้เขียนขอจำแนกย่อยออกเป็นกลุ่ม เพื่อชี้ให้เห็นแนวความคิดใหม่ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และเป็นแหล่งเรียนรู้ ตามอรรถยาศัยได้ดังนี้

- **กลุ่มสวนสนุก (Amusement) และอุทยานแนวคิด (Theme Parks)**
 - ซึ่งเดิมได้แก่สวนสนุกที่รวบรวมเครื่องเล่นต่างๆ สำหรับเยาวชน วัยรุ่น และกิจกรรมครอบครัวไว้ เช่น ดิสนีย์แลนด์ (Disney Land), ซิกซ์แฟล็กส์ (Six Flags), ดรีมเวิลด์ (Dreamworld), เอลิทซ์ (Elitch) ฯลฯ ซึ่งนอกเหนือจากการเป็นแหล่งรวม เครื่องเล่นแล้ว ในปัจจุบันได้มีการใช้ภูมิทัศน์ในการสร้างบรรยากาศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางจินตนาการและสร้างความรู้สึกร่วม ในเชิงอนุรักษ์ทั้งด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น แนวความคิดในการออกแบบยูโรดิสนีย์ แมจิกคิงดอม (Euro Disney Magic Kingdom) เมือง Marne-La-Vallee ประเทศฝรั่งเศส สร้างในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ ซึ่งจากคณะกรรมการสวนสนุกฯ และคณะผู้ออกแบบเจตนาให้มีเอกลักษณ์ของยุโรปทั้งพืชพรรณและองค์ประกอบภูมิทัศน์อื่นๆ ที่แตกต่างจากที่ก่อสร้างในญี่ปุ่นและในอเมริกาตั้งแต่เดิม เช่นเดียวกับสวนสนุกอีกแห่งที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน กว่า ๕๐ ปี เช่น สวนสนุกเอฟเทลลิงก์ (Efteling) ประเทศเนเธอร์แลนด์ สร้างในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ ซึ่งใช้ภูมิทัศน์เป็นตัวหลัก ในการสร้างบรรยากาศ

แห่งจินตนาการที่ สมจริงและเสริมจินตสำนึกร่วมในฐานะการเป็นส่วนหนึ่งของ สถาบันครอบครัวและสังคม

- **กลุ่มพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งประเภทเมืองจำลอง (Open-air Museum)**
 - เดิมได้แก่แหล่งท่องเที่ยวประเภทเมืองจำลองต่างๆ ซึ่งอาจจะเคยเป็นที่ตั้งเมืองเก่าที่ร้างหรือตายไปแล้ว หรือการสร้างจำลองเมืองนั้นๆ ขึ้นมาใหม่ เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันสถานที่เหล่านี้สามารถเสริมแนวคิดผสมผสานเข้าไป เพื่อให้เป็นมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวและพิพิธภัณฑ์ เช่น เมืองคาวบอยตะวันตก ยุคคาวบอยล่าอินเดียนแดงแบบเมืองเซนทรัล (Central City) รัฐโคโรลาโด สหรัฐอเมริกา เมืองเหมืองทองเก่าที่เปิดโอกาสให้คนยุคใหม่เรียนรู้ สนุกสนานและผจญภัยกับบรรยากาศ และให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการร่อนทองแบบเก่า และบรรยากาศอื่นๆ เช่น คุกโบราณ, ร้านถ่ายรูปโบราณ, ร้านขายขนมลูกกวาดแบบโบราณ, เมืองซีแอตเติลใต้ดิน (Underground Seattle) รัฐวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา ซึ่งไม่น่าจะเรียกว่าเป็น พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง เพราะที่ตั้งกินอาณาบริเวณกว้างอยู่ใต้ดิน ที่นี่เป็นที่ตั้งของเมืองซีแอตเติลเดิมก่อนการเกิดน้ำท่วมและไฟไหม้ใหญ่ และมีการปรับปรุงก่อสร้างเมืองซีแอตเติลปัจจุบันซ้อนทับบนเมืองซีแอตเติลเดิม, ยูนิเวอร์แซลสตูดิโอ (Universal Studio), เอ็มอีเอ็มสตูดิโอ (MGM Studio), มูฟวี่เวิลด์ (Movie World) ที่เป็นเมืองจำลองเพื่อใช้เป็นฉาก ภาพยนตร์ แต่ขณะเดียวกันก็มีรายได้จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดแสดงให้เห็นเทคนิคการสร้างและถ่ายทำภาพยนตร์ มีแนวความคิดหลักว่า “ทุกคนคือดาราที่โลดแล่นอยู่ในโลก ภาพยนตร์”
- **กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทอุทยานแห่งชาติ (National Park) วนอุทยาน (State/Forest Park)**
 - ปัจจุบันในหลาย ๆ แห่งในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเป็นพื้นที่นันทนาการเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ

และท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว กิจกรรมการให้ความรู้สื่อความหมาย (interpretation program) ได้กลายเป็นส่วนหลัก เช่น อุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน (Yellowstone National Park) สหรัฐอเมริกา, เกรทโอเชียนโรด (Great Ocean Road) ออสเตรเลีย เป็นต้น

- **กลุ่มสวนสัตว์ (Zoological Park, Zoo) และสวนสัตว์เปิด (Open Zoo)**
 - ซึ่งมักจะมีหลักการจัดแสดงโดยจัดกลุ่มสัตว์เป็นประเภทๆ เช่น ตามความแตกต่าง/คล้ายกันของสัตว์ (systematic theme), ตามถิ่นกำเนิด (zoogeographic theme) , ตามสภาพแวดล้อมของกลุ่มสัตว์ (ecological theme) , ตามพฤติกรรม (behavioral theme), ตามความนิยม (popular theme) และสวนสัตว์เปิด(open zoo) ซึ่งอาจมีแนวคิดย่อยที่น่าสนใจ เช่น จัดให้มีการจำลองหมู่บ้านคนป่าในเคนยาที่ซานดิเอโกไวลด์ไลฟ์พาร์ค (San Diego Wildlife Park) สหรัฐอเมริกา มีสวนสัตว์เด็ก (children zoo) ที่เน้นแนวความคิดที่ส่งเสริมความรักในธรรมชาติและ ความผูกพัน มีจิตใจที่มีเมตตาต่อสัตว์ในเด็กเล็ก
- **กลุ่มสวนพิพิธภัณฑ์การจัดแสดงสัตว์น้ำ (Sealife Park/Aquatic Park/Aquarium)**
 - ที่มีชื่อเสียงได้แก่ซีเวิลด์ (Sea World) ที่มีสาขาทั่วสหรัฐอเมริกา เช่นที่ฟลอริดา (Fort Lauderdale), แซนดีเอโก (San Diego), แซนแอนโตนิโอ (San Antonio) เป็นต้น ปัจจุบันมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมลงไป พร้อมกับให้ความบันเทิงและหลายๆ แห่งมี “บ่อสัมผัส” (touch pool) ให้เด็กๆ ได้สัมผัสสระกับปรากฏการณ์ธรรมชาติและชีวิตสัตว์น้ำได้จริงๆ

- **กลุ่มสวนพฤกษศาสตร์ (Botanic /Botanical Garden)/สวนรุกขชาติ (Aboretum) /การจัดแสดงพืชพรรณ**
 - ในแนวความคิดเดิมสวนพฤกษศาสตร์ มีส่วนประกอบที่เน้นให้ความรู้ทางด้านพฤกษศาสตร์ เช่น มีหอพรรณไม้ (herbarium) ที่รวบรวมพันธุ์ไม้ เพื่อประโยชน์ทางการค้นคว้าศึกษาวิจัย แต่ปัจจุบันนี้สวนพฤกษศาสตร์ยุคใหม่ เช่น ที่เมืองเดนเวอร์ (Denver Botanic Garden) นอกจากจะรวบรวมพันธุ์ไม้ไว้อย่างครบถ้วน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาวิจัยดังกล่าวแล้ว การจัดแปลงปลูกพรรณไม้ยังจัดให้แลดูสวยงามน่าสนใจดึงดูดให้ผู้คน เข้ามารื่นรมย์ ได้รับความรู้กลับไปด้วย เช่น สวนพืชทะเลทราย (desert plants), สวนไม้ล้มลุกต่ำ (bog garden) และสวนจีน เป็นต้น
- **กลุ่มพิพิธภัณฑ์ศิลปะกลางแจ้ง (Outdoor Art Museum) และอุทยานวิทยาศาสตร์ (Science Park)**
 - สวนที่เน้นให้ความรื่นรมย์ สุนทรีย์ ผสมความรู้ในศาสตร์และศิลปะ สรรสร้างจินตนาการ ความรู้ ภูมิปัญญา
- **กลุ่มอุทยานงานแสดง (Exposition Park)**
 - สวนที่มุ่งเน้นการจัดแสดงตามเนื้อหา หรือธีม (theme) ของแต่ละงาน เช่นเกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, พืชพรรณ, การเกษตรกรรม เป็นต้น เมื่องานจบลงพื้นที่นั้น จะใช้เป็นสวนสาธารณะอย่างเต็มรูปแบบ โดยคงเนื้อหาบางส่วน ให้ความรู้และความรื่นรมย์ต่อเนื่องต่อไป
- **อื่นๆ** เช่น การจัดธีม เพื่อเสริมพื้นที่ต่างๆ เช่น สวนสาธารณะริมแม่น้ำเซาท์แบงค์ (Southbank River Park) เมืองบริสเบน ออสเตรเลีย หรือแหล่งท่องเที่ยวบริเวณการเล่นการพนันในลาสเวกัส (Las Vegas) สหรัฐอเมริกา เป็นการจัดบรรยากาศเป็นยุคอควินโต้ะกลม ที่โรงแรมเอกซ์คาลิเบอร์ (Excalibur's Hotel), เป็นภูเขาไฟระเบิดที่โรงแรมมิราจ (Mirage Hotel), และปิรามิดอียิปต์ เป็นต้น

จากการจำแนกเป็นหมวดหมู่ดังกล่าวข้างต้น หากเราจะศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบและทำความเข้าใจในแต่ละลักษณะโครงการ และสามารถคิดย้อนกลับไปถึงต้นตอ, ประวัติความเป็นมา และเข้าใจวัตถุประสงค์ของการก่อสร้างอุทยานนั้นๆ ว่าเพื่อให้ข้อมูลทางด้านใด นอกเหนือจากความรู้ที่นรมย์แล้ว ยังสามารถเก็บเกี่ยวความรู้ด้านใดได้ ทำให้สามารถเรียน ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดเพราะความรู้มีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง หากแต่ใครจะจัดระบบ แสดงความรู้ออกมาได้แจ่มชัดบ้าง

หมายเหตุ(จากผู้เขียน)

ศาสตราจารย์เดชา บุญค้ำ ได้กรุณาบัญญัติคำภาษาไทยของคำว่า Theme (ที่ใช้ทับศัพท์ว่า “ธีม“ ในบทความนี้) ว่า “ล่านำ” เมื่อคราวที่ท่านแสดงความเห็นในแบบฟอร์มการพิจารณาบทความ ทั้งนี้ขอแจ้งมาใน หมายเหตุ ณ ที่นี้ก่อนอย่างไม่เป็นทางการ

กรณีศึกษาเนื้อหา/ธีม ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในต่างประเทศ

๑.อุทยานแนวคิดอาร์คีออน (Archeon, <A.E. van Veen>) เนเธอร์แลนด์

1. Times Square, Education Center, Experiment Center
2. Prehistory
3. Roman Era
4. Middle Ages

๒.สวนสนุกเอฟเทลลิงก์ (Efteling, <Anton Pieck>) เนเธอร์แลนด์

1. West Park - Dream Flight, The Laaf People, Fairy Tale Forest, Fairy Castle
2. South Park - The Oasis, Canoeing/ Rowing Pond
3. East Park - Pegasus, Crescent Moon
4. North Park - Pagoda, Carnival Festival, The Cameleon

๓.อุทยานทางนิเวศน์โซซิมิลโก (Xochimilco Ecological Park <Grupo de Diseno Urbano>) เม็กซิโก

1. Cultural and Recreational Park
2. Plant and Flower Market
3. Sport and Natural Park

๔.พิพิธภัณฑ์กลางแจ้งเหมืองทองโซเฟอเรนฮิลล์ (Sovereign Hill Goldmining Township) ออสเตรเลีย

1. Voyage to Discovery
2. The Chinese Village
3. The Government Camp
4. The Mine, Red Hill Gully Diggings

๕.สวนที่ระลึกงานเอ็กซ์โป'๗๐ (Expo'70 Commemoration Park) โอซากา ญี่ปุ่น

1. Cultural Facilities
2. Natural and Cultural Garden
3. Japanese Garden
4. Sport Facilities
5. Expoland Amusement

๖. พิพิธภัณฑ์กลางแจ้งซูเดอร์ซี (Zuiderzee Openair Museum) เนเธอร์แลนด์

1. The Polder
2. Dikes
3. Town Canal
4. Livestock
5. Experience the Past - Craftsmen at work, Life in a one-room House, Living History (Urk in 1905)

๗. โรงถ่ายยูนิเวอร์แซลสตูดิโอ (Universal Studio) สหรัฐอเมริกา

1. The Front Lot
2. Production Central
3. New York
4. Hollywood
5. San Francisco/Amenity
6. Expo Center

๘. สวนพฤกษศาสตร์แห่งชาติออสเตรเลีย (Australian National Botanic Gardens) เมืองแคนเบอร์รา ออสเตรเลีย

1. Sidney Basin FLora
2. Eucalypt Lawn
3. Rock Garden
4. Rain Forest Gully
5. Tasmanian Garden
6. Wattles, Proteaceae, Mallee, Myrtaceae

๙. อุทยานวิทยาศาสตร์เอพคอตเซนเตอร์ (Epcot Center, Walt Disney World)
สหรัฐอเมริกา

- 1.Future World - Journey Into Imagination,
- The Land, The Living Seas, Spaceship Earth, Universe of Energy, Wonders of Life,
- Horizons, World of Motion, Odyssey

๑๐. สวนสนุกยูโรดิสนีย์แลนด์ (Euro Disneyland)เมืองปารีส ฝรั่งเศส

- 1.Main Street U.S.A.
- 2.Frontierland
- 3.Adventureland
- 4.Fantasyland
- 5.Discoveryland

๑๑. สวนสนุกมูฟวี่เวิลด์ (Movie World) เมืองโกลด์โคสต์ ออสเตรเลีย

- 1.Studio Tour
- 2.Batman Adventure
- 3.Production Studios
- 4.Movie Magic Special Effects Stage
- 5.Main Street
- 6.Adventures in the 4th Dimension
- 7.WB Classics & The Great Gremlins Adventure
- 8.Western Action Show
- 9.Young Einstein Gravity Homestead
- 10.Police Academy Stunt Show
- 11.Looney Tunes Studio Tour

๑๒. พิพิธภัณฑ์แผ่นดินใหม่ (Newland : Polder Museum) เนเธอร์แลนด์

- 1.The Sea
- 2.The Dike
- 3.The Seabed
- 4.The Polder
- 5.School Room

๑๓. สวนสัตว์ฮีลส์วิลล์ (Healesville Sanctuary) ออสเตรเลีย

- 1.Wombats : Eat with us/Meet the Keeper
- 2.Reptiles Encounter
- 3.World of the Platypus
- 4.Birds of Prey
- 5.Rehabilitation Aviary
- 6.Fern Gully

๑๔. สวนสาธารณะซาร์กแบงก์พาร์คแลนด์ (South Bank Parklands, Brisbane) ออสเตรเลีย

- 1.Gondwana Rainforest Sanctuary
- 2.Our World Environment
- 3.South Bank Butterfly & Insect House
- 4.Southship Office

ตัวอย่างกรณีศึกษาภูมิทัศน์เพื่อการศึกษาดลอดชีวิตในไทย

งานเวิร์ลด์เทค : การแสวงหาเทคโนโลยีเพื่อชีวิตที่ดีกว่า (Worldtech '95) : In Search of Better Living บริเวณมหาวิทยาลัยสุรนารี นครราชสีมา

นอกจากนี้ในหลายๆโครงการในประเทศไทย ปัจจุบัน

มีศักยภาพที่จะพัฒนาแนวคิดเป็นภูมิทัศน์เพื่อการศึกษาดตามอัยาคัยตลอดชีวิตได้ อาทิ อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย, อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท,

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง, อุทยานแห่งชาติเขาสามร่อยยอด,
อุทยานแห่งชาติภูกระดึง, เมืองโบราณ, สวนโมกข์, ศูนย์ศิลปะาชีพ บางไทร,
สุสานหอยเจ็ดสิบหาลานปี ฯลฯ

บทสรุป

จากกรณีศึกษาดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสร้างประเด็นให้มีการศึกษาต่อไปในแต่ละโครงการ เพื่อกำหนดทิศทางการออกแบบวิจัยงานภูมิสถาปัตยกรรมต่อไปว่านอกเหนือจากวัตถุประสงค์หลักโครงการผู้ใช้และปัจจัยทางสังคม กิจกรรม ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมและที่ตั้งโครงการ รวมทั้งนโยบาย ปัจจัยทางด้านเศรษฐศาสตร์การเงินและการตลาดแล้ว แนวความคิดเพื่อความเป็น**แหล่งความรู้ตลอดชีวิต**นั้นสามารถแทรกอยู่ในแนวความคิดหลักของการออกแบบภูมิทัศน์พื้นที่นั้นหลากหลายๆ โครงการ กระแสของการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นมิติใหม่ของการศึกษา ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งเกี่ยวข้องกับทุกคนและหลายองค์กร มิใช่เฉพาะนักเรียน-ครู นิสิต/นักศึกษา-อาจารย์ หรือกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นการศึกษาในระบบเท่านั้น ถึงเวลาแล้วที่งานภูมิทัศน์จะมีส่วนร่วมในการสื่อความหมาย ให้ความรู้ พร้อมไปกับให้ความเพลิดเพลินบันเทิง รื่นรมย์ เข้าถึงทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดเวลาและนอกเหนือสถานศึกษาในระบบ เพื่อช่วยจรรโลงสังคมและต่อยอดภูมิปัญญาในสังคมไทยให้บริบูรณ์ต่อไป

บรรณานุกรม

Walker, Derek. *Animated Architecture - Architectural Design (AD) Profile*.
Architectural Design, Great Britain

Francisco Assensio Cerver. *Landscape Architecture : The world of environmental design 01*, Atrium International /1996 Francisco Asensio Cerver,

Spain

Francisco Assensio Cerver. **Theme and Amusement Parks : Recreation parks, Zoos, Waterworlds.**, Arco for Hearst Books International/1997
Francisco Asensio Cerver, Spain

Francisco Assensio Cerver. **World of environmental design : Landscape of Recreation II (Amusement Parks)** ,1994 Francisco Asensio Cerver, Spain

Francisco Assensio Cerver. **World of environmental design : Urban Spaces II (Urban Parks)** ,1994 Francisco Asensio Cerver, Spain

Web-pages URL : <http://www.efteling.nl> , <http://disney.go.com/DisneyWorld/ThemeParks/index.html> , <http://www.sovereignhill.com.au/> , <http://engr.calvin.edu/neth99/zuiderze.htm>

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก
ราชกิจจานุเบกษา 19 สิงหาคม 2542

แผ่นพับ / แผนที่ / เอกสารแผ่นพับประชาสัมพันธ์ :

Archeon Park Guide, Delta Expo, Denver Botanic Gardens-Tropics to Tundra Guide, Discover South Bank Parklands, Efteling, Expo'70 Commemoration Park-Enjoyable attractions for all ages, Guide and Map Australian National Botanic Gardens Canberra, Healesville Sanctuary, Nieuw Land Polder Museum, EPCOT Center Guide Book, Rijksmuseum-Zuiderzee Museum, San Diego Wild Animal Park, Sea World-Park Guide&Showtimes, Sovereign Hill-Where history comes alive!, Universal Studio-Official Studio Guide, WB Movie World-On Location Guide-Hollywood on the Gold Coast, Welcome to Archeon : Archaeological Theme Park, Worldtech'95 Thailand Site, Your Introduction to Sovereign Hill-Guide to the Goldmining Township, Zuiderzee Museum-Guide Open Air Museum